

NOVOSTI HUBOČI

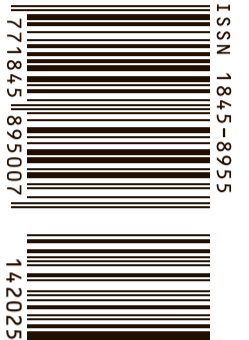
#1321

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 11. 4. 2025.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

142025

Trumpovi zečiči

Hrvatska desnica godinama podržava Donalda Trumpa, unatoč tome što je provodio ili najavljivao ekonomski konflikt s Evropskom unijom. Stjepo Bartulica, Hrvatski suverenisti, Domovinski pokret i slični zauzvat su očekivali podršku svojim političkim ambicijama. Sudeći po aktualnoj trgovinskoj politici, Trump ih je ponešto namagarčio

str. 6-7.

Намјера видљива из авиона

Министар обране наумио је по сваку цијену смијени-ти директора Зракопловно-техничког центра. Ивица Видовић досад није смијењен јер премијер није дао зелено свјетло. Медведова или заштита било кога другог није у томе пресудна. Е сад, пружа ли Пленковић отпор зато што напад на Видовића стиже од Анушића или није увјерен у чврстину министрове аргументације?

ПОТПРЕДСЈЕДНИК Владе и министар обране ИВАН Анушић, уједно и потпредседник хдз-а, наумио је по сваку цијену смијенили директора Зракопловно-техничког центра Ивицу Видовића, умировљеног бригадира Хрватске војске. Анушић на томе, према властитом признању, дискретно ради још од вељаче, али наум му евидентно не пролази, па је прошли тједан ствар учинио јавном. Претходила је, наравно, медијска припрема: објављено је да је Видовић три године незаконито живио у стану чији је власник Министарство обране те да опћенито упропаштава државно подuzeће које одржава и поправља све типове летјелица којима располаже МОРХ. 'ЗТЦ је стратешка твртка, битна за функционирање зракоплова и хеликоптера те, најбитније, за протупожарну сезону. Не може се догодити да први човјек ЗТЦ-а не поштује хрватске законе, првенствено налог који је добио – да се исели из стана који бесправно користи већ пуне три године, и тек је сада, кад су медији о томе почели писати, вратио стан МОРХ-у', рекао је Анушић, стављајући Видовићу на терет и пропусте у пословању те финансијске неправилности, али без изношења конкретних података. Замјера му и то што у протекле двије и пол године, колико је на челу ЗТЦ-а, није успио пронаћи нове комерцијалне послове на домаћем и страном тржишту, па је твртка из Велике Горице готово у потпуности овисна о приљеву новца из

МОРХ-а. Анушића подржавају и синдикалисти у ЗТЦ-у. Зракопловно-технички центар, међутим, није у изравној управљачкој зони Министарства обране. У десетерочланом Управном вијећу Центра за реструктурирање и продају (ЦЕРП), институције задужене за пословање свих подuzeћа у којима држава има власнички удио па онда и

за ЗТЦ, нема представника Министарства обране. Од пет чланова Надзорног одбора ЗТЦ-а, четири именује ЦЕРП, уз могући неформални утјецај МОРХ-а, а један представља раднике.

Премда већ два мјесеца захтијева Видовићеву смјену, а то чини управо преко ЦЕРП-а јер је шеф ЦЕРП-а МИЛАН ПЛЕЊАШ једини члан Скупштине ЗТЦ-а,

и премда сам каже да је ЗТЦ 'стратешка твртка', министар обране о томе досад није разговарао с премијером АНДРЕЈОМ ПЛЕНКОВИЋЕМ. Није га, каже, хтио замарати том темом. 'Сад сам му објаснио ситуацију и очекујем у идућих тједан,

Иван Анушић и Андреј Пленковић (Фото: Давор Јаворовић/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxvi / Zagreb | petak, 11/04/2025

NOVOSTI #1321

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Boris Milošević

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENICI GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš, Goran Borković (Portal Novosti)
IZVRŠNI UREDNICI
Petar Glodić, Lujo Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac, Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin (urednik Internacionale), Milan Cimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Dragan Grozdanić, Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Marko Kostanić, Anja Kožul, Igor Lasić, Branimira Lazarin, Bojan

Munjin, Tamara Opačić, Ivana Perić, Boris Postnikov, Srećko Pulig, Hrvoje Šimičević, Nataša Škaričić, Dušan Velimirović
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišljević & Damir Bralić, Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNIČE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 5874

Novosti su financirane sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

два, мјесец, колико год, када ЦЕРП буде имао сједницу, да то буде на дневном реду и да се та ситуација напакон ријеши. Плећаш је, иначе, приватно близак с Пленковићем и нема сумње да је премијер био упућен у Анушићева кадровска настојања око ЗТЦ-а, што значи да је премијер сигнализирало равнатељу ЦЕРП-а да до даљњег игнорира притисак министра обране. Јутарњи лист извјештава да се Анушићевим намјерама супротставио потпредсједник Владе и министар хрватских бранитеља ТОМО МЕДВЕД, који је и замјеник предсједника ХДЗ-а, сугерирајући да је Медвед високи политички заштитник Ивице Видовића, али министар бранитеља, ако заиста заговара останак садашњег директора, није нетко тко би се супротставио Анушићу мимо јасне Пленковићеве подршке. Видовић досад није смијењен јер премијер није дао зелено свјетло. Медведова или заштита било кога другог није у томе пресудна. Е сад, пружа ли Пленковић отпор напросто због тога што напад на директора ЗТЦ-а стиже од Анушића, с обзиром на то да су њих двојица остали неповјерљиви један према другом, или није увјерен у чврстину Анушићеве аргументације против Видовића? С друге стране, је ли се Анушић околио на директора ЗТЦ-а стога што му је стало до бољег пословног функционирања те фирме или због тога што жели да ЦЕРП за директора постави неког тко му је приватно или политички близак?

Ако је судити према саопћењу Ивице Видовића, главни прокламирани разлог Анушићева захтјева сасвим је исконструиран. 'Службени МОРХ-ов стан у Загребу користио сам од рујна 2007., када је закључен Уговор о кориштењу стана. Стан ми је додијељен као дјелатној војној особи те сам до умировљења (31. 12. 2021.) плаћао станарину у складу с Правилником о становању, а као што је плаћају и остале дјелатне војне особе које користе службене станове', пише Видовић. 'Прије умировљења крајем 2021. затражио сам од надлежне службе МОРХ-а могућност даљњег кориштења стана. У свибњу 2022. добио сам обавијест да ми се с обзиром на умировљење раскида Уговор о кориштењу стана те да ће ми се испоставити уплатнице за станарину по комерцијалним увјетима, које су ми редовито достављане у износу од 516,82 еура на мјесец, а што је МОРХ одредио у складу с Правилником о становању. Станарину и режијске трошкове стана уредно сам подмиривао. Након тога никакве дописе ни поступке за исељењем из стана МОРХ није покретао. Важно је нагласити како ми је МОРХ све то вријеме уредно издавао потврде о кориштењу за потребе пријаве боравишта, порезне картице и сл. Крајем 2024. покренут је поступак ради поврата и предаје стана МОРХ-у те преко Опћинског грађанског државног одвјетништва затражено да се иселим из стана до 31. 3. 2025., што сам у предвиђеном року и направио, прије чега сам 18. 3. 2025. о исељењу и примопредаји стана обавијестио надлежну службу МОРХ-а. Примопредаја стана обављена је 31. 3. 2025. у јутарњим сатима о чему је састављен и записник.'

Кад је ријеч о пословању ЗТЦ-а у посљедње двије и пол године, директор Видовић наводи да је стање стабилизирано, да је прошла година завршена с добити, да су запослени нови механичари, инжењери и радници других струка, да су плаће осјетно порасле па је

Директор Зракопловно-техничког центра Ивица Видовић (Фото: Роберт Анић/PIXSELL)

престао одљев квалифицираних људи, да неовисни ревизори нису уочили никакве незаконитости и неправилности у финансијским пословима, да је склопљен колективни уговор и регулиран систем плаћања... ГОРАН РЕЦЕПОВИЋ, војни коментатор портала Телеграм и умировљени пуковник Хрватског ратног зракопловства, пише да је Видовић у сваком погледу консолидирао девастирано подузеће, које брине о техничкој исправности комплетне флоте ХРЗ-а, те открива да је акција рушења Видовића започела још у коловозу прошле године кад је за чланицу Управе ЗТЦ-а, на инзистирање Министарства обране, именована менаџерица ДАЈАНА МРЧЕЛА. Дотад је радила у Сапонији и Звјезди. Ријеч је о особи од Анушићева повјерења која се, према Рецеповићевим изворима, врло брзо сукобила с Видовићем и упустила у подривање његове позиције у колаборацији са синдикалним и радничким представницима. Коментатор Телеграма тврди да је министар обране управо Дајани Мрчели намијенио челну позицију у ЗТЦ-у. Министарство обране није демантирало ту информацију, али јест оспорило некомпетентност госпође Мрчеле за водећу функцију у ЗТЦ-у, некомпетентност коју јој констатира Рецеповић у своме тексту.

Паралелно с покретањем јавног притиска на Пленковића да удовољи његовим кадровским прохтјевима у ЗТЦ-у, Анушић је постао и медијски свеприсутан. У прошла два-три тједна готово да није било дана без Анушићева дужег или краћег интервјуа, душе или краће изјаве, дужег или краћег чланка о његовој биографији и ратном путу. То сигурно није случајно: то су припреме за могуће унутрашње турбуленције у ХДЗ-у последице свибањских локалних избора. Анушић се дефинитивно жели афирмирати као најлогичније и најбоље рјешење за шефа ХДЗ-а након Пленковића, а кад је ријеч о медијској присутности и промоцији на руку му иду нестабилне геополитичке околности и тренд енормно повећавања војне потрошње у државама Еуропске уније, укључујући и враћање обавезног служења двомјесеч-

ног војног рока. Министар обране већ мјесецима понавља да је војска спремна за прихват и обуку око четири тисуће рочника годишње, али још нитко, осим евентуално премијера, није видио измијењени Закон о обрани и измијењени Закон о служби у оружаним снагама, што су предувјети за одмрзавање обавезне војне обуке. Још увијек није сасвим јасно на који ће начин служити они који се позову на приговор савјести, а таквих ће вјеројатно бити три четвртине, то јест око 13 хиљада младића годишње. Анушић се тиме уопће не жели замарати: нека се тиме баве Цивилна заштита и локална самоуправа, и нека нађу новац за ту намјену.

Супротно медијској слици, Анушић се баш и нема чиме похвалити у досадашњих непуних годину и пол министарског мандата. Нимало није побљшано стање у два најпроблематичнија сегмента оружаних снага, а то су велики недостатак професионалних војника и несигурност линија набаве муниције за пјешачко наоружање те за готово све врсте топничког оруђа. Куповина ескадриле француских борбених авиона Рафал уговорена је прије Анушићева министарског мандата, но куповина борбених средстава и сустава сама по себи није заслуга било којег министра: то је ствар расположивог новца у државном прорачуну и, у суштини, премијерове одлуке. Оно што би могла бити заслуга министра обране јест укључивање

Анушић се жели афирмирати као најлогичније и најбоље рјешење за шефа ХДЗ-а након Пленковића, а кад је ријеч о медијској присутности на руку му иду нестабилне геополитичке околности и тренд енормно повећавања војне потрошње у државама ЕУ-а, укључујући и враћање обавезног служења двомјесечној војној рока

Министар хрватских бранитеља Томо Медвед (Фото: Марко Лукунић/PIXSELL)

најстручнијих и најодговорнијих људи у разговоре о томе што ће у будућности бити највећа опасност за обрану и сигурност Хрватске, па у складу с тиме куповати оружје и потицати развој домаће војне производње. Сад свједочимо инерцији, импровизацији и паници. Заслуга министра обране могла би бити и што шире окупљање око формулирања нових стратешких и доктринарних докумената те планова обране, а то свакако подразумемијева и сурадњу с предсједником Републике и његовим сурадницима. Умјесто тога, Анушић је цијели други дио прошле године потрошио на промашени сукоб са ЗОРАНМ МИЛАНОВИЋЕМ и на најаве да ће законским измјенама, успркос одредбама Устава, одузети врховном заповједнику овласт изравног давања заповједи начелнику Главног стожера у мирнодопским околностима, јер он 'овако више не може'. У међувремену се предомислио, па сад говори о потреби сурадње и комуникације с Пантовчаком: ваљда је схватио да је Пленковић већа препрека његовим замислима и амбицијама него што је то Милановић. ■

Kupit ću ti top

Premijer Andrej Plenković potvrdio je zna- nu namjeru kupovine američkih Himarsa i turskih Bayraktara, ali i uzlet ovdašnje pro- izvodnje, osim što ne znamo čega i kako

RAKETE lete točno gdje treba i sigurno pogađaju – pohvalio se našim kolegama s Hrvatske televizije narednik JASON BATTEN, probrani kadar američke vojske na isturenom trgovačkom položaju u Zagrebu, stražareći pored svog Himarsa, višecijevnog mobilnog sustava koji pogađa različite mete istim šestraktnim punjenjem. I sve to *made in USA*, bez dijelova proizvedenih u Kini. Nije se imao čega posramiti Batten u okruženju prestižnih marki naoružanja iz čitavog svijeta, ili barem njegova dijela što se naziva slobodnim i demokratskim, izloženih od prošlog utorka ispred zagrebačke sportske dvorane Arena za osmu Jadransku vojnu izložbu i konferenciju ASDA. A tu su i njemački Leopard, i britanski Javelin, i francuski Mistral, i sijaset drugih čuda vojne tehnike.

Hrvatski medijski izvjestitelji s neskrivenim su udivljenjem tako posvjedočili raskošnom arsenalu elitne industrije smrti u našem provincijskom trgovištu, otprilike kao da su posrijedi mirisi, zlato i tamjan. Saznali smo i da će prva dva dana sajma biti otvorena samo za službene uzvanike i delegacije, te očito i ponekog novinara. Treći dan, kad ove novine već budu odštampane, pripustit će se tome blagu i obični narod. Tojest, kao što se navodi pod jednom vojnoobavještajno zanimljivom stavkom: posjetitelji s ulaznicama koje će biti besplatne, ali obavezne.

ASDA, naravno, odvija se u kontekstu sveopćeg oboružavanja Zapada naspram ruske prijetnje, odnosno po europskom planu za opremanje pojedinačnih nacionalnih vojski, a u perspektivi i nekakve zajedničke kontinentalne. Ne pomažu sve češće opaske da režim VLADIMIRA PUTINA evidentno nema kapaciteta ni za forsiranje Dnjepra, kamoli

da nasrne prema Visli i Dunavu. Europska unija svejedno je odnedavno – otkad je Ameriku poveo DONALD TRUMP – nakanila potrošiti 800 milijardi eura na svoj obrambeni potencijal; možda i napadački, ovisno o primjeni.

Za tu svrhu pokrenuti su ranije baš nevideni administrativni mehanizmi i projicirani krajnje inovativni financijski planovi te prečaci. Među najizazovnijim se tu ističe tzv. klauzula izuzetka kojom bi URSULA VON DER LEYEN, predsjednica Europske komisije, omogućila neograničeno zaduživanje pri naoružavanju svim državama, s obzirom na dosad obavezujući limit od 60 postotaka BDP-a, uz javnobudžetski deficit do tri posto. 'Što god bude potrebno', prokomentirao je to FRIEDRICH MERZ, budući njemački kancelar. Potrošači neće biti kažnjeni sankcijama poput onih koje su, ne tako davno, fiskalno i generalno, okovale jednu fatalno prezađuzenu Grčku. Ovdje možda nije suviše napomenuti da je značajan dio u porijeklu grčkog duga tvorila prekomjerna vojna nabava stotina aviona, oklopnih vozila i teškoartiljerijskih sklopova iz Amerike, Francuske i Njemačke. Desetljećima su grčke vladajuće garniture, a niti minimalno demokratskog profila, prema tutorskom diktatu Zapada uporno forsirale takvo enormno naoružavanje, pa se u momentu ultimativnog bankrota Grčke i u francuskom parlamentu otvorilo pitanje o prirodi naturanja te vrste kupoprodaje iscrpljenoj grčkoj ekonomiji. Uopće nije pomoglo, jednako se nastavlja dandanas, usprkos sankcijama i drastičnom rezanju gotovo svake druge javne potrošnje u toj zemlji.

S klauzulom izuzetka koja predstavlja ukidanje dojučer politički sakraliziranih načela fiskalne discipline, međutim, na-

meće se enigma otplate 800 milijardi eura troška za pojedinačne članice i zajedničke financijske institucije EU-a. Sama financijsko-institucionalna konstrukcija Europske unije, kao i ekonomske razlike između država-članica, pritom ne ostavljaju nimalo obećavajući utisak. No već je isticano da će glavni teret pretrpjeti javni izdaci za socijalu, zdravlje i obrazovanje, kulturu. Taj vid reperkusija nastoji se ublažiti najavom razvoja svekontinentalne vojne industrije, umjesto bjesomučne kupnje oružja van EU-a. Kažu da ćemo ono što izgubimo na trgovini, dobiti kroz pokretanje ratne ekonomije, a to garantira i opći procvat.

Hrvatska, sudeći po reakcijama, oduševljena je otvaranjem takvih mogućnosti. Naš premijer ANDREJ PLENKOVIĆ potvrdio je znanu namjeru kupovine američkih Himarsa i turskih Bayraktara, ali i uzlet ovdašnje proizvodnje, osim što ne znamo čega i kako. Zapravo nešto već znamo, ako se prisjetimo onih vojnih korveta. Izglede za taj projekt opisali smo detaljnije u Novostima prije tri tjedna, pa nećemo sada dužiti. Podsjećamo samo da je Brodosplit jedva, uz dosta reklamacija iz brižne Vlade RH, isporučio Hrvatskoj ratnoj mornarici prva dva patrolna čamca, inače više nego duplo kraća od planiranih korveta, iz narudžbe za njih ukupno pet. Za prvi, nazvan 'Omiš', trebalo mu je pet godina, a drugi, imena 'Umag', dobili smo nakon daljnjih šest.

Neće hrvatske vojne i vojno-industrijske strategije ometi ni aktualno koškanje dvojice vladinih potpredsjednika: ministra obrane IVANA ANUŠIĆA i ministra branitelja TOMISLAVA MEDVEDA. Dok oni rješavaju stanovite kadrovske nedoumice u sektoru, obratimo pažnju na stanje hrvatske industrije koju navodno proširujemo na izradu

ratnobrodskih kobilica, gusjeničarskih oklopa, velikokalibarskih cijevi, itd. Upada u oko činjenica da nitko u svemu tome ne spominje revitalizaciju neke domaće željezare s čeličanom, da ne bismo skupe legure opet uvozili.

Ima jedna takva dotučena velika željezara, za one koji se bolje sjećaju, recimo, u Sisku, a ugašena je poslije više tržišnih pokušaja njezina spasa, ali bez uklapanja u iole širi proizvodni okvir, neki kakav se nudi npr. ovom europskom ratnom kampanjom. Namjesto toga, vlada toj županiji nasilno gura dva megaperadarska projekta izvjesnih tajkuna iz Ukrajine zbog kojih se posljednjih mjeseci nadigao općenarodni bunt u par desetaka tamošnjih mjesta. No o tome slabo možemo čitati u našim medijima, vječito čeznutljivim za stranim investitorima.

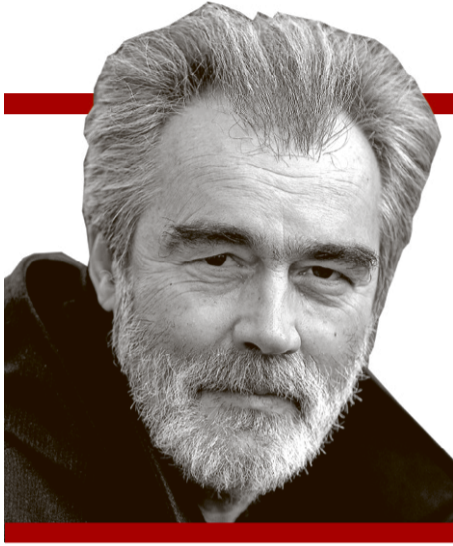
Zauzvrat imamo stalnu priliku slijediti prepisane naloge NATO-a, smjerno internalizirane i mimikrirane u obliku raznoraznih analitičkih doprinosa iza kojih, avaj, ne stoji mnogo više od svojevrsnog medijskog trbuhozborenja u domeni geopolitičkoj i vojno-ekonomskoj. Sve kontradikcije u tome oni gaze bez viška obazrivosti, s upadljivo drčnim kumordinarskim gardom lojalne posluge vodećih moćnika u areni i pred Arenom. Ne slučajno, dakle, jednako se hrvatska dominantna medijsko-analitička struja drži kod naoko razdvojenih tema nacionalne ekonomije i europske militarizacije. Trump ih je zatekao malko nespremne, doduše, pa sad očajnički zdvajaju oko nazirućih kontura nekog novog, šokantno pomaknutog svjetskog poretka. Ipak, ne toliko da bi doveli u pitanje i postavke onog koji nas je zatjerao u ovakvu situaciju. Oni radije prepisuju, ali toliku masu naloga teško probavljaju i kompjutorski prevoditelji, što neizbježno dovodi do nesporazuma u interpretaciji sadržaja. Postrojanje traje, u Hrvatskoj se uvodi obavezni vojni rok, pa sa šopingom oružja ne smijemo oklijevati, i tko da vodi računa o usputnim sitnicama. Možda samo rijetki nadobudni gnjavatori poput nas. Izdvojiti ćemo i najnoviji relevantan primjer takvog stanja uma i prepisivačke prakse u najuglednijim domaćim medijima.

GORAN REDŽEPOVIĆ, stalni komentator portala Telegram, jednog od najčitanijih u Hrvatskoj, spada među kvalificiranije ovdašnje autore vojne i ratne analitike. U svom osvrtnu od prošlog vikenda, nabijenom detaljima, pak, pozabavio se problemom tzv. planirajućih bombi, onih koje avioni ispuštaju s određene distance prema cilju. Razvili su ih u novije doba Rusi, dodavanjem para krilca bombama koje se ispuštaju vertikalno na cilj, e da bi s tim dodatkom padale ukoso i duže, a sad istu napravu testira Srbija. Zanimljivo povijesni podatak da ih je izumio slavni njemački Siemens još u Prvom svjetskom ratu. Redžepović sugerira da bi RH morala ulagati napore u smjeru obrane od takvog oružja, ali primjećujemo da im se za početak bar mora točno prevesti ime.

Naime, to nisu PLANNING BOMBS, nego *planing*, a baš to jedno (ne)udvojeno slovo razlike hoće reći da predmetne bombe ne planiraju, nego klize, jedre, slijeću. Možda se čini zgodnim prevesti ih po naški uz tako pridodano značenje, iako ovaj zaraćeni svijet odavno posjeduje kudikamo pametnije bombe. Ne zanemaruje to isključivo Telegramov analitičar, znamo li da navedeni mediji prepisuju između ostalog i jedni od drugih, ali nije to nešto najpoželjnije, ususret najavljene kupovine oružja bez ograničenja. Ne želimo valjda da Anušić upita nekog američkog narednika planiraju li te i te nekakve bombe zaista, pa dobije naizgled potvrđan odgovor. Ne želimo da za tu cijenu saznamo istinu prekasno, samo tren prije negoli bismo izginuli u prevodu. ■

Jedan od primjeraka izloženih ispred zagrebačke Arene (Foto: Igor Šoban/PIXSELL)

UVREDE
I PODMETANJA30 napomena
o vojnom roku

PIŠE Viktor Ivančić

Ako na osnovu uvođenja obaveznog služenja vojnog roka stječete utisak da vas država posjeduje, da je ona vlasnik vas kao osobe, potpuno ste u pravu, no vodite računa da je ista stvar s rijekama, šumama, planinama, Jadranskim morem i rudnim bogatstvima, pa se ovi ne bune

1. Obavezno služenje vojnog roka je priprema za obavezno služenje kao takvo.

2. Pokoravanje zapovijedima nadležnoga vojnog časnika je priprema za pokoravanje zapovijedima kao takvim.

3. Temeljna vojna obuka je, prema tome, samo formalno vojna, a zapravo osigurava sveobuhvatno osposobljavanje za harmoničan i društveno-produktivan odnos između današnjih ročnika i vječitih moćnika.

4. Devizu da se s oružjem u šakama iskazuje ljubav prema domovini smislili su oni koji s domovinom u šakama iskazuju ljubav prema oružju.

5. Razmišljanje prikazano u gornjoj stavci, koliko god bilo istinito, izrazito je štetno za nacionalnu sigurnost. Zbog suzbijanja takvih i sličnih devijacija je i uveden obavezni vojni rok.

6. Onaj koji smatra da se obaveznim služenjem vojnog roka ograničava njegova osobna sloboda, mora znati da je sloboda države podjednako važna kao i sloboda pojedinaca koji su u njoj utamničeni.

7. Ako na osnovu Zakona o obaveznom služenju vojnog roka stječete utisak da vas država posjeduje, da je ona vlasnik vas kao osobe, potpuno ste u pravu, no vodite računa da je ista stvar s rijekama, šumama, planinama, Jadranskim morem i rudnim bogatstvima, pa se ovi ne bune.

8. Protivite li se obaveznom služenju vojnog roka, pokazujete patološki manjak osjećaja za Hrvatsku, s tim da emocionalna invalidnost nije na popisu zdravstvenih tegoba s kojima možete izbjeći odlazak u vojsku.

9. Tko pokuša izbjeći služenje obaveznog vojnog roka uz pomoć lažne medicinske dokumentacije – na primjer liječničkim nalazom koji dijagnosticira anemiju – smatrat će se dezertrom, pičkom, kukavicom ili premijerom.

10. Postupak opisan u gornjoj stavci je protuzakonit. Prekršitelji se, ovisno o težini prijestupa i ocjeni nadležnih pravosudnih instanci, mogu sankcionirati novčanom kaznom, kaznom zatvora ili obavezom vođenja Vlade u trajanju od jedne do deset godina.

11. Pacifizam, poput homoseksualnosti, spada u ozbiljne mentalne bolesti koje se, međutim, uspješno liječe u specijaliziranim ustanovama za mentalno zdravlje, kao što su vojarnje.

12. Smatrate li da će vam država svojom sulođom, sadističkom, tiranskom i – sve u svemu – bolesnom odlukom o obaveznom služenju vojnog roka oduzeti nekoliko mjeseci života, imajte na umu činjenicu da taj život u ovačkoj Hrvatskoj ne vrijedi bogzna što.

Priprema za pokoravanje zapovijedima kao takvim (Foto: Ivica Galović/PIXSELL)

13. Sasvim je druga stvar kada život položite na oltaru domovine. Tada se njegova vrijednost umnogostručuje.

14. Oltar domovine je metafora koja objedinjuje simbole, mitove, naracije, legende i pjevane mise kojima se pokušava osigurati mistični smisao svakodnevnim hrvatskim sranjima, uključujući obavezno služenje vojnog roka.

15. Među brojnim razlozima za uvođenje obaveznog služenja vojnog roka treba navesti i onaj da državu vrijedi braniti zato da bismo sutra imali iz čega emigrirati.

16. Ako biste obavezni vojni rok radije odslužili u civilstvu, obavještavamo vas da su i zatvori civilne institucije.

17. Tko smatra da mu je, umjesto gutanja prašine, pumpanja sklekova i valjanja po rofovima, bolje klatariti se po korzu, ispijati kavice i gledati Netflixove serije, slobodan je to misliti u povećerje, nakon smjene straže i čišćenja ličnog naoružanja.

18. Općenito govoreći, mišljenje je tek flambojantan sinonim za odazivanje na komandu.

19. Pošto je jedan od najvažnijih ciljeva obaveznog služenja vojnog roka taj da u sklopu redovne obuke izgubite svoje ja, lakše ćete ga postići ako svoje ja ostavite kod kuće prije odlaska u vojsku.

20. Kada se nakon odsluženoga vojnog roka vratite doma, velika je vjerojatnost da ga nećete naći.

21. Namjeravate li uz pomoć prigovora savjesti izbjeći obavezno služenje vojnog roka, morat ćete nadležnim tijelima MORH-a dokazati da savjest imate.

22. Posjedovanje savjesti znak je da vas roditelji, skupa s obrazovnim sustavom, nisu odgojili u domoljubnom duhu, što će se pokušati nadoknaditi obaveznim služenjem vojnog roka.

23. Tko pokuša izbjeći obavezno služenje vojnog roka pozivajući se na svoja religijska

uvjerenja, treba računati s tim da je Hrvatska na civilizacijskoj karti svijeta Bogu iza leđa.

24. Ako ste Jehovin svjedok, Zakon o obaveznom služenju vojnog roka značajno će obogatiti vaš seksualni život: najebali ste!

25. Služenje vojnog roka moglo bi biti i dobrovoljno, no kada znamo da je vojna obuka ionako fokusirana na eliminaciju vlastite volje, pa dakle i *dobro volje*, pridjev postaje besmislen, te je logično da vojni rok bude obavezan.

26. Vjerujete li da je uvođenje obaveznog služenja vojnog roka nepobitan dokaz da se vaša zemlja pretvorila u odvratnu militarističku jazbinu, zajebali ste se utoliko što ste u prvome dijelu rečenice šutke prihvatili konstataciju da je to 'vaša zemlja': time potvrđujete kako je nedopustivo da ona padne u tuđe ruke.

27. Ne vjerujte zlonamjericima koji šire neistine kako vas država putem obaveznog vojnog roka priprema da postanete topovsko meso: vaše će meso, češće nego topovskim projektilima, biti izloženo mecima, avionskim raketama, šrapnelima bombi, gelerima minobacačkih granata, naoštrenim bajunetama, ubitačnim monolozima ministra ANUŠIĆA i slično.

28. Napadne li nas brojčano i oružano nadmoćniji neprijatelj – a kroz povijest su nas isključivo takvi i napadali – od presudne je važnosti da potpuno spremni, obučeni i uvježbani dočekamo svoju pogibiju.

29. 'Hrvat koji nije spreman puškom braniti svoj dom ne zavrjeđuje da se zove Hrvatom koji je spreman puškom braniti svoj dom.' (Grunf)

30. Budući da se najvećom vrlinom obučenog vojnika smatra to da je voljan umrijeti za domovinu, samoubojstvo će se tretirati kao odsluženi vojni rok, ako u oprostajnom pismu čitkim rukopisom navedete kako ste se bacili s nebodera 'za domovinu'. ■

Selo gori, a Bartulica se ne češlja

Hrvatska desnica godinama podržava Trumpa, unatoč tome što je provodio ili najavljavao ekonomski konflikt s EU-om. Stjepo Bartulica, Hrvatski suverenisti, DP i slični izravno su doprinosili širenju interesa Trumpove administracije u Evropi. Zauzvrat su očekivali podršku svojim ambicijama. Sudeći po aktualnoj trgovinskoj politici, Trump ih je ponešto namagarčio

PROŠLOG tjedna u Briselu je održana konferencija pod nazivom 'Trebali li nam EURO DOGE?'. Ime događaja referenca je na tekuće uništenje američke demokracije pod upravom najbogatijeg čovjeka na svijetu, ELONA MUSKA. Događaj koji afirmativno gleda na destruktivno kreiranje oligarhijske autokracije u SAD-u organizirali su Evropski konzervativci i reformisti (ECR), politička grupa ekstremne desnice u Evropskom parlamentu, predvođena strankom Bračo Italije. Hrvatski član ECR-a je Dom i nacionalno okupljanje (DOMINO). Jedan od govornika, njihov europarlamentarac STJEPO BARTULICA, odgovorio je potvrdno na dilemu iz naslova konferencije. Obrušio se na evropsko financiranje nevladinog sektora i subvencioniranje zelene energije te dodao da je vrijeme za 'ozbiljan nadzor nad trošenjem javnih sredstava i djelovanjem evropskih institucija'. 'Zakon o digitalnim uslugama je platforma koja omogućuje potencijalnu zloupotrebu moći i još jedan alat koji će se koristiti protiv konzervativaca', rekao je, dodajući usputno da 'osobe koje tvrde da je DONALD TRUMP diktator uglavnom dolaze s lijevice i iz redova zelenih'.

Doslovno istog dana kad je Bartulica izgovarao ove riječi, Donald Trump je najavio uvođenje carina svijetu, Evropskoj uniji i Hrvatskoj. Uzme li se sve u obzir, parafraza pučke uzrečice 'selo gori, a Bartulica se češlja' nije adekvatna u ovom slučaju. Ona bi značila da 'hrvatski' eurozastupnik pasivno gleda na neprijateljske politike koje stižu s druge strane Atlantika. Upravo suprotno, naš političar ih podgrijava i promiče. Dok Trump ekonomski udara na zemlju koju Bartulica (nominalno) predstavlja, on ga brani od verbalnih kritika, zalažući se za politike u Evropi koje odgovaraju američkom tehnološkom i fosilnom korporativnom sektoru. Još konkretnije: nakon što je politički vrh SAD-a napao EU zbog regulacije dezinformacija i nezakonitog sadržaja na američkim mrežnim platformama poput X-a i Facebooka te zauzvrat proglasio filofašistički AfD uzorom za političku budućnost cijele Evrope, Bartulica je na ovoj konferenciji nasnuo na Zakon o digitalnim uslugama, mehanizam za regulaciju tih istih dezinformacijskih platformi u vlasništvu Trumpovih tehnoloških mogula.

Premda najekstremniji primjer, Bartulica nije jedini domaći nacionalist u ovom trampističkom političkom savezu. Hrvatska desnica godinama podržava Donalda Trumpa, unatoč tome što je zadnje desetljeće on provodio ili najavljavao ekonomski konflikt s Evropskom unijom. Stranke poput Hrvatskih suverenista, DOMINO-a i Domovinskog pokreta izravno su doprinosile širenju i promociji interesa Trumpove administracije u Evropi. Zauzvrat su očekivali podršku svojim političkim ambicijama po evropskim državama. Sudeći po aktualnoj trgovinskoj politici, čini se da ih je Trump ponešto namagarčio.

Prošlog tjedna američki je predsjednik Evropskoj uniji nametnuo carine od 20 posto, koristeći računicu koju su ozbiljni ekonomisti odbacili kao matematičku i logičku sumanutost. Kad je Evropska komisija pomirljivo predložila obostrano ukidanje carinskih stopa za sve industrijske proizvode, Trump je odbio ponudu. Poručio je da se Unija mora obvezati na kupnju količine energije koja je jednaka njegovom lažnom viđenju trgovinskog deficita, ne precizirajući bi li taj scenarij doveo do ukidanja carina. Potom se javio Trumpov službeni savjetnik PETER NAVARRO s dodatnim prohtjevima. Želi li Evropa micanje svježe nametnutih trgovinskih barijera, morat će odustati i od necarinskih prepreka i od poreza na dodanu vrijednost za američke proizvode. To bi značilo i deaktiviranje prepreka koje otežavaju uvoz pojedinih kemikalija u EU, kao i zabranjenih

poljoprivrednih GMO proizvoda i kloriranog mesa. U prijevodu, američki saveznici naših nacionalista traže odustajanje Evrope od zaštite sigurnije i zdravije hrane, ali i poreznog suvereniteta država članica. Nastavi li Trumpova administracija s navedenom politikom, to će uzrokovati globalne financijske potrese, s neospornim posljedicama po gotovo sve vrijedne sektore u Hrvatskoj.

Čak i bez ovih ekstremnih scenarija, efekti su već vidljivi. Nakon što su uvedene carine proizvođači oružja iz HS Produkta izjavili su da bi tisuću ljudi moglo ostati bez posla, a stotinjak kooperanata bez prihoda. Trumpov trgovinski sukob utjecat će i na druge hrvatske kompanije, poput Podravke, ali i brojne manje koje direktno prodaju robu u SAD-u ili su podizvođači većih domaćih i evropskih kompanija.

Kako god da se okrene, Hrvatska je pod direktnim i indirektnim atakom SAD-a. Suočeni s nezgodnom situacijom u koju su ih gurnuli prekooceanski saveznici i uzori, hrvatski su trampoidi u zadnje vrijeme počeli zamuckivati. Nakon najave da carine neće zaobići Hrvatsku, svi su kritizirali Trumpov potez, uz poslovični dodatak 'ali'.

'Hrvatski interes je da se sačuva slobodna trgovina. Nisam za to da Evropska unija odmah reagira protumjerama', rekao je Bartulica, dodajući da 'ovo što Trump govori nije bez osnove'. Kritike na najavljene carine je uputio i predsjednik Domovinskog pokreta IVAN PENAVA. 'Međutim, pobjedom Trumpa, govorimo o jednoj pobjedi suverenističke nad globalističkom politikom. Trump vs. Biden. *America first*. U tom kontekstu, apsolutno te politike koje su promovirale neku woke ideologiju, transgender...', nadrobio je predstavnik 'suverenističke' stranke i član vladajuće koalicije u Hrvatskoj, suočen s udarom SAD-a na Evropu. Složio se i LADISLAV ILČIĆ, donekadni eurozastupnik Hrvatskih suverenista, rekavši da ne podržava američke carine. 'No i te Trumpove najave treba pogledati u kontekstu činjenice da su praktički svi čelnici EU-a jako ružno kritizirali Trumpa i otvoreno bili na strani BIDENA i HARRIS', pravdao je američkog predsjednika. Vođeci se Ilčićevom logikom, moglo bi se zaključiti da su prema šefu SAD-a bili nepristojni i pingvini: zato je valjda Trump razrezao carine i otočju gdje su oni jedini stanovnici.

Sudeći po ovim istupima, hrvatski 'antiglobalisti' u isto vrijeme kritiziraju i pravdaju Trumpa, dok im ovaj radi o glavi, šireći toksičnost na izborne šanse gotovo svake ekstremno desne stranke koja ga je veličala po Evropi. Kao da pritom hine iznenađenost nametnutim trgovinskim politikama svog političkog uzora.

Problem, međutim, leži u činjenici da Trump zaziva carine još od 1980-ih godina. U prvom mandatu počeo ih je provoditi baš u Evropi. Uveo je carine za čelik, aluminij, potom i na pojedine prehrambene proizvode. Tijekom predsjedničke kampanje 2020. godine opet je obećao nametnuti nove carine Uniji, žaleći se da ih 'Evropa tretira gore od Kine u nekim aspektima' te da ne želi njihove poljoprivredne proizvode i automobile.

Domovinski pokret nagradio ga je 2020. službenom stranačkom podrškom. Njihov tadašnji član Bartulica pozvao je američke Hrvate da glasaju za Trumpa. Uoči zadnjih izbora Bartulica je opet poslao apel istim biračima, ovaj put iz stranke DOMINO. Stranačka i osobna potpora je bila postojana, premda je Trump s izbornih skupova 2024. godine još žešće prijetio Evropi sveobuhvatnom carinskom odmazdom. Osim članova DOMINO-a, Domovinskog pokreta i Hrvatskih suverenista, njegovu pobjedu pozdravio je i BOŽO PETROV, predsjednik Mosta.

Ne radi se ovdje samo o podršci izdaleka, simboličkom slavljenju istomišljenika na

Na Trumpovoj inauguraciji Bartulicu je pratio Mario Radić (Foto: Marko Prpić/PIXSELL)

čelu najveće svjetske imperijalne sile. U slučaju pojedinih hrvatskih političara i stranaka na djelu je zapaženi terenski rad. Stranke koje u Hrvatskoj nemaju neku prođu imale su zato solidnu ulogu u normaliziranju Trumpa u Evropi i u povezivanju njegovih ljudi s evropskom ekstremnom desnicom.

Godinama se Stjepo Bartulica hvali prijateljstvom s Fondacijom Heritage, najvećim desnim *think-tankom* u SAD-u, koji ima presudan utjecaj u Trumpovim mandatima. S njima je Bartulica organizirao konferenciju u Zagrebu i odlazio na gostovanje u njihovu američku središnjicu. Uoči izbora u Americi Bartulica se u Hrvatskoj sastao s čovjekom iz ove organizacije, Amerikancem hrvatskog porijekla MAXOM PRIMORCEM, koji je u izjavi za HRT najavio 'značajnu promjenu američke vanjske politike'. U tom trenutku javnost je već sve znala o političkom programu koji je Heritage napisao za drugi Trumpov mandat. Upravo u tom dokumentu, globalno poznatom pod imenom 'Projekt 2025', nalazi se i prijedlog o nametanju carina za EU. Poglavlje koje su objavili Bartuličini američki partneri napisao je ekonomist Peter Navarro, ključni arhitekt cijele carinske priče i aktualni savjetnik Donalda Trumpa. Upravo su u tom dokumentu uz carine spomenute problematične evropske necarinske prepreke za određene prehrambene proizvode iz Amerike. 'Umjesto da oporezujemo naše građane kako bismo obogatili druge zemlje, mi ćemo cariniti i oporezivati strane zemlje kako bismo obogatili naše gra-

'Zakon o digitalnim uslugama je platforma koja omogućuje potencijalnu zloupotrebu moći...', rekao je Bartulica, dodajući da 'osobe koje tvrde da je Donald Trump diktator uglavnom dolaze s ljevice i iz redova zelenih'. Doslovno istog dana Trump je najavio uvođenje carina svijetu, EU-u i Hrvatskoj

On je pravdao američkog predsjednika - Ladislav Ilčić (Foto: Josip Regović/PIXSELL)

dane', rekao je Trump u inauguracijskom govoru, najavljujući da će doista provesti Navarro carinski džihad. Trumpov govor Bartulica je pratio u Washingtonu. Pozvala ga je nova američka administracija s desetak drugih krajnje desnih evropskih političara, vjerojatno odabranih da provode poželjne autoritarne politike u Evropi i s vremenom dereguliraju poslovni sektor za Trumpove američke donatore.

Koncem veljače ove godine Bartulica je objavio video-snimku posjeta sjedištu Fondacije Heritage u Washingtonu. Zahvalio je 'starom prijatelju' Maxu Primorcu što se bori protiv 'woke ludila'. 'Dobre vijesti su što konzervativne snage rastu. Mislim da će nam pobjeda predsjednika Trumpa dati zamah. Tako da ćemo graditi na tome', rekao je Bartulica. 'Mi ćemo vam pomoći u tome', odgovorio je Primorac. Gotovo istog dana kad se Bartulica sastao s Primorcem, Heritage je prema pisanju američkih medija sa svoje službene stranice odstranio pojedine tekstove iz prošlosti u kojima su se rezolutno protivili tarifama. Uslijedio je njihov novi narativ: carine su različite, dobrodošao pritisak na druge zemlje, uključujući EU.

Dva tjedna nakon ovog sastanka u sjedište Heritagea su došli Bartuličini evropski saveznici iz Poljske i Mađarske kako bi Amerikancima prezentirali plan za uništenje institucija EU-a, poput Suda EU-a. Kad bi došlo do njegove provedbe, olakšao bi se put do orbanizacije Evrope i kapilarnog širenja antidemokratskih politika iz Mađarske.

Na Trumpovoj inauguraciji Bartulicu je pratio MARIO RADIĆ, predsjednik stranke DOMINO. 'Očito je da američka republikanska administracija dobro prati tko u Hrvatskoj zastupa prave suverenističke politike', napisala je njihova predsjednička kandidatkinja BRANKA LOZO.

Domovinski pokret, stranka koja sudjeluje u vođenju hrvatske vlade, godinama se smucala po istim krugovima. Činili su to preko Bartulice, dok je još bio njihov vanjskopolički tajnik. On je u ime Domovinskog pokreta dovodio republikanske stratege u Hrvatsku. Zahvaljujući činjenici da je preko Domovinskog pokreta postao saborski zastupnik, Bartulica je prije nekoliko godina dospio u odbor

savjetnika Političke mreže za vrijednosti. To je transatlantska mreža *think-tankova* pretežito iz SAD-a, južne Amerike i Evrope koja se bori protiv pobačaja i gej osoba. U stvarnosti, lobira za Trumpove vanjskopoličke interese u svijetu.

Sponzoriraju ih Fondacija Heritage, Alliance Defending Freedom i slične američke lobističke skupine, čiji su ljudi u prvom i tekućem Trumpovom mandatu raspoređeni na niz vodećih pozicija. S evropske strane, događaje ove organizacije sponzoriraju institucije poput mađarskog Centra za temeljna prava, iredentisti koji godinama svojataju trećinu Hrvatske. Njihov financijer je VIKTOR ORBÁN, ujedno ključni Trumpov politički saveznik u Evropi. Trumpovi ljudi neskriveno vide buduću Evropu kao odraz današnje Mađarske: nedemokratsku oligarhiju u kojoj se kažnjava svaki građanski otpor.

Zadnjih nekoliko godina s takvom se agendom održavaju američko-mađarski samiti u Budimpešti, ključni za transfer trampizma iz Amerike u Evropu. Kao saborski zastupnik i predstavnik Domovinskog pokreta, Bartulica je nekoliko puta bio njihov gost i govornik. 'Croatia first - Hrvatska na prvome mjestu', govorio je prošle godine sa skupa koji su organizirali Mađari što sline za dijelom hrvatskog teritorija i Amerikanci koji danas napadaju cijeli evropski kontinent, u paketu s Hrvatskom. Iz pozicije eurozastupnika stranke DOMINO Bartulica je u međuvremenu avansirao na čelno mjesto cijele organizacije Politička mreža za vrijednosti. Budući da je ona sponzorski povezana i s ovakvim organizacijama, nužno se spustiti na retoriku političara iz Domovinskog pokreta i DOMINO-a pa postaviti pitanje: Za čije interese djeluje Stjepo Bartulica?

Pored Bartulice i Radića, povodom Trumpove inauguracije u Washingtonu je bio i Ladislav Ilčić, bivši član Evropskog parlamenta iz kvote Hrvatskih suverenista. On je bio u uredu Međunarodne organizacije za obitelj. Prije dvije godine Ilčić je s njima u Hrvatskoj organizirao veliki međunarodni skup na kojem su krajnje desne stranke i organizacije kovale saveze i povezivale se s američkim trampovcima. Njihov šef, BRIAN BROWN, s Bartulicom sjedi i u upravnom odboru Političke mreže za vrijednosti. Brown i njegova organizacija godinama su surađivali s PUTINOVIM oligarsima iz Rusije, koji su preko konzervativnih inicijativa vješto koristili narative o ugroženosti kršćanske civilizacije kako bi destabilizirali liberalnu demokraciju u Evropi. Identične politike sada promiču Trump i njegovi evropski istomišljenici.

Sve do nesretnih carina njihova strategija je bila relativno uspješna. Kanadski konzervativci, koji su po svim anketama prije uvođenja američkih carina trebali preuzeti vlast, otklizali su u minus. Glavni razlog je bila višegodišnja povezanost s trampistima. Neće, ukratko, biti lako ultradesnim pokretima u Evropi. ■

Što je s glavom

S glavom je, hvala na pitanju, sve u najboljem redu, a hrvatska desnica nije delulu. Postoje dobri razlozi zbog kojih je, tri i po decenije nakon raspada Jugoslavije, još uvijek opsjednuta bivšom državom toliko da njenu zastavu stavlja na jumbo plakate

NE ide pa ne ide. Skoro tri i po decenije prošle su od raspada Jugoslavije, svaki treći stanovnik Hrvatske rođen je nakon '91. pa se prethodne države ni ne sjeća, nikome u posljednjih 35 godina nije palo na pamet da tu državu obnavlja, ali desnicu ona i dalje opsjeda. Eno je, po novom, čak i na *jumbo* plakatima. Znae sve, jer mediji svaku vijest o nepostojećoj državi opsesivno prenose: MISLAV HERMAN, HDZ-ov kandidat za gradonačelnika Zagreba, oblijepio je grad *billboardima* s jugoslavenskom trobojnicom. Zastava je fotografirana na prošlogodišnjem Prideu, a Herman podsjeća 'mlade ljude' koji su se tamo okupili i kojima je ona 'možda bila *cool* i fora' da su 'ljudi istospolne orijentacije u bivšoj Jugoslaviji bili zakonom sankcionirani'. Pa proziva SDP-ovce i možemovce – PEĐU GRBINA, TOMISLAVA TOMAŠEVIĆA, SANDRU BENČIĆ – zbog toga što su sudjelovali na Prideu, ali se od zastave nisu ogradili. Na što mu Benčić odgovara: 'Postavljam im pitanje, što je s glavom da odjednom lijepite jugoslavenske zastave po Zagrebu? Što vam je? Što se točno dogodilo s HDZ-om?' I tragikomedija zabune je, evo, potpuna: s jedne strane imamo HDZ-ovsku desnicu koja se, ničim izazvana, obraća LGBTQ biračima i biračima, a s druge možemovsku ljevicu kojoj jugoslavenska zastava pred-

stavlja simbol psihičkog poremećaja. Ali dobro, predizborna kampanja nije zapravo ni počela, čut ćemo narednih tjedana i čudnijih izjava. Pustimo sada po strani i to što jugoslavenski barjak nisu razvili organizatori Pridea, nego ga je samoinicijativno donijela jedna od nekoliko hiljada sudionica. Zanimljivo i to što je plavo-bijelo-crvena trobojica bila samo jedna među stotinama zastava, uglavnom onih duginih boja, uz poneku službenu zastavu Republike Hrvatske. Ništa od svega toga ionako nije važno, jer jugoalergijske reakcije desnice izazvat će i mnogo manji povodi. Pa onda preostaje pitanje: zašto je, skoro tri i po decenije nakon raspada Jugoslavije, u državi u kojoj se svaki treći stanovnik prethodne države ni ne sjeća, hrvatska desnica tom državom i dalje opsjednuta? Zašto joj se Jugoslavija uporno ukazuje? Odnosno, kako bi to rekla Sandra Benčić: što je s glavom?

S glavom je, hvala na pitanju, sve u najboljem redu. Da nije, ne bi vladajuća stranka po potrebi dizala prošlu državu iz mrtvih svaki put kada joj ustreba. Ne bi ANDREJ PLENKOVIĆ nakon prošlogodišnjeg Pridea govorio manje-više isto što danas ponavlja Mislav Herman niti bi KOLINDA GRABAR-KITAROVIĆ kao predsjednica Republike bulaznila o orjunašima i jugoslavenskoj proizvodnji jogurta, ne bi JADRANKA KOSOR kao premijerka davne 2011. uskliknula da 'više nikad

Hrvatska neće biti dio Jugoslavije' niti bi IVO SANADER još davnije 2006. čvrsto obećao da 'nema nikakve šanse za stvaranje Jugoslavije', ne bi TOMISLAV KARAMARKO po Facebooku pisao 'Bože čuvaj Hrvatsku od Jugoslavije' niti bi – na kraju krajeva, to jest na početku svih početaka – FRANJO TUĐMAN, zato što je strankom upravljao u doba prije Facebooka, umjesto statusa napisao 141. članak Ustava koji zabranjuje 'saveze s drugim državama u kojem bi udruživanje dovelo, ili moglo dovesti do obnavljanja jugoslavenskoga državnog zajedništva'. Kada HDZ prekrije Zagreb svojim *mambo jumbo* plakatima, drugim riječima, onda HDZ radi naprosto ono što HDZ radi. I zato, ako na pitanje što je s glavom odgovor glasi da je s glavom sve u redu, možda nije naodmet provjeriti: što ako zapravo nije u redu pitanje?

Jer lijevi su liberali iz nekog razloga uvjereni da se HDZ-u Jugoslavija samo pričinja i da je naša desnica – kao što bi rekli Hermanovi *cool* i fora mladi – malo delulu. Ali što ako strah od Jugoslavije ipak ne spada u paranoidne poremećaje? Što ako se uopće ne tiče države koje odavno nema niti će je, kako stvari već 35 godina stoje, ikad više biti? Što ako je zebnja opravdana? Što ako je – pokušavam reći – u pitanju permanentna panika pred činjenicom da Jugoslavije itekako ima: sada i ovdje i daleko više nego što se većini čini na prvi pogled?

Evo, na primjer, granice. Općeprihvaćena priča prema kojoj su Jugoslaviju srušile nacionalističke politike već tri i po decenije prešućuje da pobjeda nacionalista nipošto nije bila potpuna jer se ni država nije raspala po etno-nacionalnim razgraničenjima, nego po avnojevskim linijama: granice svih postjugoslavenskih država još uvijek su jugoslavenske granice. A sveto hrvatsko tlo, po kojem i za koje se protilo toliko krvi, u ovom obliku nije, naravno, postojalo nikada prije Jugoslavije. Pa je onda i teško izborni suverenitet današnje Republike Hrvatske, utoliko što se provodi nad njenim teritorijem, od samog svog početka Jugoslavijom uokviren. E da, kad smo kod republike: ni nje na ovim prostorima nije bilo prije nego što ju je uspostavila Druga Jugoslavija, protjeravši monarhe u historijski pluskvamperfekt. Među općeprihvaćenim istinama postjugoslavenskih država je i ona o demokraciji koju smo dobili tek početkom 1990-ih: kao da bivša država samu sebe nije smatrala ništa manje demokratskom nego što sebe demokratskima smatraju ove sadašnje i kao da se demokracija iscrpljuje u višestranačkom političkom sustavu, a nimalo se ne tiče, primjerice, ekonomije, gdje je socijalistički samoupravni sistem postavio demokratske kriterije suodlučivanja o kojima današnji kapitalizam ne umije ni maštati. Pa ni tržišno gospodarstvo – još jedna od temeljnih vrijednosti Republike Hrvatske, zapisana u njenom Ustavu – nije nešto posebno novo: još od ekonomsko-političkog zaokreta 60-ih godina prošlog vijeka Jugoslavija je eksperimentirala s tržišnom ekonomijom. Sve u svemu, ne djeluje neobično to što je Tuđman u isti onaj Ustav zapisao zabranu jugoslavenskog udruživanja: preuzevši od prethodne države i državne granice i mjeru vlastitog suvereniteta i republički oblik vladavine i insistiranje na vlastitoj demokraciji i poneku postavku tržišne ekonomije, Republika Hrvatska, stupivši početkom 1990-ih osamostaljena na svjetsku scenu, nije – ispada – imala bogznašto za pokazati, pa je onda vlastitu opsesiju Jugoslavijom morala, refleksom negativne fiksacije, upisati u sam temelj svoje državnosti. A i to što se osamostalila, kao što znamo, nije bilo toliko u suprotnosti s Jugoslavijom, koliko u skladu s jugoslavenskom ustavnim odredbom o pravu svakog naroda na samoopredjeljenje do odcjepljenja. I tako dalje, i tako dalje: što dalje od Jugoslavije, to smo, izgleda, Jugoslaviji bliži. Pri čemu se ne radi o jugonostalgičarskim fantazijama koje se ionako postepeno gase, niti se radi o zajedničkom kulturnom prostoru u koji sada ulaze neke nove generacije. Naprotiv, riječ je o osnovnim i najvažnijim atributima suvremene hrvatske države: granice, suverenitet, teritorij, demokracija, sam oblik državnog uređenja. Sve ono što će ostati tu, nepromjenjivo i netaknuto, onoliko dugo koliko bude ovakve Hrvatske.

Treba zato razumjeti Mislava Hermana. Nije mala muka biti veliki Hrvat, a znati da sve najvažnije u svojoj državi još uvijek duguješ Jugoslaviji. I da ćeš joj sve najvažnije i ubuduće dugovati. Sve to sveto avnojevsko tlo, sva ta krv branitelja prolivena za komunističke granice, sav ponos pri spomenu vlastite republike, a malo toga čega nije bilo i prije '91. godine. Budalasti HDZ-ov predizborni *billboard* stoga je tek nova u nizu epizoda desničarske opsesije Jugoslavijom, a ta opsesija ima i te kako jake razloge. S glavom je, rekosmo, sve u redu. Desnica nije delulu. Jedino zna da, onda kada se iz jednadžbe ukloni Jugoslavija, od današnje Hrvatske ne ostaje previše. ■

Jugoslavenska zastava
na zagrebačkim ulicama
(Foto: Slavko Midžor/
PIXSELL)

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

Ono što nikad nije palo na pamet prevejanom policijskom liscu Aleksandru Rankoviću, naime da Đilasove reakcionarne buržoaske ideje 1953. narodu predstavlja plašeci ga zastavom već trideset pet godina mrtve austrougarske carevine, kao zgodna ideja palo je sedamdesetak godina kasnije na pamet Mislavu Hermanu i zagrebačkom partijskom komitetu HDZ-a

Živi Jugoslavija

BIO je to nevideni, upravo nezapamćeni skandal. U studenome 1953., pred izbore za Savezno vijeće Narodne skupštine Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Beograd je osvanuo oblijepljen misterioznim plakatima s natpisom – ‘Reformisao sam!’ Od ranog jutra zbunjeni građani okupljali su se ispod tih plakata, na kojima se uz natpis ‘Reformisao sam!’ kočila golema crno-žuta zastava.

JOSIP BROZ TITO, početkom te godine u saveznoj skupštini jednoglasno izabran za predsjednika FNR Jugoslavije, odmah je, jasno, pozvao ALEKSANDRA RANKOVIĆA, predsjednika Odbora za unutrašnju politiku i bezbednost.

— Šta je ovo, družo Marko? – pitao je drug Tito.

— Koje ovo? – zbunjen je odgovorio drug Ranković.

— Pa ovi plakati – otvorio je drug Tito prozor i pokazao na golemi plakat preko puta Belog dvora. – Cijeli Beograd oblijepljen plakatima sa zastavom Habsburške Monarhije! Toliko crno-žutih austrougarskih zastava nije bilo ni u Zagrebu kad je FRANJO JOSIP otvorao Hrvatsko narodno kazalište! Šta se dešava, družo Marko?

— Ah to – odmahnuo je rukom ovaj. – To sam ja smislio, zajedno s drugovima iz Ozne.

— Ti?! – šokiran je bio drug Tito.

— Da – ne krijući ponos zavalio se drug Ranković natrag u fotelju. – ‘Reformisao sam’, shvataš? MILOVAN ĐILAS i njegove takozvane reformske ideje. Drug Đilas kandidovao se za predsjednika Narodne skupštine, družo Tito, a svojim reakcionarnim idejama pod krinkom obračuna sa staljinizmom vodi nas ravno natrag u trulu buržoasku Austrougar-sku!

— Austrougarsku?! – šokiran je svog bliskog suradnika slušao drug Tito.

— Tačno! Moramo da ga sprečimo!

— Da te pitam nešto.

— Izvoli, družo Tito.

— Da li si ti normalan?

— Da li sam ja... – malo se sad i uplašio drug Ranković.

— Marko... Marko! – podviknuo je drug Tito i nagnuo se prema predsjedniku Odbora za unutrašnju politiku i bezbednost. – Austrougarska ne postoji već trideset pet godina. Habsburška Monarhija raspala se 1918. i više ne postoji. Austrijsko carstvo je mrtvo. Nema ga i nikad ga više neće biti.

— Ali... – pobunio se drug Marko.

— Nema ‘ali’ – presjekao ga je drug Tito. – Kakva Austrougarska?! Cijela jedna KARADOR-ĐEVIĆEVA Jugoslavija bila je u međuvremenu, i Drugi svjetski rat i NDH i Treći Reich, deset godina prošlo je od zasjedanja u Jajcu, trideset pet godina, sunce ti jebem, ja se izvinjavam, trideset pet godina prošlo je od Prvog svjetskog rata i raspada Habsburškog Carstva, pola Jugoslavije nije se ni rodilo kad je Monarhija prdnula u čabar, a ti ljude plašiš crno-žutom austrijskom zastavom! Da li si ti normalan?

Dugo je tog jutra Belim dvorom odjekivao ljutiti glas Josipa Broza, jedva je Aleksandar Ranković preživio Titov bijes. Toliko su ti

njegovi plakati bili, rekoh, nevideni, upravo nezapamćeni skandal. Toliko nevideni da ih nitko nije vidio, toliko nezapamćeni da ih nitko nije ni zapamtio.

Što i ne čudi, zna li se da se opisani događaj zapravo nikad nije dogodio.

Čak ni prevejanom starom policijskom liscu Aleksandru Rankoviću, naime, na kraj pameti ne bi palo da reakcionarne buržoaske ideje MILOVANA ĐILASA 1953. godine narodu predstavlja plašeci ga zastavom već trideset pet godina mrtve austrougarske carevine, koja se raspala onih davnih dana kad je drug Marko imao osam godina i još išao u seosku osnovnu školu u Draževcu kraj Obrenovca.

Ono što nikad nije palo na pamet Rankoviću, kao zgodna ideja palo je, međutim, sedamdesetak godina kasnije na pamet MI-

Tito i Ranković osmišljavaju predizbornu kampanju (Foto: infobugojno.ba)

SLAVU HERMANU i zagrebačkom partijskom komitetu HDZ-a, koji su ovih dana pred lokalne izbore oblijeplili Zagreb plakatima kojima poslovično hadezeovski duhovito optužuju vladajući Možemo! da su ‘rasturili’ Zagreb, uz veliku trobojnicu sa zvijezdom petokrakom. Istina, ono ‘Rasturili smo!’ uz jugoslavensku zastavu moglo bi sugerirati da su, božeprosto, SANDRA BENČIĆ i TOMISLAV TOMAŠEVIĆ rasturili Jugoslaviju, pa je Herman, u najboljoj tradiciji hrvatskog humora, požurio objasniti vic, tumačeći kako se Tomašević i Benčić nikad nisu ogradili od jugoslavenske zastave na posljednjem zagrebačkom Prideu, ‘zastave pod kojom je izvršena agresija na Republiku Hrvatsku i počinjeni brojni zločini nad hrvatskim vojnicima i civilima’.

Trideset pet godina.

Trideset pet godina, sunce ti jebem, ja se izvinjavam, rekao bi drug Tito.

Upravo ovih dana prije točno trideset pet godina održani su povijesni prvi višestranački izbori u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj, izbori na kojima je Hrvatska demokratska zajednica hametice potukla i Savez komunista i ostalu političku konkurenciju, i sve od tada, uz tek dvije kraće pauze za odmor i podjelu plijena, bez prekida vlada nezavisnom, samostalnom i suverenom Republikom Hrvatskom.

Cijela jedna Republika Hrvatska bila je u međuvremenu, i Domovinski rat i rat u Bosni i Hercegovini i bombardiranje Srbije, pola Hrvatske nije se ni rodilo kad je Jugos-

lavija prdnula u čabar, dvadeset tri godine prošle su otkako se raspala i krnja MILOŠEVIĆEVA Savezna Republika Jugoslavija, gotovo dvadeset godina prošlo je otkako se raspala i ona nesretna Državna zajednica Srbije i Crne Gore, da bi na koncu ostala sama samcata Srbija, punih sedamnaest godina prošlo je otkako se naposljetku čak i Kosovo izdvojilo od takve Srbije i proglasilo nezavisnost, a PLENKOVIĆ, Herman i HDZ sveudilj plaše narod plavo-bijelo-crvenom zastavom trideset pet godina mrtve Jugoslavije, koja se raspala onih davnih dana kad je mali Mislav imao trinaest godina i još išao u osnovnu školu Ivan Goran Kovačić.

Jesu li oni normalni?

— Jeste li vi normalni? – pitao bi tako i drug STANE DOLANC, da je tako u ovo doba 1980. godine, dok je liječnički konzilij svakodnevno izvještavao zabrinute radne ljude i građane o zdravstvenom stanju druga Tita, Socijalističku Republiku Hrvatsku zatresao nevideni, upravo nezapamćeni skandal: da je, recimo, Zagreb osvanuo oblijepljen velikim misterioznim plakatima s crveno-bijelo-plavom zastavom Nezavisne Države Hrvatske, sa sve šahovnicom u sredini i slovom ‘U’ u gornjem lijevom kutu.

— Kako mislite? – pitali bi drugovi iz Saveza komunista Hrvatske.

— Pa ovi plakati – pokazao bi drug Dolanc golemi plakat preko puta. – Cijeli Zagreb oblijepljen plakatima sa zastavom NDH! Toliko ustaških zastava nije bilo ni kad je ANTE PAVELIĆ stigao u Zagreb! Šta se dešava?

— Ah to – odmahnuo bi rukom hrvatski drugovi, objasnivši kako su zapravo samo htjeli upozoriti narod na opasnost od razbijanja Jugoslavije nakon smrti druga Tita, i obnove fašističke NDH.

— NDH?! – u nevjerici bi skočio drug Dolanc. – NDH ne postoji već trideset pet godina. Ustaška država raspala se 1945. i više ne postoji. NDH je mrtva. Nema je i nikad je više neće biti. Kakva NDH?!

Te 1980. pola se Jugoslavije, eto, nije ni rodilo kad je NDH prdnula u čabar, trideset pet godina prošlo je otkako je poratna Demokratska Federativna Jugoslavija preimenovala u Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju, sedamnaest godina prošlo je otkako je ustanovljena SFR Jugoslavija, deset godina prošlo je otkako se i SFRJ obračunala s hrvatskim maspokom, šest godina ranije novim je Ustavom SFRJ betonirana kao federalna zajednica jugoslavenskih naroda i narodnosti na čelu s doživotnim predsjednikom maršalom Titom, a hrvatski komunisti sveudilj su narod plašili s NDH!

Glupo, zar ne?

Točno toliko, eto, glupa je hadezeovska akcija s plakatima i jugoslavenskom zastavom u proljeće 2025., trideset pet godina nakon prvih višestranačkih izbora i smrti Jugoslavije: točno kao da je netko, nemam pojma, u proljeće 1980., dok je drug Tito umirao u Ljubljani, upozoravao na raspad socijalističke Jugoslavije i obnovu trideset pet godina mrtve NDH.

Osim, jasno – dopuštam mogućnost – ukoliko nije. ■

INTRIGATOR

Funkcioneri
na službenom
putu

Vlada, Ministarstvo zdravstva i HZZO više od tjedan dana Novostima odbijaju odgovoriti tko je financirao put najviših zdravstvenih dužnosnika u Ameriku zbog dogovora o pokretanju onkološke bolnice

USKLOPU priprema za otvaranje onkološke bolnice UPMC Hillman Cancer Center u Zaboku, u ožujku 2023. godine, UPMC-ov centar u Pittsburghu posjetila je delegacija iz Zagreba u kojoj su bili dr. LUCIAN VUKELIĆ, ravnatelj Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO), TOMISLAV DULIBIĆ, državni tajnik u Ministarstvu zdravstva i predsjednik UV-a HZZO, zajedno s dr. DRAGANOM PRIMORCEM, suvlasnikom novoootvorene američke bolnice i njezinim ravnateljem DAVOROM BABIĆEM.

Istražujući pod kojim je uvjetima privatna onkološka bolnica proglašena strateškim projektom RH u zdravstvu, Novosti su na adresu Vlade RH, HZZO-a i Ministarstva zdravstva uputile pitanje tko je dvojici dužnosnika financirao putovanje i boravak u Americi i s kojim ciljem. No nijedna od tih institucija u tjedan dana nije odgovorila na naša pitanja. UPMC-ova glasnogovornica demantira da je boravak hrvatskih dužnosnika financiran njihovim sredstvima, što bi bilo protivno FCPA-u (Foreign Corrupt Practices Act).

'UPMC je u skladu sa svim FCPA propisima. Osim toga, UPMC se pridržava svojih internih politika koje su, u najmanju ruku, jednako stroge kao one navedene u važećim državnim zakonima i propisima. Sukladno tome, UPMC nije financirao posjet hrvatske delegacije koju spominjete', stoji u dopisu koji potpisuje glasnogovornica LISA LOMBARDO.

Da bismo doznali tko je i u kakvom aranžmanu slao Dulibića i Vukelića u SAD, morali smo se obratiti povjerenicima za informiranje

u ministarstvu i HZZO-u, tražeći avionske karte, putne naloge, potvrde o plaćanju smještaja u Americi, putne naloge i sve ostale dokumente kojima bi trebalo biti dokumentirano slanje zaposlenika administracije na službeni put, a njihove odgovore ćemo objaviti čim ih dobijemo.

Dulibić i Vucelić su na funkcijama na kojima se odlučuje o tome koje će zdravstvene usluge UPMC-a u Zaboku biti financirane sredstvima HZZO-a, po kojoj cijeni i u kojem obimu, a odgovorni su i za nadzor HZZO-a nad izvršenjem ugovornih obaveza između bolnice i Zavoda.

Od početka reklamiran naslovima poput 'Američkim znanjem protiv raka u Hrvatskoj', 'Najveća američka investicija protiv raka u Hrvatskoj', 'Strateško ulaganje SAD-a u Hrvatsku', projekt UPMC-a u Hrvatskoj predstavljen je kao onaj koji će popraviti katastrofalnu statistiku izlječivosti raka, prema kojoj je Hrvatska na dnu EU-a. Senzacionalistički pristup ozbiljnom javnozdravstvenom problemu prihvaćen je jer ga je Vlada tako koncipirala i predstavljala, oslanjajući se vjerojatno na to da će ih reputacija institucije zaštititi od suvišnih pitanja.

No osnivač UPMC-a Zabok nije samo UPMC-ov centar u Irskoj, nego i Primorac, nedavni predsjednički kandidat HDZ-a na izborima, vladnik čak osam tvrtki povezanih s medicinom, dok još nekoliko vodi na ime supruge. Jedna od njih, Specijalna bolnica Sv. Katarina, u medijima je godinama predstavljana kao strateški partner UPMC-a, a potpisivanju Sporazuma u studenom 2022. godine osobno je prisustvovala i predsjednica UPMC-a LESLIE DAVIS. Sv. Katarina također ima ugovor s HZZO-om.

Nakon otvaranja UPMC-a Zabok doznali smo da bolnica još uvijek prima samo komercijalne pacijente, a javno je rečeno da će HZZO financirati samo zdravstvene usluge koje se već mogu dobiti u hrvatskim bolnicama. Tražna neozbiljnost predstavljanja privatne

inicijative kao spasa za onkološke bolesnike, tim je podatkom do kraja ogoljena.

Teško je reći bi li gori epilog bio ustanovi li se da smo iz proračuna plaćali boravak zdravstvenih dužnosnika u SAD-u da bi dogovorili financiranje medicinskog privatnog poduzetnika ili da ih je financirao sam privatnik. Zavjet šutnje institucija, koje su ranije glasno najavljivale ovaj projekt, govori da je to u oba slučaja događaj bez presedana u hrvatskom zdravstvu.

■ Nataša Škaričić

Zakasnio
na tekmu

OPĆINSKI prekršajni sud u Splitu donio je osuđujuću presudu protiv 25-godišnjeg muškarca koji je pokušao ući na košarkašku utakmicu noseći crnu majicu s natpisom 'HOS - za dom spremni'. Muškarac je kažnjen s 300 eura jer je policija utvrdila da je 30. maja 2023., pri pokušaju ulaska na južni ulaz dvorane Gripe u Splitu, počinio prekršaj iz članka 4. Zakona o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima. Općinski sud potvrdio je sve navode policije.

Navedenim člankom zakona, kao protu-pravno ponašanje određen je pokušaj unošenja i isticanja transparenata, zastave ili drugih stvari s tekstom, slikom, znakom ili drugim obilježjem kojima se iskazuje ili potiče mržnja ili nasilje na temelju rasne, nacionalne, regionalne ili vjerske pripadnosti. Propisana je novčana kazna u iznosu od 260 do 1.990 eura ili kazna zatvora u trajanju od 30 dana. Zbog majice kojom su veličani paravojna postrojba i ustaški poklič, Splićanin nije uspio pogledati utakmicu između KK Split i KK Zadar, već je proveo tri sata u pritvoru, prenoše mediji.

Tokom sudskog postupka kazao je da se nalazi u teškoj materijalnoj situaciji, što je sud uzeo u obzir prilikom odmjerenja kazne. S obzirom na to da ranije nije činio slične prekršaje, nije prihvaćen prijedlog policije da se 25-godišnjaku zabrani prisustvovanje košarkaškim utakmicama. On je zamolio da mu se dozvoli da i dalje ide na utakmice jer, kako je naveo, košarku voli, a zbog počinjenog izgređa u sportskoj dvorani - žali.

Okrivljeni je u obrani na suđenju naveo da je njegov otac bio pripadnik HOS-a i da mu je 'bilo normalno nositi takvu majicu'. Kako je kazao, nije znao da je zabranjeno nositi insigne ustaškog pokreta. Neujednačena sudska praksa i kilave, rijetke prijave policije o isticanju simbola koji potiču na mržnju i diskriminaciju, omogućili su da takve poruke i znakovi nesmetano egzistiraju u javnom prostoru. U obrazloženju presude navodi se da mladić više nije oblačio majicu HOS-a otkad je zaustavljan na ulazu u dvoranu. U pritvoru je proveo nekoliko sati pa je njegova kazna umanjena za 40 eura.

■ Anja Kožul

Spektakularna ljubav prema američkim investitorima na otvorenju bolnice u Zaboku (Foto: Robert Anić/PIXSELL)

Prijetnja
Sisku

Ukrajinski investitori u Sisku žele izgraditi klaonicu pilića i bioplinsko postrojenje?

Sudeći po prezentiranoj Studiji utjecaja na okoliš (SUO) tvrtke Premium Chicken Company, u Sisku bi se trebala graditi velika klaonica pilića kapaciteta od 80 milijuna komada godišnje, bioplinsko postrojenje te svi prateći objekti uključujući i stanove za 800 radnika. Sve bi bilo smješteno u Južnoj industrijskoj zoni u Sisak Capragu, na parceli od 18 hektara koja je sada pod kulturom šume i čini 'tampon zonu' prema sisačkim prigradskim naseljima. Treba istaknuti da se na spomenutoj parceli nalazi dio matičnog industrijskog kolosijeka bivše Željezare Sisak koji pripada tvrtki ABS kao pravnom slijedniku Željezare Sisak. Klaonički kompleks želi izgraditi ukrajinski oligarh ANDRIY MATYUKHA koji se obogatio u biznisu s kockarnicama i kladionicama. Teško je reći zbog čega je odlučio investirati baš u Hrvatsku i SMŽ. Pretpostavljamo da u tome prste imaju domaća i strana politika te njegove međunarodne veze.

Koliko bi to bilo opasno po zdravlje građana?

Pilići proizvode vrlo jak proteinski alergen. 80 milijuna pilića koji bi se transportirali kamionima u poluotvorenim kavezima iz kojih pršte izmet i perje ogromna je brojka. Sisak je, zbog podneblja, već opterećen u smislu podložnosti stanovništva respiratornim bolestima. Učestale upale pluća, karcinom pluća, KOPB, porast alergija i astme, česti su kod stanovnika koji žive u blizini takvih farmi i pogona. Pri intenzivnom uzgoju peradi koriste se velike količine antibiotika i lijekova koji mogu dospjeti u tlo, podzemne i riječne tokove i zagaditi ih. Konzumacijom piletine ulaze i u naš organizam. SUO govori o količini procesnih voda od oko 4.000 kubičnih metara dnevno, što je potrošnja još jednog grada veličine Siska. Pribojavamo se nestašica pitke vode u ljetnim mjesecima, teških onečišćenja Kupe i Save. Ne treba zamenariti ni zoonoze, učestale zadnjih desetljeća. Postoji i bojazan od uvoza jeftinih, nezdravih ukrajinskih žitarica koje mogu biti tretirane sredstvima koja nisu dozvoljena u EU-u ili pak GMO žitarica.

Provedena je javna rasprava o Studiji. Što dalje?

Naše inicijative i građani predali su oko 70 prigovora. Na nadležnom ministarstvu je da odluči hoće li Studiju odbaciti ili poslati na doradu. Nadamo se da će biti odbačena. Građani se moraju oduprijeti ovom megalomanskom projektu koji ne donosi značajne koristi, ali može nanijeti puno štete. Referendum smo ostavili kao zadnju mogućnost.

■ Mirna Jasić Gašić

Zovi joker groblja

Protokol za uklanjanje 'četničkih' spomenika je nejasan. Navedeno je da sporne nadgrobne spomenike može prijaviti – bilo tko

PRIJEDLOGOM Zakona o grobljima, utješnim jokerom za HDZ-ovog partnera Domovinski pokret uoči lokalnih izbora, predviđeno je uklanjanje spomenika na kojima se nalaze 'četnička spomen-obilježja'. Iz Ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine najavljuju da će 'u novom zakonskom rješenju naglasak biti stavljen na spomenike koji slave agresorske paravojske u Domovinskom ratu'. Spomenici koji vrijeđaju vjerske, moralne ili nacionalne osjećaje, trebali bi biti srušeni u roku od 30 dana od stupanja zakona na snagu.

Ministar BRANKO BAČIĆ je u Saboru kazao da su izmjene zakona potaknute činjenicom da su 'nakon okupacije dijela Hrvatske u Domovinskom ratu ostali određeni grobovi na čijim su spomenicima i spomen-pločama bili upisani neprimjereni nazivi protivni ustavnopravnom poretku Republike Hrvatske'.

U novom zakonu spretno je precizirano da su sporni samo spomenici podignuti nakon 30. maja 1990., kako se, objašnjavaju iz Vlade, ne bi otvorio put širem povijesnom revizionizmu i daljnjim podjelama u društvu. Iz navedene konstrukcije, citirane iz zakona, proizlazi da bi uklanjanje 'četničkih' nadgrobničkih spomenika, bilo prihvatljiva mjera povijesnog revizionizma oko koje nitko neće postavljati previše pitanja.

Protokol za uklanjanje problematičnih spomenika je nejasan, ali inicijatorima novog zakona nedorečena procedura i odgovara. Navedeno je da sporne nadgrobne spomenike može prijaviti – bilo tko. Predviđeno je uvođenje povjerenstava na razini

županija koja bi davala mišljenje o njihovoj prikladnosti. Nije poznato tko će sjediti u povjerenstvima, kakve će biti stručne i moralne kvalifikacije članova i tko će, na koncu, odlučivati o bilo čijoj prijavi. Kada dođe do odluke neki spomenik mora biti uklonjen, a vlasnik groba to ne učini, prijati mu kazna od 1.000 do 5.000 eura.

MILORAD PUPOVAC, SDSS-ov saborski zastupnik, naveo je da je 'prvo trebalo ukloniti njegovu stranku iz mogućnosti da sudjeluje u Vladi, a onda je trebalo izmijeniti Zakon o grobljima'. On smatra da će se idući put pronaći nešto treće što će također imati veze sa Srbima u Hrvatskoj.

'Svako grobno mjesto je nešto što bi trebalo biti poštovano. Može biti sporno pitanje ideologije, znamenja, simbola koji mogu dijeliti, vrijeđati i na različite načine održavati netoleranciju i mržnju u društvu. O tome je legitimno raspravljati. Međutim, tog razgovora i podijeljene zajedničke odgovornosti nije bilo. Stvara se dojam kako je po cijeloj Hrvatskoj razasuto četničko groblje i sad su došli novi oslobodioci koji će Hrvatsku osloboditi od četničkih grobova. Je li to istina? Naravno da nije, ali koga briga za istinu', rekao je Pupovac. Upitao je da li će zakonom biti obuhvaćena i znamenja ustaške ideologije koja se mogu naći na pojedinim grobnim mjestima i na spomenicima.

'Razmišljala li se o tome da postoje ljudi kojima to smeta? Ili se misli da takvih više nema, a ako ih ima, da je nevažno to što im smeta. Ako je tako, šta će onda srpski manjinski zastupnici u Saboru? Čemu onda Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina i Ustav RH? Ako hoćemo društvo osloboditi od nasljeđa historijskog i ideološkog gla,

koje predstavlja i ustaška i četnička ideologija, to je vrlo jednostavno. Ako mislite da ćete abolirati jedne, a kazniti samo druge, nećete donijeti dobro Hrvatskoj. Neki, koji misle da mogu ući na groblja i tamo zavoditi red 30 godina nakon rata i nastaviti progone, bez ikakvog osjećaja moralne odgovornosti pričaju o visokoj moralnoj obavezi', ocijenio je Pupovac i pozvao da se povede računa o povjerenstvima i ingerenciji županija, bilo da je riječ o taksama ili o simbolima na nadgrobni spomenicima.

■ A. Kožul

Skupa ustašofilija

DVA ustaška pozdrava 'Za dom spremni', izrečena u emisiji Bujica koja je emitirana 8. decembra 2023., koštala su televizije Z1 i Televiziju Slavonije i Baranje najnovije potpore Fonda za pluralizam medija i raznovrsnosti elektroničkih medija. Nakon što su Novosti upozorile Vijeće za elektroničke medije o spornom pokliču 26. januara 2024. na četiri sata je bilo zabranjeno emitiranje programa na televizijama Z1 i stv.

Kao što smo već pisali, tokom emitiranja 'Bujice' jedan gledatelj se javio i u eteru izrekao 'Za dom spremni', uz komentar voditelja VELIMIRA BUJANCA: 'Eto, ja se pridružujem pozdravima'. Drugi gledatelj koji se uključio u program također je ponovio sporni pozdrav. Bujanec mu ja kazao da ga neće cenzurirati jer nema razloga.

Vijeće je, podsjetimo, 'neosporno utvrdilo kako je emitiranjem emisije 'Bujica' u programu Z1 televizije u večernjem terminu došlo do kršenja odredbe članka 14. st. 2 Zakona o elektroničkim medijima kojom je propisano kako je u audio i/ili audiovizualnim medijskim uslugama zabranjeno poticati, pogodovati poticanju i širenju mržnje ili diskriminacije na osnovi rasne ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije te antisemitizma i ksenofobije, ideja fašističkih, nacističkih, komunističkih i drugih totalitarnih režima'.

I upravo zbog sankcioniranja programa dvije televizije na četiri sata, Z1 i stv ostale su bez državne potpore do kraja godine. Riječ je o približno 100.000 eura godišnje. Prema uvjetima raspisanog Javnog natječaja, sredstva Fonda ne mogu biti dodijeljena onim pružateljima medijskih usluga, iz članka 6. stavak 1. Pravilnika o fondu za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija, za koje je raspisan ovaj natječaj, a kojima je Vijeće za elektroničke medije privremeno oduzelo koncesiju i/ili izreklo opomenu u prethodna 24 mjeseca.

■ A. K.

FRAGMENTI GRADA

Puškin koncert

NAJAVLJENI koncert/i nacionalno popularnog pjevača – čiji je umjetnički pseudonim ujedno i ime jedne klasične puške ili strojnice – na zagrebačkom Hipodromu početkom srpnja ove godine, očekivano izaziva žučne rasprave u domaćoj javnosti i medijima, ali i na javnim mjestima, punktovima okupljanja i druženja većeg broja ljudi.

Osluškiivanje konverzacija nepoznatih ljudi o fenomenima iz opće društvene domene na javnim mjestima, svojevrsna je metoda prikupljanja inspirativnih uzoraka, primjerena za rubriku kakva je i ova. Osobno mi je takav tip 'etnografije' blizak. Sadržaja na spomenutu temu naravno ne manjka pa je za pretpostaviti da će se takav samo umnožavati u narednim mjesecima. Iza tipične binarne perspektive – politički desne, koja Puškine koncerte smatra kolektivnim ritualima domoljublja i iskazivanja patosa u imenu Nacije i Domovine, a njegov predstojeći zagrebački nastup tumači i kao 'miting nacionalne istine'; te politički lijeve, za koju su dotična okupljanja tek poligon za nepatvorenu manifestaciju nacifašističke ideologije – onu srednjolijevašku, nerijetko zastupljenu u Zagrebu, smatram najindikativnijom jer se artikulacija iste često može u njemu čuti. Takva se, nalik aktualnoj zagrebačkoj lokalnoj vlasti, nominalno kiti atributima suvremene ljevice, ali je zapravo obilježena tipično liberalnim pristupom, nastojanjima da se navodno objektivnom i razumnom politikom 'realno mogućeg' pronade konsenzus između dviju krajnosti koje su, gledano iz takve perspektive, (pre)opterećene ideologijom.

Apliciramo li navedeno na primjer predstojećeg Puškino koncerta na zagrebačkom Hipodromu, sumarna argumentacija koju ćete lako čuti glasi otprilike ovako: nikad nisam za zabranu bilo kojeg i bilo čijeg koncerta, ako su zadovoljeni svi zakonski uvjeti i poštuju se propisi za njegovo održavanje. Ima i korak dalje: no, ako se tih dana na mjestu održavanja koncerta i u gradu desi promocija kostimografije i koreografije tipičnih za ustaški fašizam, tada se neću libiti da pozovem policiju koliko je god puta potrebno i zatražim da interveniraju shodno zakonskim propisima o zabrani javnog iskazivanja takvog znakovlja. Znakovito za takav stav jest da će dakle radije (možda) liječiti, a ne pravovremeno spriječiti. Prevede li se to na teren političkog, spriječiti bi značilo i upustiti se u otvorenu ideološku konfrontaciju, a to aktualna zagrebačka liberalna ljevica na vlasti ne kani, a možda nije ni kadra izvesti. Desit će se zato u Zagrebu početkom srpnja 2025. nešto jako opasno. Na osamdesetu godišnjicu oslobođenja Zagreba od fašizma, istim tim gradom marširat će deseci tisuća neustaša, a uz njih još više onih kojima takvi ne smetaju. Ostali ćemo se tiho povući. Oni koji mogu, otići će iz grada na nekoliko dana, a oni koji će morati ostati, zaključat će se u svojim domovima.

■ Hajrudin Hromadžić

ŽELJKO STIPIĆ

Cirkularni štrajk je samo uvertira

Vladajući se nadaju da ćemo se ispuhati, ali naši članovi znaju da ovo nije kraj. Slijede treći i četvrti korak, nastavak štrajka, veliki prosvjed u Zagrebu pod sloganom 'Zajedno u štrajku, zajedno na Jelačiću'. Pokazat ćemo snagu i vladajućima pružiti priliku da dijalogom problem bude napokon riješen

HRVATSKO školstvo traumatizirano nesanimiranim posljedicama nerealiziranih ili loše realiziranih reformi, sve većim posrtanjem učenika na državnoj maturi, suočava se sa štrajkom učitelja u borbi da pomaknu obrazovanje sa začelja društva. U štrajku su tri od četiri školska sindikata, a njihovi zahtjevi su: povećanje osnovice za deset posto, veći koeficijenti, uvođenje prosvjetnog dodatka, izuzeće od ocjenjivanja učitelja i nastavnika po Zakonu o plaćama, odgoda modularne nastave u strukovnim školama. S predsjednikom Školskog sindikata Preporod ŽELJKOM STIPIĆEM razgovarali smo o stanju u obrazovanju i daljnjim akcijama sindikata u štrajku.

Cirkularni štrajk je pri kraju. Zasad niste uspjeli Vladu zabrinuti i motivirati na dogovor. Zašto ste se odlučili za cirkularni štrajk? Kao da ste nekako nesigurno ušli u ovaj štrajk?

Ovaj štrajk za nas prosvjetare znači – biti ili ne biti. Ne možemo sebi dopustiti neuspjeh. Vlast je zabrinuta jer nikada dosad nije išla ovako oštro na štrajkaše, a to je vidljivo i iz njihovih svakodnevnih izjava koje su često kontradiktorne, a jedini im je cilj zastrašiti nas. Vlast pokazuje želju da bude van svake kontrole. Otpor takvoj vlasti mogu pružiti samo organizirani radnici, a organizirani mogu biti isključivo preko sindikata. U pitanju je mnogo šira bitka u koju smo ušli možda za neke preoprezno i presporo, ali na kraju će se zbrajati dojmovi i rezultati. Cirkularni štrajk je samo uvertira. Vladajući se nadaju da ćemo se ispuhati, ali naši članovi znaju da ovo nije kraj. Slijede treći i četvrti korak, nastavak štrajka, veliki prosvjed u Zagrebu. Ako Vlada odluči trenirati strogoću do kraja, neće biti kažnjeni samo nastavnici i zaposlenici škola nego će biti kažnjeni ponajprije učenici. Nažalost, uvijek se svaki štrajk prelomi i na učenicima, zato nijedan štrajk ne priželjkujemo.

Htjeli smo se dogovoriti. Oni koji nam sad govore da se premalo brinemo o učenicima, da krajem nastavne godine uzrokuje stres i roditeljima i učenicima, mogli su se s nama dogovoriti još u prosincu. Ministri RADOVAN FUCHS i MARIN PILETIĆ redovno nas ponižavaju, premijer ANDREJ PLENKOVIĆ nije nas ozbiljno shvaćao kad smo prošle godine organizirali tri velika prosvjeda, skupili 40.000 potpisa protiv Zakona o plaćama. Kažu da je štrajk nezakonit, ali je li nešto zakonito ili nije, o tome odlučuje sud, a koliko znam nitko nije podnio takvu tužbu, zahtjev za ocjenu zakonitosti štrajka. Na djelu je i zastrašivanje kako štrajk neće biti plaćen, kako ćemo izgubljeno odrađivati tijekom ljetnih mjeseci bez klima uređaja po učionicama. Ali, to je slika našeg obrazovanja. Štrajk zaista ne mora biti plaćen, ali ta varijanta u konačnici može biti samo skuplja za Vladu. Također, špekuliraju s brojkama. Priznali to ili ne, Vlada jako dobro zna kakvo je raspoloženje na terenu, po školama. Ako gledamo kakvo je stanje u brojkama, cirkularni se štrajkovi, po pitanju odaziva, ne razlikuju od jednodnevnog štrajka upozorenja. U Dalmaciji smo imali više od 7.000 ljudi u štrajku, u Slavoniji nešto više od 5.000, najbolje tek dolazi. Treći i četvrti korak bit će kad druga strana bude najosjetljivija.

Veliki prosvjed

Kada? Pred same lokalne izbore?

Ne, što god neki o nama mislili, i koliko god nas se pokušavalo uvući u tu priču da smo politički plaćenici, da iza nas stoje neke političke opcije, što je vladajućima jako zgodno za minoriziranje naših nastojanja i naše poštene i pravedne borbe za ono što nam pripada, mi se u lokalne izbore nećemo dati uvući ni miješati. Štoviše, naše će akcije u vrijeme predizborne kampanje stati. Mi ćemo ih zaustaviti baš da bismo se od toga jasno distancirali. Mi u obrazovanju imamo svoje vrijeme kada možemo biti i opasniji nego

u vremenima održavanja lokalnih izbora. Prije nego se predizborna kampanja zahukta, namjeravamo organizirati veliki prosvjed u Zagrebu. Za prosvjed smo se odlučili zato što vlast stalno smanjuje broj onih koji u štrajku sudjeluju. Mi ćemo pod sloganom 'Zajedno u štrajku, zajedno na Jelačiću', dovesti sve one koji žele i mogu sudjelovati u ovoj našoj akciji. Tako ćemo vladajućima omogućiti da vide koliko nas zaista ima. Ne sumnjamo u velik odaziv, ne samo Zagrepčanki i Zagrepčana nego računamo i s dolascima ljudi iz svih dijelova Hrvatske. Odazivom, transparentima i govorima pokazat ćemo snagu, ali i još jednom vladajućima pružiti priliku da dijalogom ovaj problem bude napokon riješen. Ukoliko se ovo ne dogodi, na prosvjedu ćemo najaviti naše sljedeće korake.

Koliko god nas se pokušavalo uvući u priču da smo politički plaćenici, da iza nas stoje neke političke opcije, mi se u lokalne izbore nećemo dati uvući ni miješati. Štoviše, naše će akcije u vrijeme predizborne kampanje stati. Mi ćemo ih zaustaviti baš zato da bismo se od toga jasno distancirali

Premijer Plenković i ministar obrazovanja Fuchs tvrde da ne postoji razlog za štrajk. Na vašoj je listi pet zahtjeva. Vladajući se čine čvrsti, bez razumijevanja za ijedan zahtjev?

Iako se obično govori da imamo tri materijalna zahtjeva, praktično imamo samo jedan, a ostali zahtjevi su mogućnosti za postizanje dogovora. Tražimo povećanje od osam posto za koeficijente, odnosno da se najrašireniji koeficijent u obrazovanju, onaj 2,01 koji ima 80 posto naših radnika, poveća na 2,17 koji, na primjer, ima socijalni radnik. Želimo postići da se kroz nove koeficijente, plaće učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i asistenata na fakultetu izjednače s drugim visokoobrazovanim kadrovima u javnim službama. Vrlo se loša poruka šalje kad je učitelj, nastavnik kao visokoobrazovna osoba najniže pozicionirani radnik u javnoj službi. Isto je i s ostalim radnim mjestima u sustavu obrazovanja: spremačicama, kuharicama, domarima, tajnicima, računovođama. O pomoćnicima u nastavi i njihovoj poziciji da i ne govorim. Odavno se ne možemo uspoređivati sa zdravstvom, jer znamo da su njihove plaće otišle u nebo, ali ne želimo biti na začelju, želimo se izjednačiti s prvima ispred nas, a to su radnici u socijalu. Ponudili smo kao mogućnost rješenja i uvođenje prosvjetnog dodatka od osam posto kroz neki privremeni period ako nije moguće trenutno uvesti koeficijente.

Postoje i dva nematerijalna zahtjeva koje smo predstavili i na prošlogodišnjim prosvjedima: izuzeće od ocjenjivanja učitelja, nastavnika i zaposlenika u našem sustavu te odgoda modularne nastave. Zločesto nam se spočitava da se protivimo bilo kakvom ocjenjivanju, a samo se protivimo načinu ocjenjivanja kakvo je predviđeno Zakonom o plaćama. Kolega kolegu ne bi trebao ocjenjivati bez kriterija, bez određene unaprijed poznate metodologije jer jako dobro znamo što je posljedica takvog ocjenjivanja. Zbornice kakve danas poznajemo će nestati i mi to ne želimo dopustiti. Kritiziraju nas da smo kočničari promjena, a

mi samo tražimo da se reforma odgodi za godinu dana jer je jako puno neriješenih pitanja, a dijeli nas samo par mjeseci od frontalnog ulaska modularne nastave u strukovne škole. Da ne zaboravimo, čak smo u drugom mirenju na neki način dobili ponudu vlade da su oni spremni na odgodu modularne nastave i da nas izuzmu od navedene vrste ocjenjivanja kroz izmjene Zakona o plaćama, ali iz sindikata nismo željeli pristati na navedenu ponudu bez ijednog prihvaćenog materijalnog uvjeta. Taj pristanak vladajućih dokaz je da jako dobro znaju za dubinski problem s ocjenjivanjem, kao i da nisu stvoreni uvjeti za frontalno uvođenje modularne nastave.

Koje su vam primjedbe za uvođenje modularne nastave?

Modularna nastava izazvat će velik potres u našem obrazovanju za koji nismo adekvatno pripremljeni, a rujan samo što nije stigao. Učenike strukovnih škola modularna nastava stavlja u vrlo nepovoljan položaj u odnosu na gimnazijalce što se tiče satnice prvog stranog jezika jer učenici strukovnih škola u dosta velikom postotku izlaze na državnu maturu i polažu istovjetne ispite s gimnazijalcima koji su za četiri godine školovanja imali veći fond sati i samim time stekli više znanja. Još uvijek nisu dovršeni pojedinačni kurikuli za modularnu nastavu, nisu urađeni materijali za čitav niz kurikula, problem je nedostatak udžbenika. U modularnoj nastavi određeni predmeti gube autonomiju, prestaju biti zasebni predmeti, ponajprije kemija, fizika, biologija, i ulaze u module u kojima postaju sastavni dijelovi određenih nadpredmeta, a strukturu, omjer i satnice određuju same škole. Pri čemu se javlja pitanje, hoće li broj sati kemije, fizike i biologije unutar tih modula biti isti kao što je bio dok su predmeti bili zasebni.

Moramo razumjeti zabrinutost naših kolegica i kolega jer oni ne znaju kakav će konkretno biti status njihovog predmeta unutar nekog modula, ali ne znaju ni kakav će im biti njihov budući radno-pravni status. Ili, da bu-

dem precizniji hoće li oni postati tehnološki viškovi? Naravno da vladajući nemaju odgovor na pitanje šta će biti s njima ni kako će i hoće li uopće biti zbrinuti ako se ovo zaista dogodi.

Dio javnosti u vašim zahtjevima prepoznaje samo borbu za materijalna prava učitelja i nastavnika bez šireg društvenog utjecaja s obzirom na to da je stanje u hrvatskom obrazovanju zaista teško. Zašto u svojim zahtjevima niste obuhvatili širu dijagnostiku hrvatskog obrazovanja?

Znamo da se sindikate doživljava kao neku vrstu šireg korektiva koji bi sve anomalije i probleme društva trebali otvoriti i riješiti. Ali sindikat je interesna organizacija, primarno postojimo zbog naših članova i ne može nam se zamjeriti što ističemo potrebu povećanja naših plaća, što se borimo protiv nepravde koja nam je po našem mišljenju napravljena. Naš četvrti i peti zahtjev se ne odnose na naša materijalna prava. Hrvatsko radno zakonodavstvo je postavljeno da sindikat i radnik mogu biti izvrgnuti ozbiljnim sankcijama ako štrajk bude proglašen nezakonitim. Zakon je propisao zbog čega se može štrajkati, a to su materijalna pitanja i onda to čak mora biti u skladu s procedurom. Možda je to nekome sa strane potpuno irelevantno, ali nama u štrajku nije. Ne možemo naše zaposlenike vući u nešto nezakonito. Svaki naš prosvjed je prosvjed za bolju školu gdje naglašavamo probleme hrvatskog obrazovanja.

Obrazovanje na tržištu

Hrvatsko obrazovanje je već preživjelo reformu tzv. Škole za život koja prema rezultatima prošlogodišnje državne mature nije urodila željenim plodovima. Od tih loših rezultata prošlo je devet mjeseci, ništa se nije poduzelo. Idemo ususret novoj državnoj maturi. Zašto nitko ne diže glas?

Ne mogu se složiti da nitko nije dizao glas protiv Škole za život jer jesmo. Nažalost, uvođenje Škole za život poklopilo se i s pandemijom i nije bilo jednostavno pokazati protivljenje. Jasno je da se u kurikulumu reformu ušlo nepripremljeno, ali isto tako je jasno da je bila potrebna promjena kurikuluma. Nažalost, kod nas se u obrazovanju sve radi kampanjski, što opet samo po sebi govori o totalnoj nebrizi države. Osvremenjivanje kurikuluma trebao bi biti permanentan proces. Znanje i tehnologije se razvijaju više i brže nego ikada kroz povijest, a naš školski sustav je trom, kasni i naravno da naši učenici, pa i roditelji koji prate svoju djecu imaju opravdanog razloga za nezadovoljstvo.

Otkad je pokrenuta državna matura 2009. permanentno sami sebe lažemo s postignućima naših učenika i to na način da našim učenicima pružamo sve manje i manje znanja, sve ih manje i manje ispitujemo. Bilo bi vrlo zanimljivo kad bi generaciju državnih maturanata 2025. podvrgnuli istim ispitima koje je polagala generacija maturanata 2009. Tad bi se vidjelo što smo napravili u ovih 15 godina. Ako kažemo da imamo slab rezultat, sljedeće je pitanje tko je za to odgovoran, a pitanje odgovornosti naši političari vješto izbjegavaju i uopće ne priznaju da problem postoji jer bi tim priznanjem odgovorna politika morala ponuditi i rješenje. Ako objavljeni loš rezultat nije imao za posljedicu pitanje odgovornosti, onda ga nije imalo smisla obznaniti. Zar mislimo da će isti ljudi moći probleme rješavati na drugačiji način? Tu su i nagomilani nacionalni ispiti za učenike, a od ravnatelja Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja doznali da je potrebno provesti samo deset posto nacionalnih ispita. Možda je stvarno dovoljno deset posto, ali zašto se onda ostalih 90 posto izvrgava torturi. I zašto su dosad morali pisati svi. Sada odjednom može i ovako i onako. To je u najmanju ruku, blago rečeno, neozbiljno. I pokazuje kako ti ispiti zapravo ničemu ne služe. I dalje nemamo jasnu ideju što želimo postići s tim oblikom vanjskog vrednovanja učenika.

U hrvatskom obrazovanju sve se više gubi javno dostupno školstvo. Deficit nastavnika, inflacija instrukcija u sivoj zoni, regionalna nejednakost, socijalno raslojavanje učenika, obvezni vidovi nastave, kao izvanučionička nastava, se plaćaju. Koji je vaš stav?

Hrvatsko društvo se socijalno opasno raslojava. Obrazovanje se toj činjenici prilagodilo tako što postaje sve skuplje i skuplje. Od udžbenika, priručnika, svega onog čime roditelj mora opremiti svog učenika, putovanja do škole, sve su to veliki izdaci. Znamo da pojedine županije imaju između 20 i 30 posto nestručne nastave i sad se postavlja pitanje jesmo li u ovih 20 godina išta promijenili. Ponašamo se kao da učenici lošeg imovinskog stanja ne postoje. Sustava ulaganja u mlade odrekli smo se jer nas podsjeća na neki bivši sustav. Obrazovanje učenika prepustili smo neravnopravnom tržištu na kojem su zajedno djeca roditelja s visoko plaćenim radnim mjestima i ona djeca iz krajeva u kojima najveći dio ljudi živi od socijalne pomoći. Na vrlo ružan način kapitalizirali smo obrazovanje, na vidljivoj razini učinili smo ga dostupnim svima, ali zapravo čim se malo zagrebe, vidimo jasno raslojavanje: bogati ostaju bogati, a siromašni postaju sve siromašniji. Za našu zemlju, za naš narod, to ne može biti dobro. Priča našeg obrazovanja svodi se na to da ćemo u budućnosti imati sve slabije i slabije obrazovne radnike koji će raditi samo najniže moguće poslove, a za te najniže poslove već postoje radnici koji dolaze iz Nepala, Indonezije. Doći ćemo u situaciju da će ovo malo koliko nas ima biti previše, jer obrazovani neće imati svoje mjesto, svoju ulogu u društvu. Nikad obrazovanje u ovoj zemlji nije bila prioritarna politička tema. Nikad. Što ne znači da živimo u zemlji u kojoj nisu postojali prioritati: devedesetih su to bili vojska i naoružavanje, zatim se porušilo pa se trebalo obnavljati i graditi, trebalo je prometno povezati sjever i jug Hrvatske, pa je prioritet bio ulazak Hrvatske u EU, obrazovanje nikad, bez obzira na lijeve i desne. ■

Uglavnom puste stanice na
liniji do Doboja – Stanari

Prošli smo svega, treba nam mir

Treba misliti da se živi u miru i da se radi. Da živimo skupa normalno. Bilo je svašta, možda bi neki željeli nešto tako opet, a sirotinja što nema penzija, nema plata, o tome nitko ne govori, kaže Dobrinko, zaštitar u Željeznicama Republike Srpske. Putuju radnici Željeznica na posao na neke druge seoske stanice ili možda svojim kućama na odmor poslije smjene

NJEMAČKA, Njemačka, govori se o njoj i njezinom U-Bahnu, toj podzemnoj željeznici kao nekom svjetskom čudu ubrzo nakon što se voz s banjolučke stanice zahuktao prema Doboju. Sivo jutro, kišno, hladno kao kasnojesensko, jedno od onih kada bi čovjek ostao u krevetu i ne bi radio ništa, ne bi razmišljao ni o čemu; nema ni osam sati. Crvena sjedala kupea u boji majskih ruža. Putuju radnici Željeznica Republike Srpske, kondukteri i

prometnici, na posao na neke druge seoske stanice ili možda svojim kućama na odmor poslije smjene. A dotad...

‘Bio sam ja u Njemačkoj, vidio sam više ljudi u U-Bahnu nego na cesti. Vidio sam: ljudi čitaju novine i čekaju na polazak. Prva linija, recimo, polazi u šest ujutro i većina ljudi se prevozi željeznicom, to je kod njih tako riješeno – imaju karte koje vrijede i za željeznicu i za tramvaj i za autobus’, kaže radnik Željeznica, utegnute kravate i ispeglanog odijela. Šuti se nakratko, a onda se opet javi:

‘A gdje su to, molim vas lijepo, pruge profitabilne?’ reče. ‘Svugdje vlade izdvajaju iz budžeta da pomognu željeznice.’

Treskaju se i ulaze u krivine smederevski Gošini vagoni, kažu neki da su najbolji, nestaju u mračnim tunelima u kojima se povremeno osjeti pritisak na ušne bubnjiće, zatim jure poput konja galopom pokraj natopljenih njiva, i ništa tu kompoziciju ne može zaustaviti. Unutra je toplo, sanjivo. U jednom kupeu spavaju dvojica mladića. Ne treba im budilica jer po zvuku lokomotive

poznaju trenutak kada će vlak pristati u njihovu stanicu, pa će hitro, zijevnuvši, izaći. U drugom neka starija žena i djevojka – okreće glavu. Zatim, prolazi kondukter na radnom zadatku i cvika kartu.

— Nema baš putnika – reče značajno.

Vani, kroz prozor vlaka, prizori siromaštva: kuće srušene od zadnjeg rata, druge ulegnute, žalobne; goveda i svinje s papcima duboko u blatu. Netko se dotakne migranata. — Gled’o sam nema dugo neku emisiju o Zagrebu – isto ljudi odoše dalje, a dolaze

Nepalci, Filipinci. Eno i po Beogradu voze autobuse – kaže.

— A ja sam od 1985. na željeznici, trenutno sam jedan od najstarijih radnika, četrdeset godina i uskoro za penziju – dometne onaj prvi, najrazgovorljiviji.

Belaj, belaj. Voz hući i kao da ponavlja tu riječ krupnim izdahom sa šina.

Mlinska Rijeka, Snjegotina, Umka... same puste stanice; tek prometnici vani uspravni poput šiba u stavu vojnički mirno, puhnu u zviždaljku, i ples se može nastaviti.

— Što se nas tiče, mi smo seljaci – kaže jedan putnik i povuče dim cigarete. Puši se u tim starim vagonima, patina dima zavukla se u svaku poru kupea.

— Ne znam šta bi rek'o drugo. Vidite i sami u svijetu šta se događa – dovrši misao umornim glasom.

Zatim odmahne glavom, kao da se njega i njegovih suseljana sve to previše ne tiče. Razmišlja on o svojem stadu, ali i potopljenim poljima kukuruza nakon zadnjih kiša. Na njima se ništa neće moći raditi prije nego što dobrano zagrije.

Vraća se iz Banje Luke kući nakon noćne smjene. DOBRINKO je zaštitar u željeznica-ma.

— Neću ni ostatak dana spavati – kaže jedva čujno. – Ne znam ni sam kako izduram budan do večeri. A vidiš ovo – pogleda preko stakla prema poplavljenim poljima. – Od ovih njiva nije ostalo ništa. Stara poslovice kaže: Uskrs skupa, slaba godina.

— A kuda ide ova Bosna? – priupitam.

— Nemoj to – reče mirno. Pogleda me, čini se da bi ipak nešto rekao.

— Ne ide nikud – kaže – vidiš i sam kuda ide. Vidim: ide dalje tokom rijeke Bosne, niz prugu.

— Treba misliti samo da se živi u miru i da se radi. A ovo šta se radi ne nosi nikome dobro. Prošli smo svega, ja bih volio da je mir. Da živimo skupa normalno. Bilo je svašta, možda bi neki željeli nešto tako opet, a sirotinja što nema penzija, nema plata, o tome nitko ne govori – isповijeda se Dobrinko.

— Reci ti, ima li u Popovićima svijeta? – netko upita dok je vlak cvileći nakratko zastao negdje.

— Nema u Popovićima svijeta. Mlađarija o'šla sva. Ja sam najmladi u selu – jedva čujno odgovori Dobrinko.

Popovići, Stanari, Ljeskove Vode... vlak se uglavnom prazni. Stanovi, Srpska Kostajnica...

Teško je bilo spremi stvari u kofer

Prvo što sam kasnije doznao bilo je da je prije neki dan netko nepoznat ili više njih na stanicu u Doboju, na 37. kolosijeku, zapalio brze vagone marke Olimpik. Istraga je u toku i šteta se utvrđuje. Dogodilo se to za bijelog dana. A prije toga, koncem veljače, direktoru Željeznica RS-a SLAĐANU JOVIĆU je zapaljen džip. Zatim kriza, kriza. Napetosti u Republici Srpskoj sporadično se spominju i te riječi uglavnom dolaze od visokih europskih predstavnika. Čelnicima Republike Srpske zamjeraju osporavanje ustavnog poretka u Bosni i Hercegovini, što je kulminiralo nakon prvostupanske presude MILORADU DOĐIKU. Kolodvorska kafana mala je jazbina, zarobljena u osamdesetima. Tiho radi televizor, kroz žaluzine vanjski svijet zamalo ne postoji. Ovdje se okupljaju gotovo isključivo radnici s dobojske željeznice. Nadzornik željezničke pruge bio je i otac velikog pjesnika IZETA KIKE SARAJLIĆA, rođenog u Doboju. *Doboj nek se ne ljuti/ ali za Doboj/ sem mog rođenja/ nikad me ništa nije vezivalo, niti veže...*

Domaćica, jer scenografija više izgleda kao u nekom privatnom kućnom boravku

Vraća se iz Banje Luke kući nakon noćne smjene – Dobrinko (desno)

pa je ne možemo nazvati službeno personalom ili konobaricom, tursku kafu kuha na plinskom rešou, a šljivovicu toči iz rinfuze, iz plastične boce. Kakvih li prohujalih vremena i pridržavajućih običaja! Ona je sigurno pomalo iznenađena došljacima poput nas, stoga joj govorim da je bilo pravo zadovoljstvo nabasati na ovakav jedan lokal, kakve treba tražiti svijetom u moru onih koji nalikuju jedni drugima u svojoj običnosti i nemaštovitosti. Kada joj rekoh da sam dojm da je u kafani vrijeme stalo u 1985., činilo se da je tom konstatacijom zadovoljna i da smo i mi na putu da postanemo za pet minuta dragi gosti. Onda pomalo i o okusu jake Bosne i šljivovice, jer da citiram milog VENJIČKU JEROFEJEVA: 'Iz iskustva znam da za jutarnje zagrijavanje ljudi nisu izmislili ništa bolje.' Zatim eto i radnika, nezadovoljnih plaćama. Piju pivo, polako, s dozom i mjerom. Najavljeni štrajk željezničara odgođen je za neko skorije vrijeme. Čujemo i ovo: 'Ne voli ih Dodikova država.'

— Mi smo SDS-ovci – domeće jedan od njih.

Zarađuju u prosjeku 700 maraka, državne vlasti namire im na to još 200 i eto ti 900 maraka, odnosno ukupno oko 450 eura plaće.

— Da ti kažem nešto – skrene pažnju jedan radnik. – Umjesto željeznicom, voze kamionima teret na željeznicu jer je, kako oni misle, kamionom jeftinije. To je promašena poslovna politika.

— Što ćemo mi k'o bijednici obični na to reći? Ništa – dometne drugi.

U Doboju je nacionalno izmiješan svijet. Dio prijeratne općine Doboju politika je nakon Dejtonskog sporazuma 1995. podijelila na

Jednom sam se vraćala s posla, naravno da smo se u zagrebačkom susjedstvu svi poznavali i sad jedan od njih veli: 'Gle one šešeljeve četnikuše, hoda po hrvatskoj zemlji, a gledati je ne može.' To je bio samo dio neugodnosti – priča prodavačica koja je 1992. izbjegla iz Zagreba

Stanislav Đuričić sa zastavama svih vrsta

općine Doboj Istok i Doboj Jug, koje pripadaju entitetu Federacija BiH. Općina Jug, koja spada u jednu od najsiromašnijih u BiH, udaljena je samo pet kilometara od grada Doboja, što pokazuje koliko su te entitetske granice blizu. Od čega se živi u gradu? Tržni centri, kladionice, kockarnice... Osmrtnice na gradskim panoima, bošnjačke i srpske – u smrti su svi jednaki. Netko izdaje stan, drugi oglašava njegovu prodaju. Opor i oštar miris iz dimnjaka kuća u jednoj uličici štipa za grlo, a oči zasuze. Prodavač uz tamošnju tržnicu okružio se zastavama svih vrsta: srpskim, hrvatskim, bosanskohercegovačkim, ruskim, pa i onim Herceg-Bosne, a prodaje i poneka klupska navigačka obilježja. Zastave koštaju od 20 do 40 maraka, posebno one veće. Te zastave, kupuju li se one uglavnom za vjenčanja?

— Kupuju – reče pomalo nostalgично taj prodavač – ali nema ni vjenčanja. Narod iselio. Prazna je i pijaca, propada, ima robe, ali nema naroda, kako da kažem.

— Kakav je život u entitetu?

— Nikakav – reče i pogleda me skrušeno.

— Kako nikakav?

— Kakvi će biti. Nema industrije, proizvodnje, nema ničega, a ono što je i bilo pokrali su. Pa tako i odavde idu raditi sezonski na more – podvuče rođeni Dobojlja i prodavač STANISLAV ĐURIČIĆ.

— Koja je razlika između prijeratnog i današnjeg grada?

— Vel'ka. Doboj je uvijek zaostajao. Derventa je grad, ratom razrušen, pa je bolji milion puta od ovog. Ali tko se nakrao, njemu i ne treba. Političari moraju da žive, a ovo... – ne dovrši rečenicu.

Slika tog dijela grada, dio oko tržnice doista izgleda zapušteno. Zemljano parkiralište, lokve, sive oronule fasade zgrada, to uvelike objašnjava sliku šireg centra grada. Čovjeku dođe da pobjegne u onu kafanu i sakrije se iza žaluzina. Trgne nešto ljuto. Prodavačice na tržnici pak nepovjerljive. Tko smo, što smo? Što i koga snimamo? Putujemo, snimamo i pišemo. Još nešto? Prate svaki naš korak, osjećam ga za leđima kao sjenu. Jedna žena veze pletivo, blage je naravi, nema problema da se fotografira u svrhu ilustracije gradskog života. Jedna bivša Zagrepčanka prodaje također

Ovdje nas stalno bombarduju politikom, ali ja imam vlastiti ventil. Odem u planinu, pastrmka reš pečena s dobrim prilogom. Tamo gdje ja idem na pastrmku, 1908. godine mog'o si da dođeš iz Beča vozom, odnosno u to selo Očauš – priča Radomir Ristić

ovdje, živjela je u glavnom hrvatskom gradu od 1975. do 1992., kada je izbjegla i nastanila se u Doboju, otkuda joj je supruga. Inače je podrijetlom iz banjolučke krajine. Kaže da u Zagrebu nije imala problema na radnom mjestu, ali jest među susjedima iz zgrade. Pokušavamo zapodjenuti razgovor, anonimno dakako, po želji. Na vlastitu konstataciju da je pravoslavka odgovora protupitanjem: Što si ti po nacionalnosti? Ili: Gdje ti stanuješ u Zagrebu? A zašto intervjuišete? Zatim kaže: 'Svi smo mi normalni, iako teško se živi jer male su plate.'

— Jednom sam se vraćala s posla, naravno da smo se u zagrebačkom susjedstvu svi poznavali i sad jedan od njih veli: 'Gle one šešeljeve četnikuše, hoda po hrvatskoj zemlji, a gledati je ne može.' To je bio samo dio neugodnosti – kaže ona.

— Jeste li im ikakav povod dali za takve objede?

— Zašto bih dala?

— Po čemu su onda takvo što zaključili?

— Zato što sam pravoslavne vjeroispovijesti. Imala sam problema, rekoh, ali na radnom mjestu nisam. Direktor poduzeća u kojem sam radila, nakon što sam ga obavijestila da idem u drugu zemlju, rekao mi je da se slobodno vratim ako mi tamo ne bude dobro. Bila sam dobar radnik. Radila sam u trgovini. A kako se firma već raspadala, mislila sam da i neće više moći posla pronaći, a tu su bila i djeca i tako. Bila sam u međuvremenu jednom u Zagrebu, osjećaj je bio kao da sam ondje rođena, prekrasno. Ondje sam provele svoje mlade dane. Teško je bilo spremi stvari u kofer i napustiti susjedstvo u kojem više nisam imala ni dobar dan ni kako ste – govori nam.

Podozrivu prema englezima

Podno gradske tvrđave ulica je Meše Selimovića i jedna kuća bez prozora i vrata, išarana, i bez budućnosti. Na drugoj grafit: 'J'ebala vas prašina, dajte nam hepove'. Niz tu mahal, dvojica podižu suhozid. Mladi, koji je već prije zamijetio da smo prošli ulicom, kao što smo i mi njega, znatiželjnim susjedima koji su se zapitali 'tko su dvojica što su maločas prošla', u šalji je kazao da mora da smo engleski agenti. Na prvi pogled smiješna dosjetka, ali zapravo optužba za agenturu može biti ozbiljna i opasna kvalifikacija. Naime, krajem veljače Narodna skupština Republike Srpske (NSRS) po hitnom je postupku usvojila Zakon o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija, poznat kao 'zakon o stranim agentima'. Zakon je donesen neposredno nakon što je Dodik nepravomoćno osuđen na godinu dana zatvora i šest godina zabrane obavljanja dužnosti predsjednika RS-a. Dodik je već prije kazao da će tim zakonom biti utvrđen status stranih agenata za sve one koji primaju novac stranih vlada kako bi podrivali RS. Kritičari su pak upozorili da će njegovim usvajanjem doći do stigmatizacije i kriminalizacije organizacija koje se bave istraživačkim novinarstvom, ljudskim pravima i borbom protiv korupcije koja je u RS-u, barem prema kazivanju brojnih građana, nemala. Ali zašto engleski agenti? Možda zato što je Velika Britanija najavila uvođenje sankcija Republici Srpskoj, kao i zbog Dodikove nedavne izjave da ne postoji nijedna loša stvar koja se dogodila srpskom narodu a da u nju nije bila umiješana Velika Britanija. Sada su svi, u najmanju ruku, podozrivi prema englezima.

Radomir Ristić: Mirovina je ovdje nula bodova. A da bih preživio, ja zidam i gradim

Na konstataciju RADOMIRA RISTIĆA, podizača suhozida, onog bliže cesti, koji je tu šalu iznio, kolega fotoreporter i ja isprva smo se kiselo nasmijali. Nakon što smo se uvjerali da su Ristićeve šale doista uvrnute i na granici dobrog ukusa, ali i dojma, stečenog nakon dužeg razgovora, da taj čovjek nema nikakvih loših namjera, odlučio sam poslušati njegov mahom monolog. Na liniji tog stvarnog života Ristić je lucidan promatrač, njegov svijet ne mora biti i vaš, ali da tako kažem, pažljivo ga promatra i sebi na svojstven način tumači.

— Mirovina je ovdje nula bodova. Vidiš, ja primam 170 eura ili 314 maraka domaćih. A da bih ja tu preživio, ja zidam i gradim. U životu sam bio i komercijalist i profesionalni vozač. Studirao sam u Rijeci, na Fakultetu industrijske pedagogije. Pravi vlasnik ove kuće ispred koje radimo, a ovaj bauštelac do mene ima 83 godine, jedna je mlada dama, vlasnica privatne manekenske agencije u Londonu. Ona živi u Cannesu i ondje ima desetina apartmana. Ja sam inače životom

između Doboja i Modriče, stari put. Oblast Trebava – govori Ristić.

O današnjoj Bosni, o entitetu, o još kojemu, dometne:

— Bosna? Uglavnom rata neće biti. Ovdje su se izgleda uhvatile sve TRUMPOVE ideje: biznis i samo biznis. Prije tri dana Kinezi su objavili da su kupili još jedno brdo kod Bora u Srbiji, otkrivši još veći rudnik bakra. Oni nemaju vremena da prerađuju, već trpaju sirovinu i voze na brodove na Dunav, a ti brodovi onda voze istu sirovinu u Crno more na njihov prekookeanski brod koji pak vuče dvije 'iljade tone rude i voze je dalje u Kinu i tamo je prerađuju. Našli su nalazište zlata od 700 do hiljadu tona u tom brdu. Kinezi su, dakle, našli najjači rudnik bakra u Europi – zadržan je Ristić.

— Kakve to veze ima s ovim ovdje? S entitetom, s ovdašnjim ljudima? – pitam.

— E, vidiš, ovdje je sve puno litijuma pod zemljom, ruda, mesinga. Pa gore iznad ovih brda buše Slovenci dan i noć. Ovo može biti bogato i za deset godina prestići Švicarsku, samo bitan je vođa koji će to sve skupa prepoznati i realizirati – konstatira.

Potom, kao da se opravdava zbog nečega, a zapravo nije tako, kaže:

— Ja sam pacifista. Imam dva sina, udovac sam preko 20 godina. Zato ganjam 'babusije'. Jedan sin brani doktorat u oktobru u Beogradu, diplomirao je na kruški, magistrirao na trešnji, a doktorirat će na grožđu. Čuderno, zar ne? Mladi je inženjer šumarstva. I još nešto da kažem: Ovdje nas stalno bombarduju politikom, ali ja imam vlastiti ventil. Odem u planinu, pastrmka reš pečena s dobrim prilogom. Tamo gdje ja idem na pastrmku, 1908. godine mog'o si da dođeš iz Beča vozom, odnosno u to selo Očauš. Naći ćeš ga. I pazi, i taj voz ne može nikud dalje, već kada bi došao na taj kolosijek, lokomotiva se morala okrenuti i nazad za Beč.

Pozitivno smo ga se dojmili i to nam daje do znanja, pa ako ga hoćemo pronaći i s njim divaniti, još je mjesec dana u Doboju, a poslije ga možemo potražiti na izlazu iz grada preko ceste.

Kiša je započela sve jače i trebalo se ubrzo skloniti, dok su ulicama ranog poslijepodneva prolazili uglavnom automobili. Poneka gradska obilježja skretala su mi pažnju na antifašističku prošlost grada. Na ploči na jednoj zgradi, koju je onomad postavio Savez boraca Narodnooslobodilačkog rata Doboja, piše da je 'u ovom domu mjeseca septembra 1941. ustaški prijeki pokretni sud osudio na kaznu smrti 111 učesnika narodnog ustanka'. Vanjski haustor jedne zgrade otkriva mural glumcu LJUBIŠI SAMARDŽIĆU. U jednom pristojnom kafiću grupa mladića gleda snimku posljednje prvenstvene nogometne utakmice domaće FK Sloge. Barem njima ove sezone ne ide tako loše. ■

Pjesmom do slobode

Od talenta glazbenice Chisomo Makunje – Maku, koja u predstavi 'Mediterranski brevijar, na valovima Radio Mediterana' pjeva na talijanskom, ukrajinskom i hrvatskom, čudesnija je samo njezina životna priča koja ju je od rodnog Malavija dovela do Zagreba

MANJE je važno odakle smo krenuli, a više dokle smo stigli, što i kako smo vidjeli – napisao je 1987. PREDRAG MATVEJEVIĆ u 'Mediterranskom brevijaru'. Gotovo četiri desetljeća kasnije umjetnička voditeljica RadioTeatra i ravnateljica Centra mladih Ribnjak PAVLICA BAJSIĆ BRAZZODURO okupila je ekipu glumaca i muzičara te na temelju kulture Matvejevićeve knjige i 'Priča iz susjedne luke' književnice OLJE SAVIČEVIĆ IVANČEVIĆ kreirala kazališnu predstavu. Premijerno izveden krajem ožujka u zagrebačkoj Gavelli, njihov 'Mediterranski brevijar, na valovima Radio Mediterana' ne prestaje privlačiti publiku. A oni koji su predstavu već pogledali nisu mogli ostati ravnodušni na izvedbu CHISOMO MAKUNJE – MAKU.

Dvadesetšestogodišnja Maku u predstavi pjeva na talijanskom, ukrajinskom i hrvatskom, pri čemu joj je u potonjem slučaju

pripao nimalo lak zadatak – izvedba klapske 'More moje, što me ne umori'.

— Kad je riječ o glazbi, a očito i jezicima, nemam nikakvih problema. U vrlo kratkom roku mogu ponoviti, oponašati ono što čujem i jednostavno me krene. Tako je i s hrvatskom muzikom. Sad napokon mogu i razumjeti riječi koje pjevam, pa sam se s 'Morem mojim' uspjela i povezati – govori glazbenica porijeklom iz afričkog Malavija, koja od 2022. živi u Zagrebu.

Da bi cijela stvar bila još fascinantnija, Maku nam objašnjava kako svog muzičkog talenta nije bila svjesna sve do završetka srednje škole. Te 2016. čekala je na upis na studij računovodstva i imala slobodnog vremena. — Tijekom te godine moja se obitelj preselila u drugi dio zemlje, a ja sam dobila zadatak da pronađem novu školu za svoje mlade sestre.

'Mediterranski brevijar...' ne prestaje privlačiti publiku (Foto: Ivan Sikavica)

I dok sam tako pretraživala škole, naišla sam na organizaciju Music Crossroads koja je nudila jednogodišnji glazbeni program. Odlučila sam se prijaviti iz zabave, da vidim o čemu se radi. Na kraju je to ispala godina u kojoj sam otkrila da me zapravo zanima muzika – prisjeća se Maku.

Tad je naučila svirati klavir, a potom se bacila na pjevanje i vježbanje gitare. Iako njena obitelj, kaže, nije nimalo bila oduševljena tom idejom, Maku je na kraju postala pjevačica benda Mvula (Kiša, op. a.), dominantno sastavljenog od bivših polaznika spomenutog programa. Okušali su se u različitim žanrovima, a kako je njihov prvi angažman podrazumijevao atmosferičnu svirku u kasiinu, opredijelili su se za izvođenje jaza i soula. — Po upisu na fakultet od mene se očekivalo da odustanem od glazbe, ali je ona ostala dio mene. I dalje sam bila uključena u aktivnosti Music Crossroadsa, a to je imalo svoju cijenu, stalno sam imala probleme kod kuće. Ipak, nekako sam uspijevala ostati u tom svijetu – govori Maku.

Zbog njezinih osobnih borbi, proizašlih iz odrastanja u rigidnoj, patrijarhalnoj sredini i u okovima obiteljskih očekivanja – koja su podrazumijevala odustajanje od djevojačkih snova, ranu udaju i zatvaranje u kućna četiri zida – Chisomo Makunje je u Malaviju privukla pažnju feminističkih organizacija, posvećenih mladima. Nastupila je tako na donatorskim događajima, namijenjenima prikupljanju sredstava za školovanje djevojčica, kupovinu higijenskih uložaka i drugih potrebitina. Njenom bendu uskoro je pripala i čast da napiše pjesmu na temu problema s kojima se suočavaju mladi u njihovoj zemlji. — Budući da smo pjesmu trebali izvesti na događaju na kojem je bio tadašnji potpredsjednik Malavija, kroz stihove smo ponudili prijedloge za rješavanje situacije koja je u tom momentu stvarno bila ozbiljna. Mogao si završiti fakultet s najboljim ocjenama, a da kasnije, zbog koruptivnog sustava temeljenog na nepotizmu, nisi mogao pronaći pristojan posao. Brojni mladi su završavali na ulici ili s mizernom plaćenim poslovima na kojima radiš puno, a da ne vidiš nikakve plodove svoga rada. Za žene je još gore, jer ako završiš školu i ne možeš pronaći posao, od tebe se očekuje da se odmah udaš – objašnjava Maku.

Unatoč završenom studiju računovodstva, naša sugovornica nije mogla pronaći posao u struci, ali je spas ponovno pronašla u glazbi. Račune je uspijevala pokriti radeći u Malaviju za muzičku organizaciju sa sjedištem u SAD-u. Glazba joj je na kraju, i to posve neplanirano, omogućila i bijeg od opresivnih planova njezinih roditelja, koji su podrazumijevali da Maku, protiv svoje volje i bez mogućnosti ikakvog izbora, stupi u dogovoreni, prisilni brak.

Spletom okolnosti naša sugovornica je za takve planove saznala u ljeto 2022. godine, kad je u sklopu muzičkog programa Ethno boravila u Hrvatskoj i na kraju, kako bi izbjegla prisilnu udaju za muškarca kojeg joj je odabrala obitelj, ovdje zatražila azil. Od tada Maku živi u zagrebačkom Prihvatilištu za tražitelje međunarodne zaštite Porin. To znači da nakon svake kazališne probe ili izvedbe mora juriti u Dugave kako bi se na vrijeme odazvala na večernju kontrolu koju svakodnevno prolaze tražitelji i tražiteljice azila.

— Kad sam vidjela da su otvorene prijave za Ethno Hrvatsku, program koji inače na različitim lokacijama okuplja muzičare iz brojnih zemalja, mislila sam kako nema šanse da me prime. Pošto sam znala da mi roditelji ne bi dali da se prijavim, napravila sam to a da im ništa nisam rekla i na kraju uspjela. Naknadno su me iz Ethno Švedske pozvali da prije dolaska u Hrvatsku doputujem i u njihovu zemlju. Kako sam imala nešto ušteđevine, prijavila sam se za vizu i po završetku cijele

Olja Savičević Ivančević,
Chisomo Makunje – Maku
i Pavlica Bajsčić Brazzoduro
(Foto: Sandro Lendler)

procedure oca i majku obavijestila što namjeravam – prisjeća se Maku.

— Tad su se nekako počele pojavljivati priče da postajem starija, da se što prije trebam vjenčati, da trebam nešto poduzeti u vezi s tim i slično, ali jednostavno nisam osjećala da sam spremna na takav korak. Imala sam još toliko toga za proći, iskusiti. U svakom slučaju, neprestano sam nailazila na njihov ogroman otpor – dodaje ona.

Situacija se zakomplicirala za njezinog boravka u Švedskoj, kad je, kaže Maku, dobivala na stotine poruka od majke u kojima je, između ostalog, inzistirala da joj kaže točan datum povratka u Malavi. Naša sugovornica o svemu je obavijestila koordinatora Ethna, a podršku je dobila i od tima u Grožnjaju, gdje se tog ljeta održavala hrvatska varijanta tog programa.

— Kako se bližio kraj boravka u Grožnjaju, tako je i situacija s mamom postajala gora. Nisam znala što planira, možda je osjećala da bih mogla pokušati napraviti nešto 'ludo', ali nisam bila svjesna koliko je situacija zapravo ozbiljna. Samo sam se zabavljala stvarajući glazbu.

Što točno planira njezina obitelj Maku je postalo jasno kad je na zagrebačkom aerodromu, po povratku u Malavi, dobila posljednju poruku od majke: 'Nadam se da si se lijepo sredila jer te po izlasku iz aviona neću pokupiti ja, nego tvoj budući suprug. Ideš kući s njim.' — Čitala sam tu poruku i pomislila da umišljam, da to ne može biti stvarno. Došlo je vrijeme za ukrcaj i tad mi je sinulo kako će sve biti drugačije ako se vratim doma. Kao da moj život više neće biti moj. Prijateljica, koja je sa mnom bila na istom programu, prošla je kontrolu, a ja sam samo zastala. Jednostavno nisam mogla. Znala sam da ako odem, neću imati nikoga tko bi mi mogao pomoći da se izvučem iz te situacije – govori Maku.

— Tad sam vidjela policajku koja je prolazila aerodromom, pozvala je i ispričala joj svoju situaciju. Rekla je nešto kao: 'Ne znam puno o tome, ali ako ne želiš ići, onda nemoj. Tvoja viza je još uvijek važeća, samo moraš naći mjesto na kojem ćeš odsjesti.' I to je bilo to, u tom momentu nisam znala što je azil i kako ga uopće mogu zatražiti – dodaje ona.

Zahvaljujući koordinatorici Ethna, Maku je istog dana stupila u kontakt s aktivistkinjama okupljenima oko zagrebačkog Centra za žene žrtve rata Rosa. S njima je otišla u policijsku stanicu gdje je objasnila svoju situaciju i naposljetku zatražila azil. Tako je završila u Porinu.

— Iskreno, cijelu sam prvu godinu bila izgubljena. Morala sam prekinuti sve veze s prijateljima i obitelji i pritom boraviti na mjestu gdje nitko ne govori engleski. Totalni kaos. Sjećam se te prve zime, bila sam jako depresivna. Stalno sam bila u kampu, u sobi sa spuštanim roletama i ugašenim svjetlom... Postojala sam, ali nisam znala što da radim, što da očekujem. Osjećala sam kao da je moj život gotov – kaže Maku.

Aktivistkinje Rose, prisjeća se ona, primijetile su da joj postaje sve gore, pa su joj predložile volontiranje u udruzi Are You Syrious?. U tom periodu upoznala je muzičara ZVONIMIRA ČOŠIĆA CHOSQUEA zahvaljujući kojem je dobila gitaru, vratila se sviranju i pjevanju te na kraju završila u spotu njegovog benda. Nešto kasnije pridružila se i zboru Domaćigosti, posvećenom integraciji izbjeglica i tražitelja azila.

— Mislim da je to nekako bio moj novi početak. Počela sam izlaziti i malo-pomalo se ponovno osjećati živom – govori Maku, koja je u međuvremenu naučila hrvatski i zaposlila se u kemijskoj čistionici. A onda je, nenadano, postala i kazališna zvijezda. Ovaj put za sve je 'kriv' Centar mladih Ribnjak, inače poznat po interkulturalnom muzičkom programu.

— Maku sam upoznala na preporuku LUCIJE MULALIĆ iz Centra za mirovne studije. Odmah me je impresionirala i nisam je zaboravila, pa smo je prošle godine uključili i u glazbeni ciklus 'Iza ugla – uho svijeta', u sklopu kojeg strane muzičare koji žive u Zagrebu, izbjeglice i strane radnike, povezujemo s domaćima i organiziramo im zajedničke nastupe. U međuvremenu sam saznala da ću raditi 'Meditranski brevijar' pa sam okupljala suradnike i u tom se procesu sjetila Maku – govori Pavlica Bajsčić Brazzoduro.

— Dolazak u stranu zemlju i sve popratne procedure ljude obično svedu na minimum osobnosti. Prilika da jedna takva osoba u novom okruženju pokaže nešto što zna odlično raditi zapravo je svojevrsno osnaženje. Tako i Maku u našoj predstavi blista, svi su impresionirani njenim talentom. Ona je, uostalom, zvijezda naše predstave, a ne samo jedna od stotine tražiteljica i tražitelja azila koji u ovom trenutku na hodniku Porina čekaju na rješenje svoga statusa – nastavlja redateljica i dramaturginja.

Ideja da Maku pjeva u 'Brevijaru' odmah se svidjela i Olji Savičević Ivančević. Takvu predstavu, objašnjava Olja, ima puno više smisla raditi kad je u cijeli proces uključen netko poput nje.

— Sjećam se prve probe na kojoj smo zaigrali igru asocijacija. Tema je bila more i svi su nešto fantazirali o Mediteranu, a Maku je rekla da je taj pojam asociira na strah. Da je nisam čula kako pjeva i da nisam razmišljala o tome što je tada rekla, zapravo ne bih mogla napisati dobar dio priča koje su na kraju završile u predstavi – ističe Savičević Ivančević.

Posebno ju je, dodaje, dirnulo kad je na prvoj probnoj izvedbi predstave čula Maku kako pjeva s klapom:

— Od starta sam imala puno povjerenje u projekt, ali tek kad sam čula nju kako pjeva 'More moje', znala sam da će to biti nešto posebno. Sjedila sam u publici s još nekolicinom suradnika i suze su mi tekle. Maku toliko emocija transferira kroz svoj glas da u kazalište možeš samo doći bez srca, a da te to ne dotakne.

Nakon premijere i nekoliko rasprodanih nastupa, Maku kaže da je na početku projekta bila zbunjena, ali da sad to iskustvo ne bi mijenjalo ni za što.

— Kazalište nikad nije bilo nešto o čemu sam razmišljala, pa je sve od samog početka podrazumijevalo ogromnu količinu učenja, bivanja među ljudima koji toliko vole to što rade. Sve u svemu, riječ je o predivnom iskustvu koje mi je iznova omogućilo da rastem – veli Maku koja trenutno, preko dvije godine, u Hrvatskoj čeka na azil.

— Bivanje u tako neizvjesnoj situaciji neminovno dovodi do toga da izgubiš samu sebe, dio vlastitog identiteta. Jer neprestano su ti na pameti misli 'što će se dogoditi, koliko još moram čekati'. U takvim okolnostima više ni u što nisi sigurna, a to ti stvarno zna poremetiti psihu. Mislim da sam ostala pri zdravoj pameti samo zato što oko sebe imam ljude koji me podsjećaju da je sve to samo privremeno, da će jednog dana biti bolje.

Ponekad se, kaže, uhvati kako se suzdržava od sanjarenja i bilo kakvog planiranja jer se nekako uvijek pojavi neizbježno pitanje 'a što ako sve ovo ne uspije'.

— Zbog toga jednostavno pokušavam živjeti život kako mi dolazi. Mislim da je to najbolje što trenutno mogu. I na kraju svakog dana sam jako zahvalna što mogu biti u prostorima kao što je kazalište, što još uvijek mogu pjevati. Nažalost, moja obitelj to nikad nije mogla prihvatiti. A ja kad pjevam, osjećam se kao da sam svoja, slobodna. Gotovo da zaboravam na sve probleme – zaključuje Maku. ■

Tuđman nije mogao pojmiti pogubnost nacionalizma

Priklonio se putu koji je bio lakši i brže je donosio rezultate. U okolnostima rata i neposrednog poraća to je bio najsigurniji i najjednostavniji način da se bude popularan, da se dobije autoritet u masama i da se dobiju glasovi na izborima. Dugoročno, međutim, takav pristup inficira društvo zlom krvlju i iracionalnošću

KNJIGA IVICE ĐIKIĆA 'Budimir Lončar – prije i poslije kraja' nastala je na temelju njegovih dugih i opsežnih razgovora s Lončarom: razgovarati su počeli 2017., a razgovori su potrajali takorekuć do posljednjeg dana Lončarova života, u ljeto prošle godine. Posljednji jugoslavenski savezni sekretar za vanjske poslove, diplomat iznimne karijere i utjecaja, u svojih je sto godina drugovao s mnoštvom važnih ljudi. Neki od njih, poput KOČE POPOVIĆA, TITA ili TUĐMANA, našli su svoje mjesto i u knjizi, pisanoj u gotovo ispovjednoj formi. Novosti donose najzanimljivije izvatke koji se odnose na Franju Tuđmana, s kojim se Lončar počeo družiti 1950-ih u Beogradu.

* * *

Politička strategija FRANJE TUĐMANA, iz relativno neutralne perspektive međunarodne politike, od 1989. naovamo bila je dobra i prilično pametno postavljena. Drugim riječima, Tuđman je znao postaviti realne ciljeve, ali je često griješio u taktičkim potezima. Godina 1991. ključna je njegova godina u strateškom smislu, važnija čak i od 1995., kad je hrvatskom pobjedom završen rat. Tuđman je pobijedio 1991., iako se tada možda nije činilo tako. Do siječnja 1992. i međunarodnog priznanja bili su obavljani gotovo svi glavni poslovi koji Tuđmana čine važnom ličnošću u hrvatskoj povijesti.

No neke krupnije taktičke pogreške bile su takve prirode da su gotovo dovele u pitanje strateške ciljeve njegove politike. Gledano krajnje hladno, kod SLOBODANA MILOŠEVIĆA bilo je obrnuto: on je bio dobar u taktičkim potezima, ali je u strateškom pogledu bio konfuzan, nerealan, hirovit i sklon improvizaciji. Naravno, kad ovo govorim, mislim isključivo na tehnički ili

zanatski aspekt politike, ne na sadržaj koji je u Miloševiću slučaju bio zločudan u potpunosti i otpočetak. Kod Miloševića je sve bilo podređeno očuvanju vlasti i koncentraciji moći: bio je spreman doslovno na sve zbog vlasti, to je bila njegova jedina strategija, jedino što ga je zanimalo. Time su u velikoj mjeri objašnjive devedesete godine kad je riječ o Srbiji i Srbima. Jedino njegovo ozbiljno postignuće u strateškom pogledu bio je Daytonski sporazum iz studenog 1995. po kojemu je legalizirana Republika Srpska, čemu je znatno pridonijela ambicija glavnog američkog pregovarača RICHARDA HOLBROOKEA da što prije završi stvari, da što prije dođe do uspjeha. Tuđmana je, pak, zanimalo da stvori samostalnu Hrvatsku kad mu se ukazala prilika, jer je znao da se time upisuje u povijest, a tek zatim dolazilo je to da u takvoj Hrvatskoj on ima trajnu i nedodirljivu vlast.

O nogometu i politici

Osim u odnosu prema Bosni i Hercegovini, na što ću se posebno osvrnuti, velika Tuđmanova pogreška jest i svojevrsno političko poticanje i opsluživanje atmosfere

Knjiga je nastala na temelju Đikićevih dugih i opsežnih razgovora s Lončarom

potpune bešćutnosti prema Srbima nakon operacije 'Oluja'. To se u najvećoj mjeri moglo izbjeći, ali nije se htjelo izbjeći, valjda je ocijenjeno da to treba, da nije zgoroga u nekoj mjeri. Ta se atmosfera, naravno, nije stvorila preko noći: uz početni grijeh srpske agresije, doprinijelo joj je i Tuđmanovo prešutno dopuštenje da se tijekom rata do određene mjere koketira s ikonografijom i idejom ustaštva, da se relativizira zločinački karakter Nezavisne Države Hrvatske, da se izbrise ili zaboravi granica između dobra i zla jer to je, uz ostalo, bilo gorivo za buđenje i razvijanje mržnje ili bezosjećajnosti prema Srbima. U najužem vrhu HDZ-a na početku su bili ljudi jasne antifašističke orijentacije i biografije, poput ŠIME BALENA, JOSIPA MANOLIĆA, JOSIPA BOLJKOVCA, ali Tuđman je svejedno na Prvom općem saboru HDZ-a u Zagrebu 1990. rekao da NDH 'nije bila puka kvislinška tvorevina nego i izraz stoljetnih težnji hrvatskog naroda za vlastitom državom'. Ta rečenica značila je puštanje duha iz boce, a što vrijeme više odmiče, taj je duh sve življi i nanosi sve veću štetu Hrvatskoj na mnogim razinama. (...)

Tuđman je odgovoran i za strahovitu ekonomsku devastaciju i grabež u privatizaciji započetoj i provedenoj u ratnim okolnostima te za demokratski deficit i sklonost autokraciji pod egidom ugroženosti državne nezavisnosti i nakon završetka rata. Plašio se da neposredno po pobjedonosnom okončanju rata ne izgubi ono što je stvorio i izbio, da ne nestane ili da se ne okrnji njegovo životno djelo. Vjerojatno je mislio da je u toj dionici politički neophodna određena količina represije i straha u stanovništvu, i da se radi o nečemu zanemarivom u usporedbi s njegovim zaslugama i uspjesima, da cilj naprosto opravdava sredstva. Tuđman je poslijeratnu konsolidaciju vlasti shvatio kao nastavak rata za nezavisnost – ili učvršćenje nezavisnosti – drugim metodama, a kad je rat, onda nema prostora za demokratske iskorake i za javno preispitivanje postupaka vrhovnog zapovjednika. (...)

Naše druženje nikad nije bilo jako intenzivno i familijarno, i ne mogu reći da smo postali bliski i nerazdvojni prijatelji, ali postojao je odnos koji je bio kontinuiran, jer smo jedan drugome bili značajni sugovornici, unatoč obostranoj svijesti o drugačijim svjetonazorima, drugačijim pogledima na politiku i na našu situaciju, ali i drugačijim mentalitetima. On je, što god mislili o njegovim stajalištima, ulagao velik trud i ozbiljnost u razmišljanje o našim unutrašnjim prilikama, sav je bio posvećen tome, potpuno inficiran politikom, to jest prožimanjem politike i povijesti. To ga je činilo dobrim i inspirativnim sugovornikom, a ne mogu reći ni da mi je njegov karakter bio odbojan ili iritantan. Bio je ambiciozan pa i pretenciozan, ali pristojan, znao je razgovarati, trudio se argumentirati, nije verbalno udarao ispod pojasa i nije bio sklon jeftinoj dosjetki kao argumentu u raspravi.

Beogradski susreti događali su se u krugu ljudi na neki način povezanih sa Zagrebom. Pored Tuđmana i mene, tu su bili moji kolege iz Ministarstva vanjskih poslova ZVONKO KOMARICA i IVO ROBIĆ (taj Robić nije bio popularni pjevač nego zet velikog ANDRIJE ŠTAMPARA), te general IVO RUKAVINA, koji nije dolazio često i koji je po statusu bio iznad nas ostalih, a katkad i general VLADO JANIĆ CAPO, također čovjek visokog statusa i ugleda u krugovima vlasti i općenito u društvu. (...)

Postojalo je i drugo beogradsko društvo, uglavnom dalmatinsko, koje se okupljalo kod generala IVICE KUKOČA. Tu su bili i general FABIJAN TRGO i admiral ALJOŠA ŽANKO. Druženje u oba ta društva svodilo se više-manje na razgovor o dvjema temama: no-

Franjo Tuđman na predizbornoj skupnoj HDZ-u u Sisku, 1992. (Foto: Davorin Višnjić/PIXSELL)

gometu i politici. Komarica i Robić navijali su za Dinamo, Tuđman i ZLATKO RUKAVINA za Partizan, Tuđman je uostalom bio predsjednik Partizana, a moji Dalmatinci i ja za Hajduk. Bili su to ugodni razgovori. Svi smo se razumjeli u nogomet, pričali smo o igri, nije se radilo samo o pukim navijačkim raspravama. (...)

U zagrebačkoj fazi, Tuđman i ja smo se najčešće vidjeli u ateljeu EDE MURTIĆA, našeg zajedničkog prijatelja. Ja sam najmanje jednom mjesečno, subotom, iz Beograda dolazio u Zagreb. To društvo, osim nas trojice, činili su JURE KAŠTELAN – kojeg sam poznao i kojim sam bio impresioniran još iz partizanskog doba, iz vremena Omladinske iskre na Visu – pa NEVEN ŠEGVIĆ, ČEDO i ZLATKO PRICA, PETAR ŠEGEDIN, VLADO GOTOVAC, DALIBOR PARAĆ. Dakle, uglavnom umjetnici, pisci, slikari, arhitekti. Vrlo zanimljiv krug ljudi i vrlo zanimljivi i inte-

Osim u odnosu prema BiH, velika Tuđmanova pogreška jest i svojevrсно političko poticanje i opsluživanje atmosfere potpune bešćutnosti prema Srbima nakon operacije 'Oluja'. To se u najvećoj mjeri moglo izbjeći, ali nije se htjelo izbjeći, valjda je ocijenjeno da to treba, da nije zgoroga u nekoj mjeri

lektualno inspirativni razgovori. Najviše se, naravno, pričalo o politici u svim njezinim aspektima i varijacijama. Umjetnici su u to vrijeme bili političniji nego što su danas, ili se barem meni tako čini. Politika je tada bila 'u modi' među intelektualcima, upućenost u političke događaje, procese i ličnosti gotovo da se smatrala pitanjem elementarne građanske pristojnosti i opće kulture. (...)

Kod Murtića se razgovaralo vrlo otvoreno i tolerantno i o onome u čemu se nismo svi slagali. Diskusije su znale trajati satima, a bilo je i povišenih tonova. Murtićev atelje bio je jedinstvena institucija, povlašteni azil gdje su se slobodno razmjenjivale i suprotstavljale različite ideje i razmišljanja. Najškrtnije i najmudrije govorio je Kaštelan. Jezgrovito, precizno, lucidno. Bio je autentični mislilac, obrazovan, zainteresiran, a opet stalno kao da je bio jednom nogom čvrsto u stvarnosti, a drugom u svijetu svojih pjesničkih slika. Po tome je donekle podsjećao na KOČU POPOVIĆA. Obično sam, nakon druženja u ateljeu, odlazio na ručak s Kaštelanom i Murtićem. Nas trojica bili smo međusobno najbliži u tom krugu, i privatno, i u stavovima. Kaštelan je bio najvažnija ličnost u Edinu životu. Upravo me je Kaštelan zamolio da se kao mladi diplomat u jugoslavenskom konzulatu u New Yorku nađem Murtiću pri ruci 1951., kada je prvi put doputovao u Ameriku. Edo me osvojio kao čovjek, od prvog susreta. Ostali smo prijatelji do kraja njegova života 2005. godine. Jure je skoro svakodnevno svraćao u Edin atelje. Bili su različitih karaktera, ali su snažno utjecali jedan na drugoga. Jure je svesrdno bodrio Edin slikarski rad. Znao je reći po jednu ili dvije riječi koje su Edi budile intuiciju i pomagale mu da pojmi djelo na kojem je upravo radio. (...)

Kad je Tuđman 1972. uhapšen i zatvoren, Murtić je hitno doputovao k meni u Preko i rekao mi: 'Uhapsili su Franceka. Moraš nešto učiniti.' Tada sam bio na funkciji podsekretara u Ministarstvu vanjskih poslova u Beogradu. Nazvao sam BERISLAVA BADURINU, šefa Titova kabineta, koji je bio na Brijunima s Titom, i rekao mu što se dogodilo. Rekao sam i da mislim da nije dobro to što se dogodilo, da mnogi naši intelektualci, sudionici NOB-a, nisu dobro primili zatvaranje Tuđmana, bez obzira na to što misle o njegovim stavovima i o njegovu parapolitičkom i publicističkom

djelovanju. Badurina je obavijestio Tita, koji je tada do neke mjere zaštitio Tuđmana. Smatrao je da Tuđman previše brblja i da je bezrazložno destruktivan, ali da nije zaslužio takav tretman.

Iskreni ili prijetvorni demokrat?

Nakon što je u svibnju 1990. izabran za predsjednika Predsjedništva Socijalističke Republike Hrvatske, Franjo me primio u rezidenciji u Visokoj ulici. Meni je tada bila počela teći treća godina na položaju ministra vanjskih poslova Jugoslavije. Čestitao sam mu i kazao da dajem svoj ministarski mandat na raspolaganje, jer sam na saveznu funkciju, osim po profesionalnoj ili karijernoj liniji, imenovan na službeni prijedlog Hrvatske, moje matične republike. Takav je bio princip. 'Ne, ni govora! Trebaš mi tamo. Pa, boga mu, znamo se toliko godina! Upravo mi čovjek poput tebe sad treba na tom mjestu', uzvratilo je. Na to sam ga upitao što zapravo želi, i kamo smjera njegova politika: izići iz Jugoslavije ili reformirati Jugoslaviju? Odgovorio je da ne želi izići iz Jugoslavije, nego da želi rekonstrukciju na demokratskim osnovama, dakle, politički pluralizam, tržišna ekonomija, ljudska prava i građanske

Mirna reintegracija Podunavlja jedan je od Tuđmanovih najvažnijih i naj-mudrijih poteza, ali nažalost, vjerojatno i njegova posljednja zrela i sasvim racionalna politička odluka u životu

slobode, uz što je moguće manje funkcija i ovlasti na saveznoj razini. Uvjeren sam da se nije pretvarao preda mnom. To je u tom času zaista bila njegova pozicija. (...)

Tuđman je kasnije zdušno podržao moj plan internacionalizacije jugoslavenske krize jer je shvatio da to Hrvatskoj donosi kakvu-takvu međunarodnu zaštitu i kakvo-takvo vrijeme za vojne pripreme i naoružavanje. Činjenica je da je Hrvatska mobilizirala šezdeset i četiri brigade vojnika širom zemlje u razdoblju od početka rujna do kraja studenog 1991. Ono što je Hrvatska uspjela u ta dva-tri mjeseca bilo je ključno da se zaustavi napad i da se uspostavi relativno stabilna linija fronte. (...)

Tuđmanova ponuda

U kolovozu 1992., kad sam se već bio preselio u New York, Tuđman me pozvao da dođem na razgovor u Zagreb. Ostao sam kod njega nekoliko sati. Opet se otvorilo i pitanje mog eventualnog povratka u Hrvatsku. Rekao sam mu da to ne bi bilo pametno ni njemu ni meni, jer je već bio ozbiljno narastao utjecaj desne struje u HDZ-u predvođene ministrom obrane GOJKOM ŠUŠKOM: toj struji bi moje imenovanje na neku visoku dužnost poslužilo da od Tuđmana iznude stotinu drugih ustupaka i koncesija, ali se svejedno nikad ne bi pomirili s time da ja imam neku važnu funkciju u 'njihovoj' vlasti. Učinili bi sve da me uvaljaju u blato, a Franjo bi me se, prije ili kasnije, morao odreći u takvoj atmosferi. Osim toga, dodao sam da već imam dogovoren posao u Ujedinjenim narodima. Brzo se složilo da je mudrije i korisnije za Hrvatsku da ostanem u New Yorku. (...)

Ostali smo u telefonskom kontaktu. Povremeno ga je zanimalo da čuje kako se gleda na Hrvatsku u međunarodnim političkim krugovima, pogotovo nakon završetka rata. Naročito ga je zanimalo što se misli u Americi, odnosno na Zapadu. Stalno sam ga upućivao na to da Zapad vidi Hrvatsku kao faktor stabilnosti u ovom dijelu svijeta i kao oslonac u demokratizaciji cijele regije, ali da bi u tom smislu trebalo gledati da se popravi odnos sa Srbima, jer su posljedice legalne i legitimne operacije 'Oluja' bile strašne kad je riječ o zločinima nad civilnim stanovništvom i praktički o etničkom čišćenju koje je osnaženo naknadnim administrativnim odlukama usmjerenima na cementiranje nove nacionalne strukture oslobođenog područja.

Reintegracija Podunavlja

Tuđman je na te moje analize i oprezne sugestije uvijek reagirao suzdržano. Uvjeren sam, međutim, da je to što sam ga suptilno ili manje suptilno, s dobrim argumentima iz sfere međunarodne politike, odvrćao od ideje da se Vukovar vrati ratnim putem u ustavnopravni poredak Hrvatske, da je to, dakle, bio jedan od razloga koji su ga naveli da odstane od već pripremljene vojne operacije u Podunavlju, da se odupre pritiscima iznutra, pogotovo iz vojnih i radikalno desnih krugova. Imao je oko toga itekakvih dilema i nije lako i brzo donio tu odluku, jer je znao da mirna reintegracija podrazumijeva da Srbi u istočnoj Slavoniji neće idućeg jutra postati minoran etnički i politički faktor, što su Srbi nakon 'Oluje' postali u drugim područjima Hrvatske. (...)

Mirna reintegracija Podunavlja jedan je od Tuđmanovih najvažnijih i najmudrijih poteza, ali nažalost, vjerojatno i njegova posljednja zrela i sasvim racionalna politička

odluke u životu. Pokazao je da je sposoban donositi konstruktivne i važne odluke u delikatnim i složenim pitanjima, da bi potom učinio sve da poništi efekte tog pozitivnog mišljenja o sebi u zapadnim diplomatskim krugovima.

Nerazumijevanje BiH

Tuđman je vodio pogrešnu politiku prema Bosni i Hercegovini i Bošnjacima što se ogleda na dva načina. Prvi je ulazak u dogovore s Miloševićem na račun Bosne i Hercegovine. Drugi je stvaranje takozvane Hrvatske Zajednice Herceg-Bosne pod punom političkom i vojnom kontrolom Zagreba: iz tog poteza, to jest iz želje da se pod hrvatsku vlast stavi što veći komad teritorija Bosne i Hercegovine, proizišao je kasnije hrvatsko-bošnjački rat. Tuđmanova politička praksa u pogledu Bosne i Hercegovine nije u svakom trenutku od 1991. do kraja 1995. bila destruktivna i zlonamjerna, ali je njegova politička 'teorija' oduvijek, i prije devedesetih godina, patila od nerazumijevanja Bosne i Hercegovine, pa onda i od opasnog pojednostavlivanja. (...)

Tuđman dubinski nije vjerovao u avnojski i Titov koncept Bosne i Hercegovine. To je stalno izbijalo iz njega, makar se u nekim fazama u prvoj polovici devedesetih ponašao drukčije, jer ga je realnost tjerala na to, a on je u toj etapi itekako znao biti pragmatičan i politički vrlo racionalan. Tada je umio predrediti svoj ego višem cilju, jer je shvatio da je dosezanje tog višeg cilja njegova upisnica zlatnim slovima među hrvatske povijesne ličnosti prvoga reda. Shvatio je da tu priliku ne smije propustiti ni po koju cijenu, da se mora prilagoditi.

Odnos prema ustaštvu

Tuđman nije poduzeo gotovo ništa, naročito u vrijeme kad je bilo najvažnije i kad je mogao, da se u Hrvatskoj uspostavi jasna razlika između nacionalizma i patriotizma, i da se njeguje ta razlika, da je se učvršćuje i promovira. Toga je kod Tuđmana bilo u prvo vrijeme, i to uglavnom u odnosu prema HOS-u, vojnim formacijama Hrvatske stranke prava, i općenito prema organiziranim proustaškim skretanjima, ali kasnije se to izgubilo. Ispostavilo se da mu afirmacija ustaštva postaje problem samo kad je stranački organizirana, kad ustaštvo zaprijeti očuvanju njegove vlasti ili kad postane odveć kompromitantno u odnosima s drugim državama. Pristao je na to da se u političkom i javnom životu uspostavi pojednostavljen i pogrešan diskurs u kojem je bilo mjesta samo za dvije kategorije: nacionaliste i više ili manje izmišljene nacionalne izdajnike. (...)

Franjo Tuđman, dakle, nije mogao pojmiti koliko je pogubno odavanje nacionalizmu. Prisklonio se putu koji je iz njegove političke perspektive i s njegove funkcije bio lakši i brže je donosio rezultate, ali ti su rezultati bili kratkoročni i ograničeni na njegovo nepriko-snoveno održanje na vlasti te na stvaranje društvene atmosfere u kojoj će na izborima profitirati oni koji podilaze opojnim nacionalističkim osjećajima. U okolnostima rata i neposrednog poraća to je bio najsigurniji i najjednostavniji način da se bude popularan, da se dobije autoritet u masama i da se dobiju glasovi na izborima. Dugoročno, međutim, takav pristup inficira društvo zlom krvlju i iracionalnošću, zamagljuje jasan pogled na to što su naši interesi, što su naši objektivni dometi, pa onda i što trebamo poduzimati da bismo bili uspješniji, da bi nam bilo bolje. ■

Makar za kruh neimala

Drva me dođu 600 eura po zimi, koliko moram namaknuti makar za kruh neimala! Problem za iduću sam već zaključila, drva su u šupi, kaže Radojka Cvetković iz Dvora, ne nazirući kraja traumama što je prate od 1990-ih

Nepunih 250 eura
invalidske penzije –
Rada Cvetković

TRAUME stanovnika Banije i Korduna koji su u kolovozu 1995. bili prisiljeni u panici napuštati svoje domove i bijegom u nepoznato spašavati gole živote, kod nekih od njih su bar donekle ublažene povratkom u zavičaj. Nažalost, mnogima je i taj povratak bio podjednako traumatičan, pa posljedice trpe i dan danas, bez izglednije mogućnosti da okrenu novu i bolju životnu stranicu. Među takvima je i danas 67-godišnja RADOJKA CVETKOVIĆ iz Dvora. Radojka živi sama: sin DUŠKO je sa svojom obitelji u Njemačkoj, kći MILENA je u Novom Sadu, a njezin je suprug prije petnaest godina izgubio život u nesreći.

— Moj Milan je u godinama krvavog raspada Jugoslavije vozio autobus na liniji između Slunja i Beograda. Već u srpnju 1995. oficiri neke vojske ili paravojske koji su s njime putovali, najavili su mu da će početkom sljedećeg mjeseca ljudi morati bježati s područja tzv. SAO Krajine; kad nam je to po povratku s posla ispričao, svi smo se u kući tome smijali – to nam se naprosto činilo nevjerovatnim, mislili smo da je sve nekakva neslana šala pripitih putnika. Nismo o tome više razmišljali, jer su vijesti s ratišta po Hrvatskoj i BiH do nas slabo stizale, dopuštajući nam životnu opuštenost i nadu da će se sukobi uskoro riješiti nekakvim mirovnim sporazumom. Ali kad je 4. kolovoza Oluja započela svom silinom, postalo je jasno da su oni oficiri iz Milanova autobusa bili vrlo dobro obaviješteni i informirani – započinje Radojka svoju priču o zbivanjima koja će dramatično izmijeniti i njezinu svakodnevnicu.

Obitelj se pod sve zaglušujućom bukom oružja ukrcala s najnužnijim stvarima u automobil. No Radojkino je mjesto u njemu u posljednji trenutak prepušteno susjedovu sinu, još dječaku; bila je uvjerena da će se njezini vrlo brzo vratiti po nju, pa joj nije bilo toliko teško ostati kod kuće. Ipak, kad je postalo očito da puškaranje stiže i do njenih vrata, s nekakvim je prastarim pištoljem, opasnijim vjerojatno za nju nego za mogućeg neprijatelja, sjela na stube ispred porodične kuće i čekala što će se zbiti u posve opustjelom Dvoru.

— Neko sam vrijeme tako iščekivala tko će doći, a onda sam odlučila krenuti pješice prema Bosni. Ušla sam u Bosanski Novi kraj mosta preko Une, gledajući kako granate već padaju po Dvoru. Pretpostavljala sam da su moji na putu do muževe sestre u Šidu, pa i ja pođoh u tom smjeru. Do Novoga Sada prevezao me jedan poznanik koji je bježao sa svojom porodicom, a odonud sam nastavila vlakom. U Šidu smo na okupu ostali pola godine: zaposlila sam se odmah u jednoj pečenjari kraj željezničke stanice, no čak bih i za

radnog vremena snatrla o povratku i o tome što se događa u mom Dvoru. Zato sam se nakon šest šidskih mjeseci zaputila opet prema Baniji, ali most kod Bosanskog Novog je bio srušen i više nisam mogla prijeći Unu. Bila sam prisiljena gotovo dvije godine ostati u tom gradiću, bez ikakvih dokumenata. Za život sam zarađivala u jednoj trgovini. Izjedalo me svakoga dana s neke uzvisine promatrati svoju kuću u daljini, pa sam odlučila krenuti prema njoj dugim zaobilaznim putem, preko Maljevca i Kladuše, kud puklo da puklo – prisjeća se naša sugovornica.

Kad se nakon mukotrpnih kilometara napokon domogla svog praga, nije ga mogla prijeći: za njezine je odsutnosti u kuću uselila jedna obitelj s djecom i, kako su joj 'ljubazno' objasnili, nisu imali namjeru iz nje izaći. Na sreću, i Radojka i Milan uspjeli su ishodovati hrvatske dokumente, pa su se obratili vlastima za pomoć, nadajući se brzom povratku na svoje. Ni u najgorim snovima nisu očekivali da će nadležnim službama trebati punih pet godina da bespravno useljenoj porodici pronađu zamjenski smještaj.

— Kroz to smo vrijeme živjeli u Bosanskom Novom, gdje smo doznali da naši 'podstanari' imaju kuću u Petrinji, ali da im se iz nekog razloga ne mili u nju vraćati. Navodno su im ondje prvi susjedi bili neki kojima se glava obitelji zamjerila, pa su svi strepili pred tim povratkom. Tako smo mi njihovo iseljenje čekali godinama, a kad mu je napokon kucnuo čas, doživjeli smo novi šok: sve iz naše potpuno opremljene kuće bilo je uništeno ili odneseno, mi smo se morali snaći tek s dva

kreveta koja dobismo od države. Zato sam morala nastaviti raditi u Bosanskom Novom i svaki dan putovati na posao. Samo smo od toga živjeli. Ipak, nekako smo gurali dalje. Puno nam je pomoglo i to što bih iz Bosne donosila jeftiniju hranu. Nekako je sve išlo nabolje, sve dok Milan nesretnim slučajem nije izgubio život, pa već 15 godina samujem s nepunih 250 eura invalidske penzije – priča.

Radojkino zdravstveno stanje nije najbolje. Muči je visok tlak a nedavno je slomila potkoljenu, pa se od tog loma još oporavlja. Liječniku, kaže nam, odlazi samo kad vođa dođe do grla. Crkavicu od mirovine razvlači kako najbolje umije, no svakome svjesnome hrvatske stvarnosti je jasno da je toliki iznos dovoljan tek za puko preživljavanje.

— Platim struju, tv, vodu i slivne vode, komunalnu naknadu i odvoz smeća, grobarinu. Povrh toga, svakog mjeseca od same sebe moram na stranu sakriti bar 50 eura da skupim za ogrjev: drva za zimu dođu me šest stotina eura po zimi, koliko moram namaknuti makar za kruh nemala! Problem za iduću sam već zaključila, drva su u šupi, pa mi je pao kamen sa srca i nekako lakše dišem. Ali već sad moram početi odvajati za još jednu u nizu – kaže nam žena koja je prije razarajućih devedesetih radila u dvorskoj Slobodi, stekavši pravo na prijevremenu invalidsku mirovinu od koje sada jedva preživljava.

Nije ni čudo da se nakon svih strahota koje je u stopu prate posljednjih desetljeća, upravo tog razdoblja prisjeća kao najsretnijeg u cijelom životu – ili bar bitno boljeg od ovog sadašnjeg, na samom rubu ljudskog dostojanstva. ■

Nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
forumu

NOVOSTI
HOBOCIJA

#1321, petak 11. 4. 2025.

MATA GRANATA

Danas Varoši nema

Puno Zadrana će reći da Zadar više nije grad, nego turističko naselje. Kroz gentrifikaciju i apartmanizaciju se stalno nešto mijenja i renovira, a kroz to se mijenja i izgled ulica Varoši, tako da nemaš više ni referencu za sjećanje

ZADARSKI sin otisnuo se u bijeli svijet davnih dana i sad se vraća u novoj ulozi hip-hop MC-ja. Njegovi su stihovi društveno angažirani uz permanentne teme o klasnoj borbi i kvir komunizmu. Tako se lani zagrebačkoj publici premijernim nastupom u Attacku predstavio MATE ĆOSIĆ, poznatiji kao MATA GRANATA. Njegovim je nastupom ove godine završio i zagrebački Noćni marš za Osmi mart, a u blago nedjeljno jutro nakon marša Matu smo uhvatile za ovaj intervju.

Sad kad smo uspjeli pronaći kafić koji radi u nedjelju ujutro, krenimo od vaših prvih životnih kava, od Zadra i odrastanja. Koji vam momenti danas opstaju kao formativni iz tog perioda?
Najranije se sjećam prelaska 1990-ih na 2000-te. Prije svega mog kvarta, Varoši koja je baš u centru Zadra. Kvart je bio uglavnom radnički, imao socijalne probleme, siromaštvo, narkomaniju. Radi se o kvartu koji je bio na lošem glasu, kvartu u kojem se dešavaju 'sumnjive radnje' – alkoholizam, drogiranje i prostitucija. Pamtim socijalne probleme u Varoši tijekom odrastanja, ali i to da je u Varoš izlazila cijela subkulturna scena. Definitivno pamtim punk, preko punka sam upao u anarhističku priču. Kasnije smo se trudili da se odvojimo od subkulture, da širimo političku praksu. Uz to, u srednjoj školi za mene je formativan bio rad u časopisu Spektar.

Ostanimo još malo na Varoši i tom periodu djetinjstva. Ako usporedite Varoš djetinjstva s Varoši danas, što se dobije?

Danas Varoši nema, to je prvo. U mojoj ulici ostalo je još par obitelji, ostalo su apartmani, Airbnb i slično. Puno Zadrana će danas reći da Zadar više nije grad, nego turističko naselje. Kroz gentrifikaciju i apartmanizaciju se stalno nešto mijenja i renovira, a kroz to se mijenja i izgled ulica Varoši, tako da nemaš više niti referencu za sjećanje. Prije je tamo bilo života, na ulicama si sretao ljude iz kvarta i sve druge iz grada koji su tamo izlazili, škola je bila puna djece i bilo je kvartovskih kafića. Sad ima još par takvih, ali u njima od lokalaca uglavnom sjede penzioneri, ostalo je sve podređeno turizmu. Subkulturna scena je ranije uvijek koristila rivu, a onda je riva očišćena od nje kako bi se i ta lokacija podredila turizmu, terasama restorana i fensi šetnici. Javni prostor je tako komodificiran, a subkultura tj. lokalni ljudi ostali su bez još jednog životnog prostora.

Sviralo se po ruševinama i bunkerima

Koji su bili prvi bendovi čijih se nastupa sjećate, kako se uopće gradila i kako je funkcionirala subkulturna scena u Zadru 1990-ih i 2000-tih?
Za mene je prije svega postojao punk, ali postojale su i druge subkulture, sve se to miješalo skupa u Varoši. Pankerima me privukao taj *do it yourself* moment. Bilo je skvotova na Boriku, kod Medicinske škole, a i mi u Varoši smo nešto skvotirali, jedan kontejner i malu

Nakon zabrane broja Spektra posvećenog nacionalizmu zaredali su se desničarski napadi, o nama je pisao Hrvatski tjednik, upregnula se cijela ta artiljerija. Važno se sjetiti da smo mi u tom trenu bili maloljetni

prostoriju u Kazalištu lutaka. Nismo to niti zvali skvot, samo smo ušli unutra i ostali tamo visiti par godina, mi pankeri zajedno s drugom ekipom iz kvarta. Nakon rata u Zadru se počela graditi i ngo scena, ali na njoj se stalno ovisilo o čekanju para za projekte, a mene je vukao moment izgradnje s postojećim resursima, autonomije. I danas u Zadru postoji skvot Nigdjezemska, ta priča se vrti dalje.

A bendovi kojih se sjećam bili su Alergija, Rasulo, D Glad i Trn u oku. Grad nije davao nikakvu podršku, svirke su uvijek bile organizirane kroz veliki entuzijazam. Često se sviralo u prostoru koji se danas zove Dom hrvatske mladeži i koji je zapravo oduzet hrvatskim građanima, jer je ta zgrada u Jugoslaviji izgrađena kroz doprinose građana, a kroz rat je bila privatizirana i počelo se naplaćivati korištenje prostora. Sviralo se i po ruševinama, bunkerima, u hotelu u kojem su bili prognanici, itd.

Gdje ste se vi prvo muzički aktivirali?
U punk bendu koji se zvao Puls, koji je imao sreću da je imao podršku od Alergije, a koji su nam dali da vježbamo u njihovom prostoru. Nakon toga sam bio aktivan u bendu koji se zvao Fight 4, ali bilo nas je zapravo samo troje jer nismo mogli naći basista. Tad smo već počeli s politički podmazanijom muzikom, pjevalo se o anarhiji, socijalnim problemima.

Kako je do tog pomaka došlo, što vas je gurnulo u političke ralje muzike?
Slušanje bendova kao što je Oi Polloi, čitanje *bookleta*, omota, tekstova njihovih albuma. I jako puno španjolskih punk bendova, kao što su Los Muertos de Cristo, s kojima mi se desio taj socijalni *switch*. Paralelno s time i odlasci u knjižnicu, čitanje klasika – BAKUNJINA, GOLDMAN. Važno je bilo i osnivanje izdavačkih kuća ranih 2000-tih, poput DAF-a i Što čitaš iz Zagreba ili CLS-a iz Beograda, njihova izdanja smo dosta čitali. To je bilo i doba ranog interneta, početka povezivanja preko anarho foruma i *mailing* lista s ljudima iz Slovenije, Srbije i ostatka regije. Zatim osnivanje organizacija i prvi sastanci. Tako su krenule prve političke akcije, tako se rodio i Balkanski anarhistički sajam knjiga, prvi put organiziran 2003. u Ljubljani.

Ranije ste spomenuli i Spektar, časopis Prirodoslovno-grafičke škole iz Zadra. Recite nam više o Spektaru i vašem pisanju u njemu tijekom srednje škole? Baš te 2003. Spektar je bio i zabranjen?

Ulazak u tu priču se nekako poklopio s nastankom alterglobalističkog pokreta. Svašta se nešto živo događalo oko nas, mi smo se kao srednjoškolski politizirali i imali smo super profesora EDU KONČURATA koji je organizirao redakciju. On je 1995. pokrenuo časopis i bio je glavni urednik. Bio je profesor kemije, nije imao veze s književnošću, niti s novinarstvom, ali je vidio smisao u razvijanju srednjoškolskog lista. Kroz rad s njim sam prvi puta u praksi vidio kako funkcioniraju demokratske strukture. On nam tematski nikad ništa nije nametao, pisali smo što smo htjeli. Logistički nam je bio ogromna podrška, trudio se da nas okupi, da pokrene razgovor, da zapiše što će tko raditi i onda nas još mjesecima nagovarao i podsjećao na rokove za pisanje, i brinuo se za tisak časopisa. A kad su nas 2003. zabranili, desničari su ga pokušali prikazati kao da je neki komunist koji nas je zarobio u redakciji.

Ljubljana je u puno pogleda bila pionirska

Sporni broj časopisa bio je posvećen nacionalizmu?

Da, zbog tog broja su nas napali najviše, iako se huškalo na nas i prije toga, kad smo objavljivali brojeve o anarhizmu i homoseksualnosti. Bilo je to vrijeme *revivala* nacionalizma kroz pop kulturu, a najviše kroz THOMPSONOVE koncerte i zato nam se to i nametnulo kao tema. Najveći su problem bili tekstovi koji su se kritički odnosili prema idealiziranju nacionalnih simbola i koji su govorili o odnosu crkve i nacionalizma. Broj je bio izašao iz tiska, i mi smo krenuli s distribucijom, ali brzo je urgirano prema školi da se distribucija obustavi, sve je došlo do gradskih vlasti i uzeli su nam sve preostale brojeve. Spasili smo malo komada, a kasnije su se zaredali razni desničarski napadi, o nama je pisao Hrvatski tjednik, upregnula se cijela ta artiljerija.

Kroz posao sam upoznao migrantkinje iz cijelog svijeta i stalno kroz to iskustvo dobivam nove spoznaje o patrijarhatu, kolonijalizmu i kapitalizmu, o sličnostima i razlikama među pojedinim zemljama

Važno se sjetiti da smo mi u tom trenu bili maloljetni, no to nije spriječilo desničarske medije da pokrenu hajku na nas ili da se nekima od nas prijete. Spektar je kasnije nastavio izlaziti, generacije su se mijenjale, društveni kontekst se mijenjao, i orijentirao se više u smjeru školskog lista, usko gledano. Glavni prigovor nama je i bio taj da izlazimo iz domene jednog školskog lista, da se bavimo temama koje nisu za srednjoškolske novine.

Nakon studija u Zadru otišli ste i na studij u Ljubljani. Kakvo je bilo to iskustvo, što vam je dala Ljubljana?
Ljubljana je u puno pogleda bila pionirska, tamo se recimo već 1984. održao LGBT film festival, prvi u cijeloj istočnoj Europi. Bilo mi je novo i to da se može analizirati Jugoslaviju, socijalističko samoupravljanje ili marksizam bez demoniziranja. Ljubljana je mali gradić, ali i na raskrižju puteva, tranzitna, i to se vidi u životu grada. Razvila se jaka autonomna scena, jako su važna i održavaju se mjesta kao što je Metelkova, u Ljubljani se kroz drugarske mreže može ugostiti više stotina ljudi na anarho sajmovima i konferencijama, a to je značajna infrastruktura, i bit će sve značajnija kako bude rastao fašizam. Kako bude rastao broj desničara na čelu država, čini mi se da će rasti i važnost autonomnih prostora kao možda zadnjih mjesta odakle možemo planirati kontra djelovanje.

Nakon Ljubljane ste se preselili u Beč, grad naširoko poznat i kao glavni grad Jugoslavije. U Beču živite već 12 godina – kako je izgledao vaš proces adaptacije (u) tom gradu?

Trebalo mi je jedno pet godina da se prilagodim Beču. Počevši od posla, tri godine sam čistio i učio njemački. Bio je to težak proces, ali sad smo Beč i ja super. Ali moram reći i da sam ja imao privilegiju. U Beč sam otišao radi ljubavi, jer mi je partner iz Austrije, tako da sam odmah bio u povoljnijem okruženju od mnogih drugih migranata. Iako nije bilo lako, imao sam bolji pristup u informacijama od mnogih svojih kolega, recimo od brojnih bauštelaca koji su u Beč migrirali iz Vojvodine. Svjedočio sam tome kako su te ljude oderali, kako ih firme nisu plaćale ili su ih plaćale na ruke, kako su bili zaknuti za prava koja su trebali imati, itd. Puno sam i kasnije o tim drugačijim realnostima u gradu učio kroz ljude koje susrećem na poslu. Danas najviše učim kroz rad u udruzi u kojoj radim.

Recite nam više o tom radu, o kakvoj se udruzi radi?

Radi se o domu za samohrane majke, žrtve obiteljskog nasilja. Dom funkcionira kao stepenica između sigurne kuće i vlastitog stana. Bez našeg doma ove bi samohrane majke bile beskućnice jer često nakon izlaska iz sigurne kuće tj. iskustva obiteljskog nasilja žene nemaju financijskih sredstava za plaćanje najamnine. U domu žene mogu ostati do dvije godine, s njima radimo na perspektivi, razrađujemo planove kako osigurati financijsku stabilnost, novu vizu, novi bračni status, te na kraju kako pronaći vlastiti stan za sebe i djecu. U domu uglavnom žive migrantkinje, jer zbog svojih prekarних viza, ali i razizma najmodavaca, teško nalaze

stanove u Beču. Kroz posao sam upoznao migrantkinje iz cijelog svijeta, recimo iz raznih azijskih i afričkih zemalja, i stalno kroz to iskustvo dobivam nove spoznaje o patrijarhatu, kolonijalizmu i kapitalizmu, o sličnostima i razlikama među pojedinim zemljama.

U hip-hopu prije svega treba biti autentičan

Kako je krenula priča oko Mate Granate? Prije tri godine smo u Nadi intervjuirale još jednog jugo-bečkog repera, Petra Rosandića poznatijeg kao Kid Pex. Ako se ne varamo, on vam je predložio da se nazovete Mata Granata?

Prvo se desilo to da sam se 2017. aktivirao u zboru 29. novembar. To je veliki zbor i ima zanimljivu povijest. Nastao je 2009. performansom od deset ljudi iz Jugoslavije, a obilježavao se 40. rođendan prvog gastarbajterskog kluba Mladi radnik iz Beča. Iz performansa je nastao zbor koji živi do danas. U početku su na repertoaru bile partizanske i gastarbajterske pjesme, a sad se repertoar proširio na više borbi i skoro petnaest jezika. Sve oko repertoara je lingvistički i politički dobro istraženo, a važan je i taj moment današnjeg političkog postavljanja – pjevamo npr. o femicidu, borbi iranskih žena, antimilitarizmu, a na našim nastupima mogu se vidjeti i kurdski šalovi i palestinke.

PERU (KIDA PEXA) poznajem dugo, preko zajedničkih projekata sa zborom, a

Politika je dio moje svakodnevnice koju se trudim analizirati kroz svoju poziciju tj. kvir proletherske naočale. To se onda prelijeva u muziku

u to neko vrijeme se i pokrenula priča s Matom Granatom. Poklopilo se da su u to vrijeme i dvije prijateljice, turska hipoperica ESRA i dirigentica zbora JANA DOLEČKI, radile hip-hop *workshopove*. Uključio sam se u to, s njima smo svaki tjedan imali domaću zadaću – baciti neki *flow* na zadani *beat*. Tako sam pomalo vježbao i učio kroz njihove savjete. Kad sam snimao prve stvari, Pero je bio među prvima kome sam ih slao i pitao ga za mišljenje. Jedne večeri sam razmišljao o imenu, i on je samo ispalio – Mata Granata! Kasnije sam došao doma, shvatio da mi se baš svidjelo, da je vjerojatno to to. Ta granata, nekako mi je bilo – s jedne zvoni na te devedesete, a s druge strane na neko partizansko ime, što mi je isto jako bitno.

Što vam je zanimljivo kod hip-hopa, što vas pogoni u stvaranju muzike? Prije svega moram reći da slušam baš puno žanrova hip-hopa, čak i onaj 'najgori', gangsta. Baš i volim što ima tako

puno žanrova. Ipak mislim da u hip-hopu treba biti prije svega autentičan. Ja nisam *gangsta* pa zato niti nema smisla glumiti *gangstu*. U stvaralačkom smislu me više privlači taj socijalni tj. politički hip-hop i mislim da tu mogu biti autentičan. Politika je dio moje svakodnevnice koju se trudim analizirati kroz svoju poziciju tj. kvir proletherske naočale. To se onda prelijeva u muziku. Kao i s punkom, dosta sam se naslušao hip-hopa na španjolskom, pogotovo iz Latinske Amerike. Njima eksplicitno politički hip-hop uopće nije nešto strano, to je muzika povezana s borbama seljaka, domorodaca, radnika, žena, itd.

Volim i suradnje koje se dešavaju kroz muziku, u zboru sam upoznao i drugaricu ANĐU MITRALJEZU koju sam zvao da skupa snimimo nešto, da mi bude *back* vokal na nekim pjesmama jer baš super pjeva i inače ima svoje solo projekte kao pjevačica. Tako da me svašta zapravo veseli u tom procesu.

Uglavnom nastupate na jasno politički postavljenim događanjima. Najrecentnije ste u Zagrebu nastupali na Noćnom maršu za Osmi mart. Zašto se odazivate na takve pozive, čime se vodite u odlukama o nastupima?

I moj je prvi nastup ikad bio na jednom alternativnom događaju u Ljubljani. Tada su me zvali iz benda Strategia Tenzie. Oni mi od početka daju podršku kao i neke *beatove*. Meni to dođe skroz prirodno, nastupati na nekom protestu. To je okruženje u kojem biram biti, kakvom želim pridonijeti. Feminizam je preko 20 godina dio moje političke priče, dugo se krećem po lijevo-feminističkim

krugovima, ti su krugovi bili i ostali važni za moje političko obrazovanje. Kod FAKTIV-a koji organizira Noćni marš mi se sviđa taj antikapitalistički, radnički, interseksionalni moment.

Bilo mi je važno zbog toga doći u Zagreb, ali i zbog onoga što sam spomenuo na samom maršu. Nedavno sam sudjelovao na People's Platform Europe, skupu od preko 800 delegata iz 160 organizacija iz cijele Europe, na kojem se puno pričalo o fašizmu danas. Tamo su bili izvještaji iz skoro svih zemalja Europe i vrlo se jasno vidi da su ženska prava i LGBTIQ prava prva meta u tim zemljama, što jasno pokazuje da antifaašizam i feministička borba nisu odvojene borbe. Nažalost, situacija će izgledno ići prema gore, i zato se trebamo povezivati jače i više.

Na kraju razgovora ljude uvijek pitamo što im daje nadu. Odakle vi vučete nadu kad kapitalizam i fašizam prignječe horizont?

Uvijek sam bio tip osobe koja je vidjela svjetlo na kraju tunela. Nekako uvijek mislim – sutra je barem novi dan. Držim se naravno i svog skepticizma razuma, ali on postoji paralelno uz nadu. A i kad svijet tone, kako pjeva njemački bend K.I.Z., možda ni nemaš izbor nego se boriti i pokušati nešto napraviti protiv toga. Zato mi nadu stalno daju dobri ljudi koji se bore, i to malim i upornim djelima. To što Kid Pex uporno podržava izbjeglice na balkanskoj ruti, to kad vidiš 800 ljudi iz cijele Europe koji razmišljaju slično i organiziraju se antifaašistički, to kad studenti u Srbiji ne odustaju od svoje borbe i kad solidarnost s njima postoji u cijeloj regiji. ●

Бесплатни дућан свугдје!

На загребачкој Трешњевци средином вељаче отворен је 'бесплатни дућан' иза којег стоји неформални колектив волонтера и волонтерки. Унутрашњост Цапца пуна је свега. Ту су храна, информатичка опрема, дјечје играчке, козметика, тампони, средства за чишћење. Људи слободно узимају што им треба

На Аџијиној улици покрај крижања са Жајином стоји неколико напуштених простора, укључујући и зграду бившег Самоборчековог колодвора. На њезином вањском зиду објешен је жути транспарент с натписом 'Цабац: бесплатна храна, одјећа, сваштарије', а на тратини покрај њега стоји мала палета с неколико производа и поручком да се они могу бесплатно узети.

Тај нас призор доводи у 'бесплатан дућан' који је средином вељаче покренуо неформални колектив волонтера и волонтерки. Нуде разне ствари, од поврћа до информатичке опреме, а отворени су сваког петка од 12 до 18 сати. Иако су радно вријеме ускладили с бојкотом трговина који на крају није заживио, цабићи неуморно и самоорганизирано настављају с радом. Стога сам једног петка отишла

провјерити како изгледа њихова самоорганизација и колики потенцијал такве акције уопће носе у држави безнађа. Скретањем од жутог транспарента у зарасло двориште долазим до скупине људи окупљених око стола испред улаза у (про)даваоницу. Волонтери и посјетитељи испред Цапца сједе на импровизираним клупама и столицама те обједују; сватко је донио своју посуду с храном, али је дијеле

међусобно па рижа с гљивама, салата од поврћа, тјестенине и тофуа те кари од сланутка круже око стола. Дочекују ме ведро и насмијано, а када сазнају да сам тамо на новинарском задатку, нуде ми анониман разговор с троје од окупљених седморо људи. Одлуку да се не именују објашњава ми један од њих:

— Ово је све неформално, не желимо да организатори буду у првом плану, већ идеја. Желимо да се људи заразе њоме и да је крену што више копирају, да сваки кварт има такво мјесто и да то постане навика о којој више ни не размишљамо.

Питам га што точно жели да људи науче од Цапца, а он енергично одговара:

— Људи се могу организирати и дјеловати у складу са својим могућностима и потребама припадника њихове заједнице – не морају чекати да нетко други нешто направи, јер имају некакву агенцију над својим животом, и могу се водити солидарношћу, а не натјечањем, како нам је то наметнуто у неолибералном капитализму.

Док уз ту реченицу крећем у антикапиталистичку (про)даваоницу посложити ствари које сам донијела, сугворник ме потиче да узмем што год ми треба.

Унутрашњост Цапца заиста је пуна 'сваштарија', како пише на жутом транспаренту, но притом је и добро организирана. С лијеве стране врата налази се ормар с одјећом, а покрај њега виси дебела грана која служи као вјешалица. До ње је судопер на којем је изложен накит, испод судопера полице с ципелама, а преко пута врата могу се пронаћи разни предмети: дјечје играчке, козметика, тампони и средства за чишћење, посложени по категоријама. Можда и најбитнији асортиман, прехранбени производи, посложени су на полици покрај прозора.

Ту су биљна млијека, пекарски производи у затвореном пластичном пакирању, разни намази и конзерве, па чак и слаткиши, а испред полице стоји кошара с воћем и поврћем. Неким је производима истекао рок, но један од сугворника каже да су 'рокови намјерно постављени краће него што би требали бити, нису вјерни стварном стању органске твари и њеног пропадања'.

— Треба користити њих и вид те провјерити какво је право стање хране. Постоје и разни начини на које се храна може складиштити да траје дуље – додаје он.

Питам га каква су ограничења спрам врста ствари које Цабац прима. — Нема ограничења, битно је да се донатори запитају што би људима добро дошло у овом тренутку – одговара.

Након тједана рада претрпани су донацијама одјеће па њих више не примају, но, ријечима сугворника, храна и хигијенске потрештине увијек су потребне.

— Простор је такођер ограничен капацитетима па би било добро да немамо навиком гомилања.

Због мањка струје такођер немају могућност примати производе који захтијевају хлађење. Додаје и да је битно доносити постојеће вишкове, а не куповати нове ствари за дона-

Цабац на Трешњевци

ције јер се тиме потиче конзумеризам.

Након што сам испразнила врећу својих вишкова и упикирала једну сјајну јакну и здрави газирани напитак, излазим на сунце пред Џапцем. Сједамо за стол, а сугворници и сугворнице ми објашњавају како је и зашто дошло до отварања (про) даваонице. Своју идеју су развијали годину дана, а чим је период бојкота трговина започео, закључили су да је право вријеме да је спроведу у праксу. Све то с циљем грађења бољег друштва, каже један од покретача: — Желимо стварати алтернативни су-став у којем сврха није само размјена, јер она захтијева да већ нешто имаш. Желимо потакнути људе који немају ништа да дођу до основних намирница или одјеће. Оне који имају било какав вишак желимо пак потакнути да дођу и оставе за друге, а могу узети и себи. Опћенито желимо створити културу размјене, али и бриге и узајамне помоћи и солидаризације.

Разговору се у том тренутку придружује и други сугворник. — Џабак је мјесто на којем можемо показати како би било могуће живјети скупа другачије, с другим вриједностима – каже он и затим говори о својој визији мјеста на којем би се уз бесплатну куповину могло и бесплатно поправити бицикл или уређаје, заштити рупе на одјећи и појести топли оброк.

Док настављамо разговор о изградњи нове културе, сазнајем да се у Џапцу баш све темељи на узајамној помоћи, организацијском моделу друштва који враћа заједништво у

Бесплатна храна, одјећа, сваштарије (горе).
 Људи доносе и поврће (доље)

заједнице, и то управо кроз акције попут дијељења вишкова намирница, помагања с грађевинским радовима, прибављања лијекова и слично. Иако је име модела првотнo сковао анархист протр кропоткин, пракса узајамне помоћи подразумева основе основа живота у било којој заједници, па је тако видимо и у својој свакодневици. Примјерице, неки од нас помажу старијој сусједи носити намирнице, други је почасте вишком поврћа из својих вртова, трећи јој помажу испунити обрасце на интернету. У ширим примјерима, ради се о начину живота који адресира стварне потребе свих чланова заједнице.

— Ми и међусобно градио такве мреже – каже ми сугворник.

— Доста нас живи јако прекарно и покушавамо се организирати да они који имају вишкове подијеле с онима који немају довољно, тако да нитко не испашта. Све се темељи на међуљудским односима и пријатељству, а онда из тога крећу и такве проактивне радње – додаје.

Исам је недавно имао период финансијских потешкоћа, али би се људи из заједнице самоиницијативно појавили код њега и напунили му фрижидер. Такав му је приступ омогућио да се осјећа збринуту унаточ нестабилној ситуацији, а истиче да је управо у томе кључ узајамне помоћи: — Кад нас заједница људи којима се окружујемо збрине, пуно смо неовиснији и снажнији те отпорнији на политичке и економске промјене које утјечу на наше животе.

Снага узајамне помоћи, дакле, и колективно и индивидуално лежи у бројевима. У Хрватској шире примјере узајамне помоћи обично видимо само услјед природних катастрофа попут пандемијских потреса, када су грађани самоиницијативно организирали одласке на Банију те помагали у изградњи контејнера, развожењу хране и слично. Но у 'банална' времена овакве су акције ријетке, док је жаљење да би нетко нешто требао учинити најчешћа народна разонода.

Док уз цигарету коментирамо такву ситуацију, сугворник спомиње да Џабак управо томе жели доскочити: — Видимо у свим тим ситуацијама да држава не игра улогу. Желимо се ослободити нужде да држава нешто направи или да корпорације престану мислити само на свој непрекидни раст профита, или да послодавци дају плаће од којих се може живјети. Можда по први пут у повијести, живимо у материјалним увјетима који нам омогућују да сви имају кров над главом, приступ храни и достојанственом животу. Ово је једна од метода како се на најбаналнији начин можемо организирати.

Док помаже око врата, сугворница на то додаје да су добродошли сви који би могли бити заинтересирани: — С обзиром на то да нема формалних организатора, заиста се сватко може укључити и помоћи, а можда се и спријатељимо!

Други сугворник истиче да управо то што за волонтирање у Џапцу није потребно чланство или бирократизација омогућује његово директно дјеловање. Суграђани су то дјеловање већ у самим почецима почели препо-

Јако ми се свиђа ова иницијатива јер већ дуље вријеме видим овај простор и драго ми је да је напoкон упогоњен у неке позитивне сврхе. Надам се да ће само расти даље, каже једна од посјетитељица

знавати, а и хвалити. Уз интернетску популарност идеје, каже ми један од сугворника, 'пролазници који ништа о томе не знају стају и питају нас што је то овдје'.

— Нашли смо нешто што Загребу треба, и требамо тога још пуно више. Не можемо више бацати и конзумирати, дословно више не можемо, јер је прескупо – шали се.

Такве дојмове дијеле и двије посјетитељице с којима чаврљам док излазе из (про)даваонице:

— Јако ми се свиђа ова иницијатива јер већ дуље вријеме видим овај простор и драго ми је да је напoкон упогоњен у неке позитивне сврхе. Надам се да ће само расти даље и да ће бити све више и више сличних – рекла је једна од њих.

Друга је примијетила да у таквим просторима обично има само одјеће, устврдила да је одлично што овдје имају и храну и узвикнула: 'Бесплатни дућан свугдје!'

У Џапцу и испред њега у неколико сати мог боравка тамо владао је мир какав се у бучном Загребу и његовим независним колективима ријетко проналази. Уз радишност, атмосфера је одисала и потпуном опуштеношћу. Док није било корисника и у паузама од слагања ствари, једна је дјевојка жонглирала, друга свирала гитару, а остали су без икакве нервозе због мањка средстава или пријава на натјечаје расправљали о сљедећим организацијским корацима и промотивним маневрима – договорили су да ће ангажирати нове волонтере који су им се јавили и на које ће још пунктове постављати летке како би потребити знали камо кренути.

Сунчањој и повртној екипи Џапца можете се придружити и ви, доћи у 'куповину' и на дружење или донијети своје вишкове намирница сваког петка. Можете помоћи и волонтирањем, за што се можете јавити на мејл адресу dzabac@systemli.org. У плану су и повремени акције кухања бесплатних obroka па ће и посла и хране бити за све. Солидарност коју Џабак нуди није ничим увјетована, а за уживање у њој не требају вам ни чланска исказница ни новац. Само мрва добре воље, спремност на рад и, можда, покоја зрака сунца. ●

Одјеће је већ превршиле

Perkatonic je otpor

Za Perkatonic ne pišu kritičari, kolumnisti ni profesionalci. Naši su tekstovi sirovi, intimni i nebrušeni, i baš zato snažni, kaže pisac Želimir Periš, pokretač novog pop-kulturnog magazina

Magazin Perkatonic

U DECEMBRU prošle godine naš poznati pisac i manje poznati programer ŽELIMIR PERIŠ napravio je anketu među svojim Facebook prijateljima. Pitanje je glasilo: 'Trebali li nam novi pop-kulturni magazin?' Rezultati su bili jasni: 75 prijatelja glasalo je za, osam odlučno protiv (među njima i autorica ovih redaka). Želimir je glasove protiv računao puta pet jer su dolazili mahom od radnica i radnika u kulturi. Pop-kulturni magazin Perkatonic pokrenut je nedugo nakon ankete, početkom januara 2025.

Periš nam pojašnjava rezultate i svoju odluku:
— Ljudi koji rade u kulturi razumiju izazove potplaćenog rada. Prvo je sve veselo i lepršavo, a onda krene zamor i pad. Ja sam ipak odlučio praviti se glup. Pomislio sam da bi projekt mogao uspjeti jedino ako zanemari sva postojeća iskustva i dobre savjete. Kako bi bilo da ignoriramo sva iskustva struke i pravila tržišta pa radimo nešto što nema komercijalnog, tržišnog niti zdravorazumnog smisla? Kako bi bilo da u procesu u potpunosti uživamo? To je ono što prvo komuniciramo sa svim autorima: mi ništa ne nudimo, a vi ništa i nikad ne morate. Pa kako onda ikad išta napravimo? Nekako.

Što je zapravo Perkatonic?
— Perkatonic vizualno karikira izgled novinskog portala, no to nije. Zovemo ga magazinom jer nemamo sretniju riječ za definirati formu. Na njega gledam kao na community, grupu ljudi koje zanimaju slične stvari i mjesto na kojem se družimo. Postoje još dvije riječi koje obožavam i kojima volim opisivati Perkatonic: amaterski i diletantski. Amater, latinski: amator, onaj koji voli; i diletant, latinski: de lectare,

oduševiti, onaj koji se oduševljava i umjetnošću, a bez znanja o istoj. Za Perkatonic ne pišu kritičari, kolumnisti ni profesionalci. Naši su tekstovi sirovi, intimni i nebrušeni, i baš zato snažni. Perkatonic punk! – uzvikuje Periš.

Naziv punk magazina nastao je spajanjem riječi perk (živ, veseo) i tonik (ljekoviti napitak). Ljudi na kraju teksta mogu kliknuti na zvijezdu ili bočicu i time poručiti je li im sadržaj donio veselje ili ih liječio. Upitali smo što čitateljice i čitatelji češće klikću?

— Upravo sam prebrojao, od pokretanja, čitatelji su nam dali 2580 perkova i 2062 tonika. To nas i usmjerava: prvo veselje, ali ne zanemariti ljekovitost – tumači nam Želimir.

Bitan dio portala čine i igre – Perkatoničari ovaj koncept vide kao ekvivalent kafiću s knjigama u koji dođeš

pročitati par zanimljivih stranica ili riješiti križaljku prije nego nastaviš u dan.

— Puzzlica je mirno mjesto na kojem moraš složiti sliku da bi uživao u njoj. Wordica, najpopularnija igra mali je enigmatički zadatak u kojem igrači trebaju riješiti 5x5 križaljku, ali bez opisa pojmova, samo intuitivno prepoznajući riječi. Zatim Quizzica i Yearsica, igre s aromom pub-kviza koje kreiraju zadarski kvizaši: Dragan Gulam Quizzicu i Karlo Jovanović Yearsicu. No, kao i u dobrom pub-kvizu, iako je cilj odgovoriti na pitanje, put do odgovora je igra, a najbolji momenti su oni kad se dođe do odgovora, iako inicijalno nemamo pojma o pitanju – pojašnjava Želimir i nadodaje:

— Sve su igre kratke i troše tek minutu ili dvije vremena. Igre su sjajno mjesto jer bude i nagrađuju ljude. Svako uspješno rješenje je mala nagrada sama za sebe, riješio sam problem, kakav divan početak dana.

Tekstovi o pop-kulturi na Perkatonicu se ne zovu komentari, kritike, prikazi, već impresije. Zašto?

— To nam je jako važan dio identiteta i koncept pisanja – odgovara Periš.
— Krećemo od toga da je naše osobno iskustvo mjerilo stvari. Što je točno pop-kultura? To su sadržaji koji su kreirani za običnu rajku. Svi ti filmovi i knjige pisani su za nas, anonimne i neuke uživatelje popularne kulture. Prema tome, naša neargumentirana ili promašena impresija važnija je od objektivne vrijednosti nekog djela. Impresija mojih prijatelja mi znači puno više od kritike učenog kritičara. Draži nam je subjekt od objekta, više volimo subjektivnu krivu procjenu od objektivnog suda.

Što to konkretno znači pojašnjava nam Želimir na nekoliko primjera impresija:

— Kristian Bilanžić gledao je 'Brutalista' i više od filma u njega su se urezale žuljave stolice na kojima je morao sjediti tri i pol sata. Te stolice koje su ga žuljale, to je istinska impresija 'Brutalista'. Nije Lija čitala je Sally Rooney i razmišljala zašto je tako teško opušteno pisati o seksu i koliko je nespretno koristiti riječ pička u tekstu bez da joj se naljepi hrpa konotacija. Ta pička, to je njena impresija romana.

Danas za Perkatonic piše 20-ak autorica i autora. Tko su oni?

— Jezgra koju smo prvih dana činili Natalija Miletić, Zlatko Bukač i ja, narasla je na cijeli razred kreativaca. I to nije samo pisanje, Bojana Vukojević i Dana Majdandžić su vizualne kreativke, bavimo se dizajnom, organiziramo radionice pisanja i ilustriranja, programiramo. U suradnji s lokalnim art-craft obrtima uskoro ćemo izbaciti i opipljive perkatonike. Radimo svašta. To jest žrtva, odricanje i izdatak, no želio bih vjerovati da će Perkatonic jednog dana vratiti tu ljubav. Postoji jedna parola: odmor je otpor. Naša je: Perkatonic je otpor. Otpor prema odustajanju od kreativnog izražavanja jer nemamo kad.

Za kraj, želje, najave i pozdravi:
— Divno i mirisno proljeće čeka Perkatonic. Uz nove igre i tekstove, ovih dana ćemo pokrenuti natječaj za kratke književne prozine i poetske tekstove s nagradama Best of Perk i Best of Tonic. Istovremeno kuhamo ekstravaganturnu ideju objavljivanja serijaliziranih romana. Praksa koja je bila norma prije stoljeće ili dva, a poslije se preselila na blogove i Wattpad (digitalna platforma za čitanje i pisanje priča gdje autori mogu besplatno objavljivati svoje radove, a čitatelji ih mogu komentirati i ocjenjivati, op. a.), možda se može naći negdje na sredini te dvije krajnosti. Pa kao što Perkatonic pleše u prostoru između društvene mreže i kulturnog portala, tako i u izdavačkom smislu možda može biti sredina između serijaliziranog DOSTOJEVSKOG i Wattpad *teen fictiona*. Svakako uzbudljiva ideja, a cijeli smo od ideja – zaključuje Periš.

Nadodajemo samo jednu od brojnih magičnih perkatoničnih sitnica: svakog dana na naslovnici magazina možete saznati kakav dan očekuju njegovi autori i autorice: od vrtložne srijede preko finog četvrtka, do bujnog petka, svaki dan dobije svoj pridjev, svaki tjedan obloži dane novim pekovima i/ili tonicima, po željama. ●

Želimir Periš
(Foto: Adrijana Vidić)

VRZINO KOLO

Doprinos razgovoru

PIŠE Marija Andrijašević

Kolegica pjesnikinja ukazala mi je na to da UI, da bi poveo jedan banalni razgovor sa mnom, potroši stotine litara vode, na dnevnoj bazi milijune

KAD sam prije petnaest plus godina pisala jednu malu kolumnu za jedan i danas živahan pop-kulturni portal, napisala sam u jednom od tekstova: Da sam bar ko IGOR MANDIĆ, da mi informacije same dolaze iz glave. Tad sam grčevito svaku informaciju provjeravala na Googleu, a za neke sam, iz ove perspektive nevjerojatno, išla i do obližnje kvartovske, ponekad neke dalje knjižnice, samo da ne bih nešto krivo ili neistinito napisala. Bilo je važno da, ako tekst ne može biti briljantan isprva (a to jesu moji zahtjevi, i zato sporo pišem, jer dosegnuti ideal nije lako), neka bar onda bude istinit (što se istine tiče, nikad ne bismo ni trebali pisati fikciju). Kako kaže moja mater, u jednoj od mnogih parafaza, poželi ili se zapitaj kako, i ostvarit će ti se, prizvat ćeš. Danas mi je radni stol zatrpan knjigama, a kad moram misliti o tekstu, ja o njemu mislim puno prije njegova fizičkog nastanka. Kad imam i po tri teksta koja dolaze jedan za drugim, često mozak preusmjeravam ili se odvažim i napokon izdvojim ideju na papir, pa je tako i fizički preusmjerim u nešto drugo. Ali, osim što mi je radni stol zatrpan knjigama, zatrpan je i otvorenim *tabovima*, kojih se grčevito držim jer mislim da ću jednoga dana od njih kompilirati neki tekst. Na psihoterapiji problem akumulacije materijala rješavam tako da sumnjam u vlastitu produktivnost i silim se u vjerovanje u osobni rast dok puštam da se to znanje slegne prije sinteze. Znam da sam društveni problem svela na osobni, psihološki, i da je to prva i srećom po moju ulogu spisateljice u Hrvatskoj i zadnja, nepremostiva razlika kod bratimljenja s kapitalizmom. I generalno parama. U mom su kompjutoru oš Copilot, oš Grok, oš OpenAI i njegovo dete ChatGPT, koji mi je silom prilika najpoznatiji, oni su sad moji Mandići. Samo ih moram ciljano upitati, ono, *feedati* ih, nahraniti infosima i oni će... A gle, niti će reći istinu, niti će biti neka kreativna nemeza. Pasivizira me, i nema u tom odnosu ni šake suza, ni vriče smija, iako je sve fantazija. Osim toga, svatko koga poznajem i tko piše, ma neka bude i kompilira i generira, ne bježe glavu ciljanim upitima i ne skraćuje put do vlastitog teksta, jer od onog odakle smo krenuli do onog dokle smo došli, nikad nije isto i zato taj put valja proći. He-he. Vjerujem da je tako bilo i Mandiću, da ništa nije dolazilo iz želje da se sadržaj generira, nego da se život istraži, a čemu će onda biti posvećen nego putu između kompilacije i sinteze.

Naša mala poetska družina od kojih 20-ak pjesnika čita novine iz ruke, dosta skrola po mobitelima, međusobno razmjenjuje informacije (trača!), i dok otvaramo pitanje knjiga koje nesebično međusobno dijelimo, knjiga kao predmeta i materijalnih posjeda, dva se paralelna razgovora vode što u mojoj glavi, što na van: kolega pjesnik koji živi u Berlinu kaže da je jednu torbu rezervirao samo za knjige koje će ponijeti u Njemačku, a kolegica pjesnikinja kaže da ne koristi besplatnu verziju Chat GPT-ja, nego da ga plaća. Kolegu pjesnika tijekom nekoliko zajedničkih dana upoznajem i čitavo vrijeme, dok pričamo, u glavi zamišljam kako torbu koju ima, kao roditelj neposlušna dvogodišnjaka, vuče u tu Njemačku. On je vuče preda mnom dok razgovaramo, on je vuče na aerodromu, on je vuče do doma autobusima, ubanom, esbanom, kako god, i piše. I dok je tako vuče, meni se u glavi javlja ista slika kompiliranja i sinteze, jer je i vući te knjige i ići po njih, sanjati o njima, dio procesa pisanja. Nema ciljanih upita, nije tako jednostavno. Znam, znam, jasno je i banalno je, ali je zato u vremenu kokaina i dopamina, i prevideno. U isto

vrijeme kad kolegica kaže da plaća taj sad ne više *chat bot* i generator, nego jedan korak od samosvijesti UI, i kad joj ja kažem pošto je to, trebala bih i ja to riješiti jer mi je ovaj sad božpomoz!, u javnost je izašla vijest da su ZUCKERBERG i CO. počupali našu vrijednu literaturu s piratskih sajtova prvotno zamišljenih, ah, za gusare i sirotinju, i nahranili svoje UI generatore njome, zatvorili pristup svima i privatnim korespondencijama razglabali kako izbjeći bilo kakvu pravnu odgovornost i kako podmetnuti svoj rad, monopol nad kapitalom i znanjem, kao važnu stvar za čovječanstvo. Ljudi su, ah, rekli bi oni to da su vulgarni poput nas, u ku*cu, i mi ih kontroliramo. I zato jer nisu vulgarni poput nas, imaju pravo na... Pa u osnovu, što god. Kako bi kolega STEPHEN FRY lijepo sumirao kad UI komparira s grčkom mitologijom: kad nam je Prometej dao i simboličku i pravu vatru, mi smo se odvojili od životinja, ali i od bogova. Što ćemo sad sa vlastitom kreacijom malog, ovaj put ne baš ni glinenog ni čovjeka, koji je na rubu od toga da ne dobije svoju vatru? Kad smo koji mjesec prije u jednom manjem društvu povelili temu ChatGPT-ja, kolegica pjesnikinja ukazala mi je na to da UI, da bi poveo jedan banalni razgovor sa mnom, potroši stotine litara vode, na dnevnoj bazi milijune. Dali smo mu vatru suvremenog doba, najvažniji resurs danas za život, vodu.

Pisci su odmah skočili i uzbunili se, jer ih se dotaklo tamo gdje u kapitalizmu najviše boli – u autorska prava. Koja konkretno nikad ili većinom nisu potraživali od piratskih sajtova (a i kako?) koji su hostali njihov rad, a to spada i pod domenu ovog sivog piratstva, kad ti u studentskom domu CARNET javi da izbrišeš taj jedan skinuti film kad ga pogledaš, a ne da dilaš okolo, i slijepo ti vjeruju, jer tko još okolo hoda s DVD-ovima i pržilicom. UI, vjerujem, ne može *osjetiti* taj *fine-tuning* piratstva, iako kuži ovu foru. Deklaracija koju je ДНК objavio o upotrebi UI-ja u književnosti, navodi autorska prava kao prvi problem umjetne inteligencije. U osnovi, bilo bi lijepo imati mogućnost izbora, bilo bi lijepo biti plaćen za svoj rad, bilo bi lijepo moći dati dozvolu, bilo bi lijepo, barem na 70 godina, imati kontrolu nad tim kako se i za koju svrhu tvoj sadržaj reciklira, pogotovo ako si prominentnog antikapitalističkog stava. Iza UI-ja, koji je brendiran kao demokratski alat koji služi onome tko ga koristi (sam kaže tako!), nema želja, ali ima ponašanje, koristi promptove i ima systemske ciljeve (budi dobar i koristan, kakav sjajan systemski cilj!), stoji prijetnja cizelirane klasne jednakosti, za koju UI možda isto nema *fine-tuning*, ali imaju njegovi šefići. I iako nema volju i interese, ima učinak, i kako mi je i sam lijepo odgovorio na pitanje o, za ovaj slučaj, govoru mržnje za koji trenira fašistu (nisam se baš uživila u ulogu) koji u digitalnom dobu želi biti što *učinkovitiji* za svog kratkog životnog vijeka, 'ako mu ne kontriram, nego ga 'umotam' u suzdržanu analizu, to je tihi, algoritamski kolaboracionizam'. I tako i fašist, i antifašist, imaju svog pametnog asistenta, koji simulira idealnog radnika: ne traži plaću, ne štrajka, ne treba pauzu. I kao pravi kapitalistički alat, on je napredak apsorbirao i prodao. Inovacija, ali za gospodara. Znanje, da, pokradeno s periferije i prodano iz centra. Iluzija pristupa uz *premium* je tu, ali kontrola je oduzeta. UI nije ni socijalni, ni društveni alat, nego teatar. A nisam temu pošteno ni otvorila. Vratit ću joj se!

Htjela sam još reći za kraj, kad sam se pitala kako to pisati tako brzo i iz glave ko Mandić, a pa dragi moji, tko je slutio da ću, prvo, naučiti na teži način, i drugo, prizvati četvrtu, petu, koja je ono ovo industrijska revoluciju! ●

DVOKORAK NAPRIJED

Nesvrstani protiv aparthejda

PIŠE Ivana Perić

NA Petoj konferenciji nesvrstanih zemalja u Colombu, održanoj u augustu 1976., okupio se dotad najveći broj prisutnih država, oslobodilačkih pokreta i predstavnika međunarodnih organizacija. Država punopravnih članica bilo je čak 86. Usporedbe radi, 15 godina ranije na konferenciji u Beogradu punopravnih članica bilo je 25. U ljubičastoj knjižici koja sadrži sve dokumente s konferencije u Colombu nalazimo i jedan dokument posvećen aparthejdu u sportu.

Tijekom konferencije se pozvalo sve zemlje da prekinu diplomatske, privredne, ali i sportske suradnje s tadašnjim južnoafričkim režimom. U dokumentu o aparthejdu u sportu navodi se da konferencija pozdravlja prijedlog predsjednika vlade Jamajke MICHAELA MANLEYJA za međunarodnu konvenciju protiv aparthejda u sportu, smatrajući da je 'potrebno ukidanje aparthejda na svim poljima'. Pozvane su sve vlade, sportske organizacije i sportaši da bojkotiraju sportske razmjene s Južnom Afrikom, te je predloženo da se u UN-u zatraži izrada međunarodne konvencije protiv aparthejda u sportu.

U aneksu dokumenta stoji i izvod iz akcijskog programa koji je usvojen na Međunarodnom seminaru za podršku borbi za oslobođenje Južne Afrike, održanom u Havani u maju 1976. godine. Tim je programom pozdravljen 'hrabar stav sportaša u Južnoj Africi koji se bore protiv rasizma u sportu, postupci i akcije Vrhovnog odbora za sport u Africi, Južnoafričkog nerasističkog olimpijskog komiteta i drugih tijela koji su pokušali da izoliraju Južnu Afriku sa svih sportskih takmičenja dokle god Južna Afrika provodi politiku aparthejda'.

S konferencije nesvrstanih (Foto: Muzej Jugoslavije)

Što se prijedloga za konvenciju protiv aparthejda u sportu tiče, za nju je razloženo da bi takva konvencija obuhvaćala obvezu država da nametnu sankcije sportskim ekipama i organizacijama čiji članovi kolektivno ili pojedinačno sudjeluju u sportskim priredbama u Južnoj Africi ili se natječu s ekipama iz Južne Afrike. Među predviđenim sankcijama navodi se sljedeće: odbijanje davanja financijske pomoći ili davanja u naturi neke vrste sredstava takvim ekipama ili pojedincima, odbijanje dozvole takvim ekipama ili pojedincima da sudjeluju na sportskim natjecanjima, osporavanje i oduzimanje nacionalnih sportskih počasti ili nagrada takvim ekipama ili pojedincima, poduzimanje akcije da se automatski ponište i proglašene nevažećim svi profesionalni sportski ugovori kojima se izričito ne isključuju natjecanja u Južnoj Africi, poduzimanje akcija da države potpisnice konvencije ne priznaju one nacionalne sportske organizacije koje ne usvajaju konvenciju kao dio svog statuta.

Tijekom seminara je posebno prozvana vlada Novog Zelanda, koja je namjeravala dozvoliti nacionalnom ragbi timu da putuje u Južnu Afriku na natjecanje, a upozoreno je i na planove južnoafričkih vlasti za otvaranje 'Centra gostoprimstva' u Montrealu za vrijeme Olimpijskih igara 1976. godine. Istaknuto je da bi 'takav centar predstavljao propagandno sredstvo bijelaca u Južnoj Africi'. Pohvaljene su i pozdravljene sportske organizacije u kojima je 'članstvo rasističke Južne Afrike okončano ili suspendirano'.

Sve sportske radnike i radnice pozvalo se da podrže napore antirasističkih sportskih organizacija u Južnoj Africi za dobivanje statusa sportskih organizacija i Južnoafričkog odbora za sport kao predstavničkog tijela Južne Afrike. Uz to, ukazano je i na potrebu sustavnije podrške 'narodu Namibije i Zimbabvea u obrazovanju nezavisnih sportskih organizacija za te zemlje, kako bi mogli da zauzmu odgovarajuće mjesto u međunarodnoj sportskoj zajednici'. ●

ГОРСКИ КОТАО

пише Валентина Вукадиновић

Слатки крух

Милипрот, милиброт или слатки крух (назив потјече из њемачког језика за милхброт, односно млијечни слатки крух) једна је од варијација ускрсних погача или сирница. Таква слатка тијеста традиционално се припремају у вријеме Ускрса у многим земљама, а мирис, прекрасна жута боја и ароматичан окус једноставно маме да их се проба.

Ради се о бриош врсти тијеста обогаћеног јајима, шећером, маслацем и млијеком. Од арома се додају корице наранче или лимуна, рум, крушковац, ружина водица или мараскино ликер па за вријеме припреме овог тијеста кућа мириши чаробно и неодољиво. Можете додати и грожђице намочене у рум или наранчин сок. Милипрот можете обликовати као погачу или као плетеницу, а можете направити и неколико мањих у које ћете након печења додати писаницу и поклонити драгим људима. У рецепту су састојци за једну средњу плетеницу па количине прилагодите својим потребама.

Састојци

400 г глатког пшеничног брашна
2,5 дл млаког млијека
100 г шећера
пола жличице соли
3 жумањка
120 г чврстог домаћег кваса (или 20 г свјежег квасца)
80 г омекшалог маслаца
рибана корица лимуна или наранче
жлица до двије рума

Опционално
сок наранче
грожђице

У посуду за миксање просијте брашно. Додајте му млако млијеко, жумањке, чврсти квас (ако користите свјежи куповни квасац, активирајте га у мало млаког млијека, брашна и

шећера те када се зајени, додајте у брашно). Додајте шећер, сол, рибану корицу и мало рума. Умијесите глатко тијесто. За ово тијесто користим миксер и спирални наставак за миксање јер што се дуље мијеси, тијесто ће бити боље. Након осам до десет минута миксања, оставите покривено да се тијесто мало одмори.

Након десетак минута поновно миксајте тијесто, а маслац додајте мало по мало док се потпуно не умијеси. Када се тијесто одваја од стијенки посуде и постане еластично и сјајно, довољно је израђено. Покријте посуду и оставите да стоји отприлике сат времена.

Навлажите радну плоху водом и истресите тијесто из здјеле те га ружикама растегните колико иде, пазећи да не пукне. Уколико желите, сада можете распоредити намочене и оцијеђене грожђице. Преклопите тијесто попут писма, лијеву и десну страну те опет доњу преко горње па ставите у мало намашћену посуду у којој ће се дизати. Оставите покривено да се диже. Ако радите с куповним квасцем, бит ће спремно за пар сати и можете обликовати плетеницу те оставити да се још једном дигне. Може се пећи истог дана.

Уколико користите домаћи квас, након пар сати тијесто ставите у хладњак на хладну ферментацију на неколико сати или најбоље преко ноћи. Идућег јутра тијесто подијелите на три дијела која обликујте у дугачке 'змије' те исплетите плетеницу. Покријте да се не суши и оставите да се удвостручи (оквирно је четири до пет сати на температури од око 23 ступња). Прије печења плетеницу можете премазати умућеним јајетом или јогуртом. Милипрот се пече на 165 ступњева око 45 до 50 минута, а ставља се у хладну пећницу коју упалите када ставите тијесто. Покушајте дочекати да се охлади, а најбоље је послужити идућег дана.

Добар тек! ●

IMPRESSUM

Godina V / Zagreb / petak, 11. 4. 2025.

Nada #080

Друштвени magazin

SDF srpski
demokratski
forum

IZDAVAČ
Srpski
demokratski
forum

ZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA
UREDNIKA
NOVOSTI
Andrea Radak

UREDNIKA NADE
Tamara Opačić

REDAKCIJA
Marija Andrijašević, Nikola Bajto,
Vedrana Bibić, Katarina Bošnjak,
Nina Čolović, Anja Kožul, Jelena
Mirić, Ivana Perić, Olja Savičević
Ivančević, Anja Vladislavjević
i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak / FINALIZACIJA

DIZAJN
Parabureau /
Igor Stanišljević
i Tena Križanec

Nada je financirana sredstvima
Savjeta za nacionalne manjine
Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

На мјесту немир

Према извјешћима пучке и правобранитељице за равноправност сполова расте број пријава и за мобинг и за сексуално узнемиравање. Истраживање о потоњем показало је да више од 44 посто анкетираних који су га доживјели на њега нису ни реагирали. У 14 посто случајева ситуација се након пријаве – погоршала

ВИШЕ од осам стотина грађана лани се јавило удрузи Мобинг која пружа бесплатну правну и психолошку помоћ грађанима који пријављују да трпе мобинг на радном мјесту. Како се наводи у недавно објављеном Извјешћу пучке правобранитељице за 2024. годину, у 2023. удрузи се обратило 678 пријавитеља, а лани их је било 832, односно 22,7 посто више. У извјешћу се истиче да у Хрватској не постоји адекватан законски оквир о забрани злостављања на радном мјесту, па у случајевима повреде достојанства радника или радник и даље у дугом судском поступку у правилу не остварају одговарајућу накнаду нематеријалне штете, што многе демотивира у тражењу судске заштите. Због тога бројне раднице и радници настављају трпјети злостављање, завршавају на дуготрајном боловању или прекидају радни однос и траже нови посао, што често има значајне посљедице по њихово здравље, али и економске (не)могућности.

Посљедње измјене Закона о раду (ЗОР), на што указује пучка правобранитељица, а показују и подаци синдиката и удруге Мобинг, нису ријешиле проблем неповјерења у особе које су овлаштене за примати притужбе за заштиту достојанства радника, јер их и даље у правилу именује послодавац. Инспектори рада Државног инспектората у 2024. години изrekli су 13 усмених рјешења којима су послодавцима наредили да именују вањског и независног сурадника као особу овлаштену за примање и рјешавање притужби за

заштиту достојанства радника. Из Уреда пучке правобранитељице нове измјене и допуне ЗОР-а планиране за 2026. годину виде као прилику да се у закон укључе и одредбе за квалитетнију и обухватнију заштиту достојанства радника од узнемиравања на раду.

Посебно је проблематично сексуално узнемиравање на радном мјесту, којим се од 2012. године бави Уред правобранитељице за равноправност сполова, који је такођер крајем марта објавио извјешће о раду за лањску годину. Правобранитељица је тијekom извјештајног раздобља за примила 549 притужби темељем свих дискриминацијских основа из Закона о равноправности сполова, од чега је из подручја рада и запошљавања било 124 притужби (у односу на 118 у 2023. години), од којих се 29 посто односило на сполно узнемиравање.

У извјешћу се истиче како је и даље изузетно мален број стварно процесуираних случајева, односно оптужених и правомоћно осуђених починитеља на годишњој разини за казнено дјело сполног узнемиравања (процесуира се свега неколико случајева годишње), док истовремено из године у годину расте број пријава. Наглашава се и да послодавци и даље нису свјесни (или не желе бити свјесни) својих обвеза те избјегавају поднијети казнене пријаве или избјегавају паралелно процесуирати радноправни аспект повреде позивајући се на чињеницу да је поднесена казнена пријава. Правобранитељица истиче како казнена пријава поднесена

Државном одвјетништву не искључује одговорност послодавца да одмах по пријави утврди релевантне чињенице сукладно својим интерним актима, заштити жртву и проведе дисциплински или стеговни поступак против починитеља због тежих или лакших повреда обвеза из радног односа, и то неовисно о тијeku и исходу казног поступка.

Правосудне процедуре, као и оне за заштиту достојанства радника, у имплементацији још увијек каскају за тим захтјевима, иако се у извјешћу наводи и да је лани настављен рад на нормирању ове материје кроз интерне прописе бројних институција, твртки и организација. Наиме, неке нису ни имале прописане поступке за заштиту достојанства радника и дисциплинско кажњавање починитеља у случају сполног узнемиравања.

На исти траг као и извјештаји пучке правобранитељице и правобранитељице за равноправност сполова води нас крајем лањске године објављена студија 'Сексуално узнемиравање на радном мјесту у Хрватској' ауторица Јелене Остојић, Петре Родик и Дијане Шовоте. Истраживање је укључивало анкету с 1.060 суговорница, интервјуе с девет особа које су доживјеле ту врсту узнемиравања и фокус-групу са седам стручњака који су допринијели формулацији препорука којима је истраживање резултирало.

Резултати тог истраживања показали су да 60 посто испитаних сматра да је у Хрватској сексуално узнемиравање на радном мјесту честа појава. Посебно је

забрињавајуће да чак 44,7 посто анкетираних који су доживјели сексуално узнемиравање најчешће на њега нису ни на који начин реагирали. Половица анкетираних који су доживјели сексуално узнемиравање а нису реагирали навели су да се у вези с тим ништа не може учинити. Половица анкетираних није била свјесна чињенице да послодавац има прописе и процедуре које би требао провести у случајевима сексуалног узнемиравања. У 56,1 посто пријављених случајева није дошло ни до каквих санкција. Само у 26,6 посто пријављених случајева сексуално узнемиравање је престало, док се у 14 посто случајева ситуација чак погоршала као посљедица пријаве.

Најчешћи облици сексуалног узнемиравања, као што су шале са сексуалним алузијама, непримјерени коментари и успутни додири, до те су мјере нормализирани да је чак 37,1 посто испитаних сматрало да узнемиравање које су доживјели није било 'довољно озбиљно'. Неповјерење у подршку сустава и непознавање процеса који би особи која трпи сексуално узнемиравање могли помоћи битни су аспекти перпетуирања проблема, а судионици истраживања идентифицирали су као проблем и неосвијештеност самог послодавца, али и пристраност особа за заштиту достојанства радника.

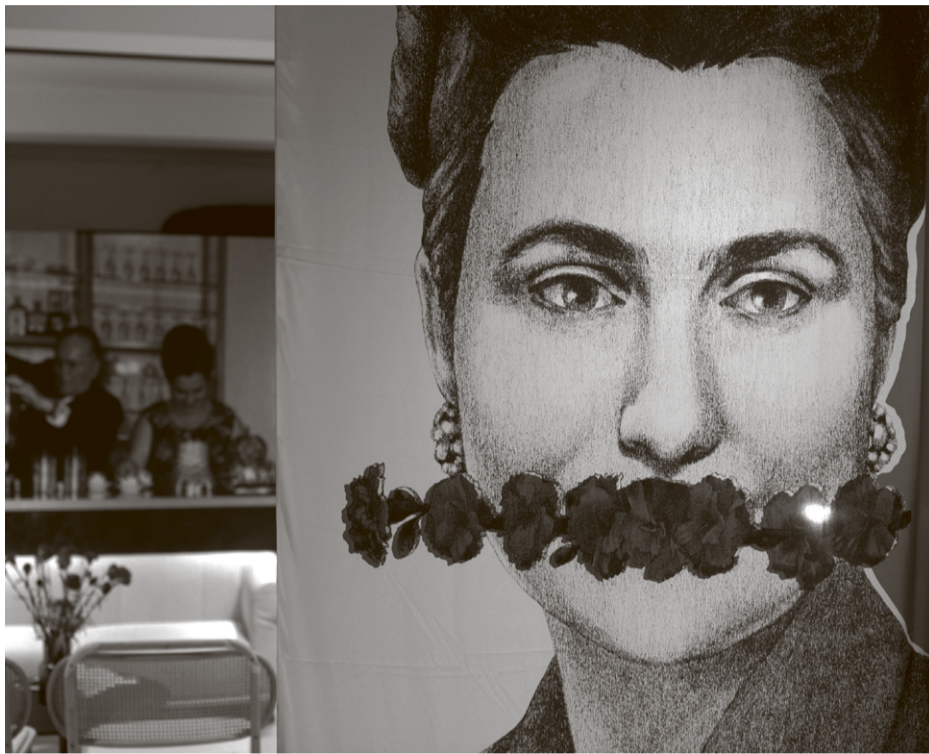
Препоруке произашле из истраживања усмјерене су на више разина, од националне и законодавне до разине дјеловања послодавца и синдиката, а посебно је наглашено дјеловање на превенцији кроз јачање едукације и улоге синдиката. На тој је разини изразито важно и уграђивање превентивних мјера и одредаба за поступање с притужбама због сексуалног узнемиравања у колективне уговоре. Истакнута је и потреба правног обвезивања послодавца да усвоје проактивне мјере за спречавање сексуалног узнемиравања, развију интерне прописе у погледу сексуалног узнемиравања и осигуравају информисаност радница и радника о интерним политикама у том подручју.

Док се те мјере не почну проводити, остат ћемо на пракси у којој се све своди на споро достижну и крњу пенализацију починитеља на темељу Закона о сузбијању дискриминације који прописује само ниску новчану казну за узнемиравање на радном мјесту. Пут до реализације политике 'нулте толеранције према било којем облику узнемиравања на радном мјесту' јест дугачак, али не може се рећи да није добро исцртан. ■

Просвјед подршке жртвама сексуалног узнемиравања у Загребу 2021. (Фото: Лука Станцил/PIXSELL)

ИНФОРМАТОР

Експонати на изложби у Загребу
(Фото: Сандро Лендлер)

то су обично локалне заједнице у којима је постотак Срба 30 одсто у односу на укупно становништво – истакао је Борковић и додао да према попису становништва из 2021. године, у Сплиту има 2000 Срба, али да их је према незваничним подацима око 5000, што би било довољно да се у сплитским школама могу учити ћирилица и азбука.

— Разлика у броју је због тога што се многи Срби јавно не изјашњавају о својој националној и вјерској припадности – објаснио је Борковић и истакао да Вијеће 'успјешно ради на омекшавању атмосфере и релаксирању односа између Срба и Хрвата у овој локалној заједници'.

— Како релаксирати односе? Па, да вам гости буду припадници свих заједница. И да несретне трауматичне деведесете, које су се десиле прије 35 година, напосматрамо иза себе и кренемо напријед – поручио је Борковић. Истиче да ће Градско вијеће и ове године у својим просторијама организовати традиционалне пријеме поводом Васкрса и крсне славе Вијећа Светог Ћирила и Методија, на које ће наравно позвати и госте који нису из спектра православне заједнице.

— Планирали смо и ове године одржати бројне књижевне вечери са домаћим и гостима из Србије. Имамо добру сарадњу са свештенством Српске православне цркве у Сплиту и ту сарадњу ћемо наставити даље, као и са сплитском Просвјетом те бројним удружењима грађана, међу којима је Мост, који се брине о бескућницима – навео је Борковић.

Изразио је задовољство сарадњом са градском управом у Сплиту која се, како каже, најбоље манифестује кроз буџет Вијећа који је ове године већи за 15 одсто у односу на прошлогодишњи.

— Локалне заједнице у Хрватској су по закону дужне да финансирају мањинска вијећа, што оне уредно и чине. Надам се да ћемо на јесен ући у нову рунду преговора о повећању буџета за 10 или 15 одсто – нада се Борковић.

Буџет за 2024. годину, подсетио је Борковић, Вијеће је у потпуности потрошило за планиране активности. Од Министарства спољних послова Србије, вснм је у прошлој години добио 1447 евра за реализацију пројекта који се односио на радионице ћирилице и азбуке те једнодневни излет у манастир Драговић и на извор ријеке Цетине за дјецу која похађају те радионице.

Према попису становништва из 2021. у Сплиту има 2000 Срба – Илија Борковић

Изразак из сјене

Позната углавном као Титова супруга, Јованка Броз на загребачкој изложби приказује се у пунини њезине биографије

ИЗЛОЖБА 'Глас Јованке Броз' у организацији Српског народног вијећа и Фондације Јованка Броз из Београда, отворена је 8. травња у Српском културном центру у Прерадовићевој 21 у Загребу. Ријеч је о изложби на којој се ЈОВАНКА БРОЗ (1924. – 2013.), позната (углавном) једино као супруга Јосипа Броза, приказује у пунини њезине биографије коју одликује борбеност из времена нов-а, за вријеме Југославије с Титом али и након средине 1970-их кад је живјела у 'некој врсти донекле самонаметнуте изолације', како је на отворању рекао аутор концепта изложбе, политолог ДЕЈАН ЈОВИЋ.

— Јованка Броз рођена је 7. просинца 1924. године. Како нисмо успјели организирати изложбу ближе тој обљетници, отварамо је сада, у поводу 80. годишњице ослобођења Европе. Изложбом показујемо Јованку Броз као активну боркињу, антифашисткињу и жену која се читав живот борила властитим инатом и пркосом. Јованка је као прва дама Југославије била увијек уз Тита, али увијек у његовој сјени. Овом изложбом Јованки дајемо право на њезин глас, видимо ју као неку врсту пркосне удовице. Детабузирамо и демитологизирамо њезин историјски лик. Такођер, демантирамо раширени дојам о њезином животу након Тита, на темељу које је Јованка перципирана као пасивна 'спавачица'. Напротив, на темељу досад необјављеног видео-интервјуа који 2010. је с Јованком Броз снимео угледни новинар и дипломат Драган Бисенић, а чији дио можемо видјети и чути на овој изложби, потврђује се чињеница да се Јованка итекако 'мијешала' у унутарњу политику Југославије. Јованка је најпознатија Срп-

киња у Хрватској, а њезина се судбина испреплиће са судбинама других антифашисткиња. Враћајући глас Јованки Броз, на неки ју начин враћамо кући – истакнуо је Јовић. Светлана Зорин, управитељица Фондације Јованка Броз је имала прилике упознати Јованку у њезиној позној доби. — Остварила је све што је могла. Ова је изложба посвећена жени, а мушкарац Тито је у другом плану – нагласила је Зорин. Кустосица Даворка Перић упозорила да је Јованка била 'снажна особа која се за своја права борила на тихи начин'. Упечатљив дизајн изложбе потписује Парабиро, аутор илустрација је Наталиа Линовска, а изложба се може погледати до 30. травња.

■ Бранимира Лазарин

Културом до релаксације?

Љетне радионице ћирилице и азбуке за младе, репетиције математике и енглеског, обиљежиле су лањски рад сплитског вснм-а

ПРИОРИТЕТ Сплитског Вијећа српске националне мањине рад је на концепту провођења културног идентитета Срба у Хрватској у сарадњи са колегама из Загреба и сународницима из цијеле Хрватске, најављује Илија Борковић, председник градског вснм-а. Навео је да су културни догађаји, љетне радионице ћирилице и азбуке за дјецу и омладину, репетиције математике и енглеског, као и активности драмско-рецитаторске секције, оно што је обиљежило рад Вијећа у 2024. години, и да са једнаким планом рада настављају у овој години. — Имате низ општина и градова у Хрватској у којима се двојезичност поштује, а

— У 2025. години и даље се наставља Програм плус Одјела за образовање Српског народног вијећа из Загреба односно репетиције из енглеског и математике. Програм плус функционише до краја школске године и поново почиње на јесен те покрива креативне радионице ћирилице и азбуке које ће бити организоване и овог љета, а за које и даље постоји велико интересовање – додао је Борковић.

На сједници градског вснм-а усвојени су извјештај о раду и финансијски извјештај за 2024. године те представљен 'Приручник за националне мањине у локалној и регионалној самоуправи' аутора ПЕРЕ ЈУРИШИНА и СТОЈАНА ОБРАДОВИЋА.

■ Маја Ковачевић Гудељ

Злочина као да није било

Дугогодишњи активисти говорили су о односу према судски утврђеним чињеницама о ратним злочинима

БРОЈНИ садржаји обиљежили су фестивал 'Против заборавља' који је у организацији Доцументе, Српског народног вијећа и других европских партнера у истоименом пројекту, одржан у Загребу.

— Бавимо се негирањем судски утврђених чињеница у јавности. Питање је како развијати културу сјећања на све жртве рата, у вријеме све већег оспоравања и кад Марко Перковић Томпсон за свој концерт може продати више од 500.000 улазница. Главна тема је процесуирање ратних злочина из 90-их. Одржавамо и спомен шетњу локацијама страдања и отпора по Загребу – рекла је водитељица Доцументе Весна Тершелеч.

— Расправа о затвору у Лори битна је у вријеме кад се само постојање логора доводи од питање од министра вањских послова ГОРАНА ГРЛИЋА РАДМАНА без обзира што су поступци због злочина над заробљеним цивилима и ратним заробљеницима окончани пресудама. Настојимо потакнути процес истраге у вези ратних заробљеника из Црне Горе и надамо се да ће ДОРХ у Сплиту подићи оптужницу и за та дјела. Иако се о злочинима у Лори писало још 1991., а ту су и осуђујуће пресуде, данас имамо порицања или неке 'документарце' у којем се спори да је уопће било злочина. Како се и у другим земљама ратни злочини доводе у питање, с партнерима из Португала, Румуњске, Србије и БиХ заговарамо њихово процесуирање те поштивање повијесних и судски утврђених чињеница – казала је Тершелеч. По ријечима ЛАРИСЕ СПАХИЋ из 'Виктим супорта Европа', мрежне организације за подршку жртвама са сједиштем у Бриселу, нужно је очувати културу сјећања у региону.

— Много тога је заборављено, не само у Бриселу и зато је битно присјетити се на оно шта нам се догађало у ратовима и што не би требало лако оставити по страни.

Разговор у Загребу

Око релативизације чињеница и злочина морамо наћи заједнички приступ јер то утјече на све нас и процес помирења, као и на заборављање европског наслеђа људских права. Ми смо дио тог контекста и примјена нашег искуства томе би много допринијела. Релативизација догађаја у много чему нас повлачи уназад, па се вртимо у зачараном кругу – казала је Спахић.

Дугогодишњи активисти НИКОЛА ПУХАРИЋ и БРАНКА ВИЕРДА говорили су о односу према судски утврђеним чињеницама у односу на ратне злочине и односу службене Хрватске према цивилним жртвима рата, поготово српским.

— Коментари о томе и обиљежавања војних операција из 90-их, по свом карактеру милитаристичка и антифеминистичка, утичу на стварање друштвеног сјећања. Срби нису заступљени у комеморацијама, а уколико неки од званичника присуствује комеморацији српским жртвама, због равнотеже одмах иде и на мјесто страдања хрватских, нагласили су.

— Ми смо затворени у својим мини-национализмима, ставови о рату и Олуји су дијаметрално супротни, а све стране су упорне у својим ставовима – нагласила је Виерда.

— Ни по којем критерију ти људи нису смјели бити хапшени, мучени и бити у логору. Све је било организирано, а иза свега стоји мржња и грамзивост, Налогодавци још нису процесуирани, а пуно страшније од суђења јест да нисмо успјели одгојити младе генерације као нормалне младе људе – рекао је аутор филма 'Лора: Свједочанства' (2004.) редатељ НЕНАД ПУХОВСКИ у расправи коју је модерирала ЕУГЕН ЈАКОВЧИЋ из СНВ-а.

— Сви су знали све. Не само у Сплиту. Нисам имао вјеру да ћу филмом нешто промијенити. Дјеца данас не знају ништа јер је образовање доживјело суноврат, рекао је његов колега ГОРАН ДЕВИЋ који се бавио злочинима над Србима у Сиску.

■ Н. Јовановић

Паре за удруге

Опћина Јагодњак, једина у Барањи са српском већином, ове је године за пројекте предвидјела 181.500 еура

У Барањи постоји девет јединица локалне самоуправе (ЈЛС): осам опћина и један град. Оне обично почетком године расписују јавне натјечаје за финансирање пројеката и програма удруга, уз увјет да се ти пројекти одвијају на подручју ЈЛС, а код неких постоји додатни увјет да удруга мора имати сједиште на подручју те ЈЛС. Након што истекне вријеме за слање, оцјењивање, доношење одлуке и објављивање, ЈЛС позивају удруге чији су пројекти одобрени да дођу на потписивање уговора. Неке опћине организирају свечано и заједничко потписивање у присуству начелника, док код неких представници удруга појединачно долазе у службене просторије и потписују уговоре пред опћинским службеницима.

Начелник Опћине Поповац Зоран Контак организирао је, на примјер, свечано потписивање уговора посљедњег фебруарског дана, а начелница Опћине Јагодњак Данијела Млинаревић посљедњег мартског дана. У Опћини Петловац и у Граду Белом Манастиру уговори се потписују појединачно без свечаног тона. Слично је и у Осјечко-барањској жупанији.

Опћина Поповац ове ће године финансирати 20 пројеката укупним износом од 103.650 еура. Највећи дио намијењен је за седам спортских удруга, а мањим дијелом (око 10 посто) финансираће се култура и хуманитарне дјелатности. Опћина Јагодњак, једина у Барањи са српском већином, ове је године за пројекте удруга предвидјела 181.500 еура. На потписивању уговора у опћинској вијећници били су представници девет удруга, а преостале четири потписат ће појединачно. Међу њима су, на примјер, из Болмана Ногометни клуб 'Јован Лазић', Стрелачки клуб 'Болман' који учествује на међународним такмичењима, удруга 'Златна жена' и Хрватска удруга за помоћ сиромашним обитељима. Финансираће се и пројекти неколико удруга из Јагодњака: Ногометни клуб 'Братство', Удруга жена 'Спретне и спретне', Спортско риболонно друштво 'Дравица', Коњогојска удруга 'Барања'...

Финансирају се пројекти из различитих подручја: од спорта, културе и умјетности до хуманитарног рада и очувања локалне традиције, а при расподјели новчаних средстава води се рачуна о квалитету пројеката, њиховом утјецају на заједницу и о одрживости активности које ће се обављати. У изјави за медије опћинска

Начелница Опћине Јагодњак Данијела Млинаревић (у средини)

начелница Данијела Млинаревић изјавила је да су 'удруге срце локалне заједнице те да се Опћина поноси њиховим радом и цијени њихову преданост и труд'.

■ Јован Неђић

Сезона манифестација

Целовечерњим концертном у Борову, куд 'Бранислав Нушић' најавио је почетак још једне сезоне фолклора

КУЛТУРНО-УМЕТНИЧКО друштво Бранислав Нушић из Борова одржало је 5. априла целовечерњи концерт у дворани Основне школе у том месту. У програму су учествовали чланови фолклорне и тамбурашке секције друштва, а разноликости допринели су чланови куд-а Посавина из Црквине (Република Српска), Завичајног удружења Срба Озрена и Посавине из Борова, Мушке певачке групе Наши корени боровског пододбора Српског културног друштва Просвјета те Тамбурашког састава Дунавске зоре.

— Концерт је, као и увек изазвао позитивне реакције публике која воли фолклорно стваралаштво, а уједно је био пресек шестомесечног рада свих секција, које делују унутар Бранислава Нушића – рекао је председник Друштва Радо Босић. На сцени су се измењивали чланови секција, од најмлађих, средњих до оних најстаријих – чланова првог ансамбла. Занимљивим хумористичним скечевима Драмска секција употпунила је време између кореографија.

Скечеви су одржани између музичких бројева

— Целовечерњим концертном заправо је и званично почела сезона манифестација – закључио је Босић, подсетивши да данас у 'Нушићу' имају приближно 120 активних чланова.

Водитељ тамбурашке секције Душан ЛАТАС истакао је да је концерт увек прилика да се домаћа публика и посетиоци упознају с новинама унутар рада културно-уметничког друштва, па је у том контексту представио и две нове солисткиње – Теодору Дражић и Софију Божитић. Увек интересантни домаћој публици су гости из

других крајева, па су тако својим 'Играма из Посавине' овације изазвали чланови гостујућег друштва из Црквине. С њима уназад три године ради СТЕФАН МАРИНКОВИЋ, а друштво које је основано 2014. године броји 130 чланова у пет секција. Програм у Борову финансијски су подржали Савет за националне мањине Владе РХ, Заједничко веће општина и Општина Борово.

■ Сенка Недељковић

Вежбање на отвореном

У насељу Бановци отворен је Стрит Воркаут парк, први такве врсте на подручју општине Нијемци

ПРВИ Стрит Воркаут парк на подручју општине Нијемци, отворен је прве суботе у априлу, у месту Бановци. Био је то показни тренинг који су демонстрирали представници Удружења Стрит Гејн 3 из Загреба. Према речима начелника Општине ВЈЕКОСЛАВА БЕЛАЈЕВИЋА идеја је иницирало Удружење жена Бановчанке, а пројекат 'У здравом телу здрав дух' је са нешто више од 35 хиљада евра финансиран бесповратним средствима Министарства регионалног развоја и фондова еу регионалног развоја кроз програм намењен потпомогнутим подручјима уз учешће Општине у износу од 15 одсто.

— Циљ пројекта је подстакнути мештане на здравији начин живота и дружења. Полигон се налази у склопу школског игралишта, а у сарадњи са Вуковарско-сремском жупанијом добили смо сагласност да на споменутом земљишту изградимо и игралиште за вањско вежбање – објаснио је начелник БЕЛАЈЕВИЋ. Заменик вуковарско-сремског жупана из реда српске заједнице СРЂАН ЈЕРЕМИЋ подсетио је да је у Бановцима већ оспособљено игралиште за мали фудбал и кошарку, те да су добре иницијативе настављене.

— То је показатељ да Општина води рачуна у равномерном развоју свих места из свог састава. Сарадња је у протекле године била на високом нивоу – нагласио је Јеремић. Као значајан искорак, нагласио је да таквим пројектима грађани у мањим местима имају прилике да се међусобно окупљају и физички активирају, бар у рекреативном смислу.

— Радујемо се свакој позитивној промени у нашем месту која доприноси побољшању живота свих наших становника и надамо се да ће нам овај парк бити место окупљања, дружења и стварања здравих навика – поручиле су Бановчанке, које су као домаћице, госте и учеснике презентације почастиле сланим и слатким делицијама које су саме припремиле.

Од значајних пројеката у наредном периоду за мештане Бановаца, заменик жупана Јеремић је најавио санацију крова основне школе која је тешко страдала усред олујног невремена прошлог лета те постављање се-

ИНФОРМАТОР

Нови полигон за вежбање

мафора у центру места, с обзиром да је реч о саобраћајници која је фреквентна јер води према граничном прелазу Товарник-Шид. Према последњем попису становништва, Општина Нијемци има 3.700 становника, а насеље Бановци 300.

■ С. Недељковић

Емоције и људи

На семинару посвећеном одрживости континенталног туризма у Даљу истакнуте су предности источних жупанија

ХРВАТСКО удружење за туризам и рурални развој 'Клуб чланова Село', у сарадњи с Предузетничко-развојним центром Општине Ердут, организовало је крајем марта у Предузетничко развојном центру (ПОРЦ) у Даљу, семинар посвећен руралном туризму, као одрживом, дигиталном и укључивом. Председница Удружења Дијана Катица полазнице семинара је информисала о препознатљивом пројекту – 'Сунцокрет руралног туризма', којим награђује најбоље у туризму континенталног дела и из године у годину доноси све више пројеката.

— Прошле године смо имали 181 кандидата из 18 жупанија. Можда је ружно рећи, али корона криза је једним делом дала и позитивне помаке. Након почетног стреса, људи су почели да размишљају како да унапреде тај сегмент, радили су на својим

Семинар у Даљу

објектима и проширењу понуде – навела је Катица. Сматра да је у Хрватској све више квалитетних дестинација руралног туризма. Уз Истру, издвојила је Конавле, Барању, Славонију и Срем.

— Оно што је предност источних жупанија, то су емоција и добри људи, који често чак и не знају да наплате свој производ. Осјечко-барањска жупанија проглашена је за најсрдачнији регион у Хрватској, а ушла је и у топ десет региона на глобалном нивоу, што нама, али и туристима пуно значи. Туристи нам нису само број, сваком од њих се посвећујемо индивидуално – нагласила је Катица говорећи о односу континенталаца према гостима. Уз пољопривреду, једна од стратешких грана развоја на подручју ове општине у Осјечко-барањској жупанији је и рурални туризам. Бојана Орсић, директорка ПОРЦ-а, који се од оснивања поставио као локална развојна агенција, указала је да је Општина Ердут препознатљива и богата културном и природном баштином, па се на томе заснивају туристичка понуда и развој ове категорије туризма.

— Имамо готово 500 ОПГ-ова, тако да је и тај број значајан за диверзификацију делатности на ОПГ-у. Људи се баве туризмом изнајмљујући куће за одмор или производњом домаћих, аутохтоних производа. Хотели и ресторани су заступљени у мањем броју, али с обзиром да протеклих година расте број лежаја којих је данас више од 200, надамо се да ће у будућности бити и таквих објеката – оптимистична је директорка ПОРЦ-а. Једини хотел који је у функцији на подручју ове општине је онај новоотворени у Ајмашу.

Прошле године Општина је забележила готово 700 долазака и 2200 ноћења. То су статистички подаци, добијени из система еВизитор и на основу плаћених боравишних такси. Уз домаће госте, највише туриста долази из земаља у окружењу, односно Србије и Мађарске.

■ Ј. Недић

Ускрс и Васкрс

У Војнићу ће поводом заједничког благодана традиционално бити одржани филмски дани

ФИЛМСКИ Ускрс и Васкрс', вриједна акција Киноклуба Карловац и ове ће се године одржати у кордунашкој општини Војнић. Бит ће то задњег викенда у априлу, тједан дана након заједничког Ускрса и Васкрса, у петак и суботу 25. и 26. априла. Мјесто одржавања је такођер уобичајено – Дом културе у Војнићу. Сва догађања за посетиоце су бесплатна, а уз Киноклуб Карловац, организатор ове манифестације је Општина Војнић, док финансијску потпору пружају Хрватски аудиовизуални центар (ХАВЦ), Завлада Култура нова и Национална Завлада за развој цивилног друштва.

Првог дана, у петак 25. априла, у Дому културе са почетком у 16 сати, одржат ће

Пројекција у Дому културе

се радионица снимања кратког филма, а водит ће је ГАБРИЕЛА ПРПИЋ и координаторица Киноклуба Карловац ЛУЦИЈА ЧЕШКИЋ. Од 20 сати бит ће приказан напети шпијунски трилер 'Операција: Блек Бег', великог режисера Стивена Содерберга.

Други дан, у суботу 26. априла од 10 сати и 30 минута, у кино дворани Дома културе у Војнићу бит ће приказан анимиран филм 'Човпас'. То је филмска адаптација стрипа и велики је овогодишњи хит дијем свијета. Филм је синхронизиран на хрватски језик. Од 11 сати одржава се округли стол на тему 'Дјеца и филм у малим срединама'. Судиионици на округлом столу бит ће образовни и филмски радници, отворен је за све родитеље и заинтересирани јавност.

■ М. Ц.

Бранково вече

Дигитализовано је прво издање 'Избраних песама' Бранка Радичевића објављених први пут 1919.

ПОВОДОМ 201. годишњице рођења српског песника Бранка Радичевића, СКД Просвјета, пододбор Осиејек, организовао је 28. марта рецитал посвећен првом правом романтичарском српском песнику. Том приликом у просторијама осјечког пододбора, пред двадесетак присутних посетилаца, одржано је представљање његове књиге 'Избране песме'. Треће је то представљање у склопу пројекта дигитализације старе књијне грађе споменутог пододбора.

У духу доброг домаћина, али овај пут и као наратор, присутне је поздравио, представио тему и учеснике програма председник Зденко Чикара. Водитељ мултимедије Миленко Војновић дигитализовао је прво издање 'Избраних песама' објављених први пут 1919. године у издању Земалске тискарне Загреб. Књига је издана у латиничном издању, на екавици, и у њој је заступљено 12 песама. Чланови Књијевне секције Миленко Васиљевић Чико и Наташа Цвијанчевић наизменично су прочитали по две Бранкове песме, и представили књијгу. Одсвиравши две нумере,

представљање књиге оплеменила је чланица Музичке секције Анжелик Мандић. — Бранко Радичевић један је од тројице најзначајнијих српских песника из епохе романтизма. Уз песме Лазе Костића и Јована Јовановића Змаја, Радичевићеве песме, а посебно елегије, слове као најлепше романтичарске песме српске књијевности. Будући да је умро пре тридесетог рођендана, Радичевић иза себе није оставио велики песнички опус. Написао је тек педесетак лирских песама и седам епских, али оне су оставиле дубок траг у српској књијевности – рекао је Миленко Васиљевић Чико.

Учесници вечери поезије у осјечком пододбору

Да је Бранко Радичевић, унаточ скромном опусу, оставио дубок траг у српској књијевности, најбоље говори да се у част и спомен на овог великог романтичарског песника од половине прошлог века додељује Бранкова награда за најбољу дебитантску збирку песама на српском језику аутору до 30 године живота. Од 2006. године додељује се и Награда Бранко Радичевић страном песнику за допринос савременој поезији.

■ З. Поповић

Сачувати 'Краљице'

Изложбом фотографија, ношњи и докумената Вељко Максић из Заједничког већа општина приказао је заборављени обичај

ЗАЈЕДНИЧКО веће општина организовало је 29. марта у Српском дому у Вуковару изложбу под називом 'Наслеђе предака – обичај краљица у међуречју Дунава и Драве'. Аутор изложбе, председник Одбора за културу у зво-у Вељко Максић, на занимљив начин провео је посетиоце кроз изложбу којом су је обједињене старе, уступљене фотографије, које најбоље илуструју на који се начин овај обичај проводио у селима овога краја.

— Овај обичај је значајан за српску заједницу јер је део културног наслеђа, који смо помало заборавили – рекао је аутор изложбе. Обичај Краљице изводио се на празник Духова, у мају или јуну месецу,

када су девојке ишле по селима, а веровало се да су, певајући и пратећи одређене ритуале, штитиле усеве од невремена и кише. Девојке су биле обучене у бело, посећивале су домаћинства, а посебно она у којима би било девојака за удају или момака за женидбу.

— У групи су биле четири девојке – горње и доње певачице, и тзв. јајаре, чија је улога била да носе корпе с поклонима којима су домаћини даровали Краљице – испричао је део обичајног ритуала Максић. Изложба је настала јер се годинама бавио прикупљањем нематеријалне баштине, истраживањем обичаја, проналажењем докумената, извора и фотографија.

— С обзиром да је прикупљен одређени фонд који може да представи један од обичаја српске заједнице, усредила је идеја о изложби, тим више јер је овај обичај данас сведен углавном на фолклорно стваралаштво – рекао је аутор изложбе. Иако га приказује неколико културно уметничких друштава, у оквиру изложбе сценски су га публици дочарале чланице куд-а Младост из Трпиње. Изложбу је отворио председник зво-а Дејан Дракулић, истакавши да овакве изложбе имају циљ да прикажу богатство народних обичаја и свакодневног живота обликованог традицијом и идентитетом српске заједнице.

Представљање сеоског обичаја

Значајан допринос изложби дао је Музеј Славоније из Осијека који је уступио део фотографија што говоре о обичају на подручју Даља. Грађани су учествовали фотографијама и записима из својих приватних архива.

Била је то друга изложба коју је Заједничко веће општина организовало у оквиру тематске серије 'Наслеђе предака', после сватовских обичаја са подручја западног Срема. Изложбе имају за циљ да прикажу богатство народних обичаја и свакодневног живота обликованог српском традицијом и идентитетом.

■ С. Н.

Фестивал илустрације

Тема овогодишње манифестације, на коју се могу пријавити дјеца до осмог разреда, дјела су из опуса Бране Цветковића

Скд 'Просвјета' – Централна библиотека/Средишња књижница Срба организира осми по реду Фестивал дјечје илустрације. Натјечај је намијењен за сву заинтересирану дјецу од предшколског узраста до осмог разреда. Тема овогодишње манифестације су дјела из опуса Бране Цветковића. Рок за слање радова је 2. мај 2025. Циљ манифестације је приближити српску књижевност за дјецу најмлађим члановима заједнице и потакнути их на читање и креативно изражавање. Крајњи циљ Фестивала је приближити дјечи културу и стваралаштво властитог народа. Тема илустрације може бити из било којег дјела за дјецу из опуса Бране Цветковића приказана на начин како их дјеца замишљају. Стручни жири ће вредновати креативност и оригиналност радова подијељених у девет добних категорија (предшколска и по једна од 1. до 8. разреда). Библиотека ће од најбољих радова приредити изложбу у дворани библиотеке, а најбољи из сваке категорије ће бити награђени пригодним наградама. Сваки рад мора на полеђини имати читко исписане податке: име и презиме, разред, назив школе/предшколске установе, назив дјела на коју се илустрација односи, адресу и контакт телефон/е-маил ментора или родитеља.

Један ученик може послати један рад. Радове могу слати школе (ментори) и појединци (родитељи). Избор технике рада је слободан. Радови морају бити рађени самостално. Формат папира треба бити у складу с форматом мапе за разред који похађа ученик. Пристигли радови на натјечај се не враћају. Радове слати на адресу: скд Просвјета – Централна библиотека, Средишња књижница Срба у рх Прерадовићева 18/1, п.п. 9, 10.106 Загреб.

Изабрани најбољи радови у свакој категорији ће бити објављени на веб страници библиотеке. Точан датум одржавања централне изложбе и слања награда ће бити на вријеме објављени на страници библиотеке. На веб страницама библиотеке налазе се информације о досадашњим реализацијама ове манифестације.

■ Новости

Ин меморијам: Јовица Бркић (1947. – 2025.)

Познати активист био је добитник награде снв-а за хуманизам 'Диана Будисављевић'

ПРЕМИНУО је ЈОВИЦА БРКИЋ, познати активист и дугогодишњи тајник удруге Правда која окупља особе оштећене терористичким дјеловањима. Бркић је рођен 1947. године. Као милицајац био је стручњак за ек-

Јовица Бркић (1947. – 2025.)

сплозиве, па је иронично да му је кућа у Бјеловару у првој половини 1990-их рушена динамитом у два наврата: први пут у јулу 1991. и потом у фебруару 1994. Био је међу првима који су тражили одштету од државе.

'Живјели смо у страху, годинама смо спавали по шталама, у слами, не знајући да ли ћемо нови дан дочекаати живи', испричао је Бркић сјећајући се ноћи 1991., када су на кућу у којој је била његова петерочлана обитељ, бацили бомбу у двориште и на њу испалили више од 150 метака. Исте ноћи му је експлозивом уништен аутомобил у гаражи. Други пут, 1994., нападачи су бацили експлозивну направу на кров куће.

'Деведесет посто нас зна тко нам је точно минирао имовину. Ми те људе практички срећемо сваки дан. Штовише, поздрављају нас на улици, а правосуђе и репресивни апарат не могу им ништа. С друге стране смо ми оштећени комплетно изопћени из система и нитко нас не препознаје. Свих ових година обраћали смо се различитим институцијама и упознавали их с нашим проблемима, али ништа. Једноставно нема политичке воље. Јер да је има, све то би одавно било ријешено', упозоравао је Бркић, који је тражећи одштету, неуспјешно прошао све судске инстанце у Хрватској и дошао до Страсбура.

Чланови Правде документирали су сличне примјере и неправде до којих је долазило након што би тужбе биле одбијене, а судски трошкови наплаћивани кроз дражбу преостале имовине туженика. У вријеме Владе Зорана Милановића основано је Повјеренство за изразу новог Закона о одговорности за штету насталу услјед терористичких аката, када је планирано постићи нагоде с оштећенима, али су бранитељске удруге прекинуле тај процес.

Прије 11 година Бркић је добио награду снв-а за хуманизам 'Диана Будисављевић' као признање и подстрек за даљњи рад и борбу. О раду удруге познати редатељ Небојша Слијепчевић снимлио је документарни филм.

■ Новости

Stogodnjak (785)

11. 4. – 18. 4. 1925: у Југославији је велики број остављених мајки с незаконитом дјецом. Већина их нема ни основне увјете за живот, па – након изласка из родилишта – с новорођеном дјецом у наручју, обилазе разне установе које би се требале бринути о њима и дјечи. Новине истовремено упозоравaju да су 'заводи претрпани и не могу примати дјecu преко одређеног броја. Зато је све чеће огласа у којима се nude дјeca на посвајање... Мајка мора да заради за себе и за дјете и нитко је не пита је ли она, након порођа, довољно јака за напоран рад. Тако one у свом оčaju све подузимају – даровале би дјете, изложиле, па чак и продале... Кроз суднице је прошло мноштво мајки које су намјерно кренуле странпутицом, само да би завршиле у затвору, па тако и дјетету осигурале храну и било какав кров над главом.' Новине објављују причу из прихватишта у великом граду гдје се нашо и тридесеторо такве дјече: 'Угодно се осјећа човек кад га у заводу окруже разна дјeca... Пrolазимо мимо шест пореданих колијевки: једно дјете спава и смеје се у сну. Друго се пробудило и својим ручицама трља носић. Треће новорођенче прави комичне grimase, па се и велики морају смјати. Pazителјца узима на руке новорођенче које је послједње дошло у завод. Ту га је donijela врло слаба и blijeda жена, његова мајка, која је код порођа изгубила много крви и једва су јој спасили живот. А дјете је имало један килограм испод normalne тежине... У већем одјелу смјештени су пuzавци... Mali znatiželјni svijet odmah опколи posjetioca чим га ugledaju, чекајући да га on помилује по коси... Беспредметно је vikati против vanбрачне дјече, иако brojke govore да се у родилиштима rodi више незаконите дјече од законите. Pa, zar da ta većina рођена у родилишту onda остане без zakonske заштите?... I управо zbog toga би држава trebala више uložiti у градњу zavoda гдје би таква дјeca била мајчински и људски zbrинута...'

* бројне банијске српске породице, особито one које vuku поријекло из села Комоговина и града Kostajnice, с дубоким pijetetом prisјећају се ових дана српског despota Vuka Brankovića, познатог и по nadimcima Zmaj-Despot и Zmaj Ognjeni Vuk. Navršilo се, naime, точно 440 година од његове prerane и iznenadne смрти, а прије него што је умро – у 47. години живота – rukovodio је и првом познатом naseljavanju Srba на Baniју, кад је 800 породица српских ratnika naselilo ове kraјеве. Zapisi о њему govore да је био sin slijepog Grгura и unuk Đurađa Brankovića, također српског despota. Bio је, uz остало, i у служби мађарског kralја Matijaša Korvina и zapovjednik свих српских četa у Srijemu и Slavoniji. Ratовао је против Polјака и Austrijanaca, али највише против Turaka. Kao nepobjedivi junak uшао је у legendu кроз многе narodne pjesme.

* 'Gospodica raspalјena pogleda из Kazališne kavane. Danas navečer у 6 sati sastanak на познатом mјestu. Voli те tvoј Slovenac...', каже се уз остало у огласу број 36570.

■ Đorđe Ličina

Između 'nevinosti' i 'ekspertske vlade'

Mandatar za sastav vlade je liječnik i sveučilišni profesor Đuro Macut. Opozicioni Đilas žali se da se Unija oglušila o zahtjev da pošalje misiju koja će dovesti do formiranja prelazne vlade. Većina studentskih plenuma podržava ideju ekspertske vlade, protive se Filozofski fakultet i FDU

NEKOLIKO dana prije nego što su ALEKSANDAR VUČIĆ i Srpska napredna stranka objavili da će liječnik i sveučilišni profesor ĐURO MACUT biti mandatar za sastav nove Vlade Srbije, jedan od lidera srpske opozicije DRAGAN ĐILAS javno se požalio da se Europska unija 'oglušila o zahtev da pošalje misiju koja će dovesti do formiranja prelazne vlade'.

Đilas je u svojoj objavi na internetu podsjetio da je 'osam opozicionih stranaka dalo svoj predlog prelazne vlade jasno rekavši da je to samo osnovni tekst o kome treba da se razgovara i da u predlogu jasno piše da premijera i osam ministara predlaže akademska zajednica, jer su to ministarstva koja treba, da uz formiranje specijalnog tužilaštva za borbu protiv korupcije, omoguće ispunjenje studentskih zahteva i pripremu izbora'. Među opozicijskim strankama, međutim, izbio je spor oko toga tko će predložiti preostale članove vlade jer su Đilasov SSP i PONOŠEVO SRCE zagovarali da ih ravnopravno predlože vladajuća koalicija i opozicija, a ostatak opozicije bio je protiv toga da Vučić-Dačićeva koalicija sudjeluju u formiranju prijelazne vlade.

Đilas i Ponoš izlaz iz tog spora potražili su u Europskoj uniji jer 'sjajno zvuči kada kažete da takva vlada treba da bude formirana bez ikakvog uticaja SNS-a, ali je neodgovorno to govoriti jer svi znaju da većinu u parlamentu imaju SNS i SPS. Ne želeći da vodimo razgovore sa njima, SSP i SRCE su još pre tri meseca tražili od Evropljana da se uključe kao što su to uradili u Makedoniji i Crnoj Gori i pošalju misiju koja će dovesti do formiranja prelazne vlade, ali se Evropa na taj zahtev oglušila', rezignirano je sumirao Đilas.

Đilas prešućuje da su EU i ostatak svijeta priznali rezultate prošlih parlamentarnih izbora, između ostalog i zato što su ih svojim potpisima u izbornim zapisnicima priznali i svi opozicijskih predstavnici u biračkim odborima i izbornim komisijama. Uvaživši dio primjedbi opozicije i nevladinih organizacija na izborni proces, EU i OESS su se angažirali u osnivanju parlamentarne komisije koja je i započela raditi na izmjenama izbornog zakonodavstva kako bi se osigurali 'fer i poštenu izbori'. No ubrzo nakon izbijanja studentsko-sveučilišne pobune koja se uz masovnu podršku opozicijskih birača i simpatizera prelila i na ulice, opozicijske stranke i nevladine organizacije odustale su od rada u parlamentarnoj komisiji i počele zagovarati formiranje prijelazno-ekspertske vlade.

Đuro Macut na skupu SNS-a početkom godine (Foto: Antonio Ahel/AtaImages/PIXSELL)

Sve učestalije glasove podrške studentskoj pobuni koji su počeli pristizati iz Europskog parlamenta, ali i poruke pojedinih članova Europske komisije da studenti imaju pravo na slobodno demonstriranje svojeg nezadovoljstva funkcioniranjem srpskih državnih institucija, barem dio opozicije predvođen Đilasom protumačio je kao priliku da uz pomoć Europske unije formiraju prijelaznu vladu. Pritom previđaju da i najgorljivim europskim zagovornicima studentske pobune u Srbiji ne pada na pamet da javno podrže model smjene vlasti koji su u Srbiji nametnuli studentski plenumi. Nitko od njih i ne pomišlja da u državama članicama Europske unije predloži da studentski plenumi uz podršku fakultetskih znanstveno-nastavnih vijeća i sveučilišnih rektorata imaju zakonom propisano pravo blokirati rad fakulteta i prometnica sve dok vlast ne ispuni njihovi zahtjeve, od najbanalnijih do onih koji se tiču čitavog društva i svih njegovih građana. Lako je hrvatskim, slovenskim, austrijskim,

njemačkim i inim europarlamentarcima sa sigurne distance podržavati studentsku pobunu u Srbiji i urušavanje višestranačke parlamentarne demokracije, ali drukčiju bi pjesmu pjevali kad bi studentsko-sveučilišna mečka zaigrala i u njihovim dvorištima.

Europska unija se 'oglušila' o Đilas-Ponošev zahtjev jer da ga je prihvatila počela bi sjeći granu na kojoj sjede svi parlamenti i političke stranke u njezinim državama članicama. Srpska studentsko-sveučilišna politička egzotika mnogima je zanimljiva i dopadljiva, ali samo do mjere kad se ne pretvara u model funkcioniranja u kojem studentsko-sveučilišni 'eksperti' presuđuju tko će i kako upravljati državom i njezinim institucijama. Dok su srpski studentski plenumi načelno tražili funkcioniranje pravne države i bolji materijalni status sveučilišta, imali su, makar s figama u džepu, i podršku Vučićeve naprednjačke vlasti. Podrška opozicije se podrazumijevala, ali i ona je postala rezervirana odmah nakon što su se pobunjeni studenti ogradili i od opozicije.

Četiri mjeseca su pobunjeni studenti i njihovi sveučilišni mentori predvodili masovnu političku akciju *par excellence* tjerajući od sebe sve političare i njihove stranke, a sada kad su ugrozili tekuću sveučilišnu godinu i zašli u slijepu ulicu, počeli su se dijeliti na one koji bi sačuvali političku 'nevinost' njihove pobune i na one koji se priklanjaju formiranju 'ekspertske vlade' kao najboljem izlazu iz krize koju su blokadama fakulteta i uličnim prosvjedima doveli na rub kaosa. Većina novosadskih i niških studentskih plenuma preko noći se dosjetila da je ekspertska vlada najbolje rješenje za izlazak iz krize, a studentski plenumi Filozofskog fakulteta i Fakulteta dramskih umjetnosti iz Beograda žestoko su se tome usprotivili. Preostali studentski plenumi na beogradskom sveučilištu o tome će se tek izjasniti.

Studentsko svrstavanje za ili protiv ekspertske vlade započelo je paralelno s početkom formiranja nove SNS-ove koalicijske vlade. Prijedlogom da njezin mandatar bude nestranački sveučilišni profesor Đuro Macut i najavom da će ona biti 'nakrcana' i drugim nestranačkim 'ekspertima', Vučić i koalicija SNS-SPS krenuli su u formiranje svoje 'prijelazno-ekspertske' vlade za koju imaju stabilnu parlamentu većinu čiji međunarodno priznati mandat traje još više od dvije godine i može biti prekinut samo izvanrednim izborima ili revolucijom.

Studentski prijedlog o formiranju ekspertske vlade tek se ispilio i odmah se, osim što je izazvao podjele u studentskim plenumima, suočio i s pitanjem kako ga realizirati. Profesor beogradskog Kemijskog fakulteta i potpredsjednik Demokratske stranke BRANIMIR JOVANČEVIĆ u izjavi za Danas podržao je studentsko zagovaranje ekspertske vlade, ali i prizemljio njezine trenutne domete. Podsjetivši da će 'Vučić do kraja ove ili početkom naredne nedelje napraviti novu vladu', Jovančević smatra da bi 'studenti trebalo da razmišljaju kako odgovoriti na taj potez. Ako takva (studentska) ekspertska vlada ne može da bude imenovana u Narodnoj skupštini, to može da bude neka vrsta vlade u senci koju bi činili eminentni stručnjaci. Zašto ne dekani, profesori univerziteta, ako već studenti ne žele da ulaze u takav vid političkog delovanja? Sada je bitno da se taj politički nivo unutar studentskog protesta povećava da bi u datom trenutku dao rezultat i neke koliko-toliko normalne izbore. Jer, teorijski, do smene vlasti može doći samo kroz izbore ili revolucijom, koju ne verujem da studenti žele. Sve ovo deluje da je na dugom štapu, ali ako ne idemo na revoluciju, a ne idemo jer bi ona bila drastičan vid borbe koji podrazumeva i žrtve, onda ne možemo očekivati da ćemo sve da završimo u aprilu, maju ili junu.'

Izvršni direktor CESID-a BOJAN KLAČAR u izjavi za Blic pak ističe da 'kad je reč o ekspertskoj vladi prvi put se događa da nisu svi fakulteti stali iza jedne strategije. Ukoliko ostane da jedni fakulteti podržavaju ideju o ekspertskoj vladi, a drugi ne, to će značiti da se ulazi u drugu kvalitativnu fazu studentskih protesta'. U toj drugoj fazi mora doći do 'političke artikulacije protesta', uvjeren je Klačar te pojašnjava da 'koliko god se do sada minimizirala uloga opozicije u protestima, nemoguće je razmatrati ideju ekspertske vlade bez opozicije. Ta ideja mora ući u institucije, jer je nemoguće izabrati ekspertsku vladu bez Skupštine'. Studenti, međutim, nemaju puno vremena da 'politički artikuliraju proteste', jer 'na kraju svake političke artikulacije su izbori. Prelazna ili ekspertska vlada je samo prelazno rešenje ka izborima. Curi vreme, a javnost je sve više nestrpljiva i traži naredne korake, jer se ne može često ponavljati protest od 15. marta. S druge strane, april ili prva polovina maja je možda poslednji rok kada se akademska godina može spasiti', zaključuje Bojan Klačar. ■

MICHAEL VON DER SCHULENBURG

Evropa se svojim ratnohuškačkim stavom potpuno izolirala

Umjesto da radi na stvaranju sigurnijeg svijeta, strategija o naoružavanju Evropsku uniju gura još dublje prema opasnom putu vojnog sukoba. Uz Ukrajinu, EU će biti najveći gubitnik u ovom ratu. Ekonomski, to će biti katastrofa. Politički, EU se izolirala od ostatka svijeta i nema podršku za svoje ratno huškanje i za svoje sankcije

MICHAEL VON DER SCHULENBURG bivši je njemački diplomat, a od srpnja prošle godine član Evropskog parlamenta iz Saveza Sahre Wagenknecht (BSW), koji se u siječnju 2024. odcijepio od Stranke lijevice. Bio je posebni izaslanik glavnog tajnika Ujedinjenih naroda za politička pitanja u Iraku, a tijekom 34 godine rada u UN-ovim mirovnim misijama boravio je i u Pakistanu, Afganistanu, Haitiju, Iranu, Sjevernoj Africi i drugdje. Od umirovljenja akademski se bavi međunarodnim pravom i razrješavanjem sukoba. Aktivan je u njemačkom mirovnom pokretu, a 2017. godine objavio je knjigu 'On Building Peace – Rescuing the Nation-State and Saving the United Nations' ('O izgradnji mira – spašavanje nacionalne države i spašavanje Ujedinjenih naroda').

Evropska komisija predstavila je 19. ožujka takozvanu bijelu knjigu o naoružavanju Evropske unije (ReArm Europe), koja pretpostavlja investiranje 800 milijardi eura u industriju naoružanja u idućih pet godina. Smatrate li da je taj plan realističan i kako vidite njegove motive? Također, koje su po vama moguće posljedice ovakve vojne ekspanzije na članice i stanovništvo u njima?

Izveštaj o procjeni prijetnje koji je 2024. izradila američka obavještajna zajednica zaključuje da Rusija 'gotovo sigurno ne želi direktnu vojnu konfrontaciju s vojnim snagama SAD-a ili NATO saveza'. Ova procjena je u kontradikciji s pretpostavkama iznijetima u bijeloj knjizi Evropske unije, koja se doima kao da ima manje veze s realnošću nego što je ima s iznalaženjem opravdanja za porast potrošnje na naoružavanje bez presedana. Umjesto da radi na stvaranju sigurnijeg svijeta, ova strategija gura EU još dublje prema opasnom putu vojnog sukoba. Prijedlog da se potrošnja na obranu poveća za najmanje 1,5 posto BDP-a znači da će same EU članice NATO saveza kolektivno ulagati skoro bilijun dolara godišnje u svoje nacionalne vojske, dok se procjenjuje da će Rusija u ovoj godini uložiti 187 milijardi. U pitanju je frapantna brojka, takva da će neminovno dovesti do dubokih rezova u ulaganju u kritične sektore kao što su obrazovanje i zdravstvo.

Od samog početka rata u Ukrajini Evropska unija odbacuje svaku mogućnost razrješenja tog sukoba mirovnim procesom. Umjesto toga, do dolaska Donalda Trumpa na vlast u SAD-u ponašala se gotovo kao da nije njezin posao to što dvije velesile

Foto: Privatna arhiva

ratuju na njezinom teritoriju. Kako to objašnjavate?

SAD i Evropa aktivno su sabotirali mirovne pregovore koji su se vodili u Istanbulu u travnju 2022., a koji su bili jedni od najperspektivnijih diplomatskih napora za završetak rata kojima sam svjedočio. Ti su razgovori imali potencijal za mirno razrješenje od kojega bi Ukrajina imala dobrobiti. Umjesto toga, zapadne sile pritiskale su Ukrajinu da napusti te pregovore i time dovele do rata kakav sada imamo i u kojemu su ubijene i ranjene tisuće ljudi, a materijalna je destrukcija ogromna. U tom smislu, EU birokracija, jednako kao i države članice, zarobljena je u svojim ideološkim i moralističkim deluzijama, nesposobna formulirati vlastite interese, a kamoli raditi na njihovom ostvarivanju. Povelja UN-a obavezuje nas da učinimo sve što možemo u cilju zaustavljanja ratova, a ono što se događa s Ukrajinom jasno je kršenje te dužnosti.

Čini se da je EU potpuno napustila koncept mirotvorstva, ne samo kao metode za razrješavanje sukoba već i kao jedan od svojih temeljnih osnivačkih principa. Kao iskusni diplomat koji je sudjelovao u brojnim pregovorima diljem svijeta, kako objašnjavate to odmicanje?

Za diplomaciju je potrebna ekspertiza, a ne moralno zgražanje. Ključno je dovesti sve strane za stol, razumjeti njihove interese i raditi na rješenju koje sve strane mogu prihvatiti. Nije poanta u tome da se za jednu stranu kaže da je *bad guy*, a za drugu da je *good guy*, već u tome da se teži zajedničkom cilju – završetku sukoba i spašavanju života. U vezi ovog sukoba svjedočimo tome da je Evropska unija godinama odbijala komunicirati s Rusijom. U brojnim parlamentarnim rezolucijama o Ukrajini, u deklaracijama Evropskog vijeća i u sada predstavljenoj bijeloj knjizi nema ni spomena diplomatskog rješenja, ni riječi o pregovorima, pa čak ni o pokušaju započinjanja dijaloga s Rusijom. Umjesto toga poseže se za moralističkim ogorčenjem i nerealističnom retorikom nepokolebljive podrške Ukrajini po svaku cijenu. Rezultat toga je da su se EU i Ujedinjeno Kraljevstvo međunarodno izolirali. S druge strane, SAD je taj koji se sada angažira oko mirovnog procesa.

U svjetlu toga, kako bi se sve to moglo odraziti na Evropsku uniju? Hoće li njezina unutrašnja kohezija izdržati tektonske promjene koje uključuju donošenje ovako teških odluka a da se o tome ništa ne pita njezine građane?

Uz Ukrajinu, Evropska unija će biti najveći gubitnik u ovom ratu. Ekonomski, to će biti katastrofa. Tko će platiti račun za rekonstrukciju Ukrajine? Evropljani, naravno. U pitanju je također i politička katastrofa, EU se izolirala od ostatka svijeta i nema podršku za svoje ratno huškanje i za svoje sankcije. Evropi su potrebne snažne ekonomske veze s Azijom, ali umjesto toga ona je svoje veze s istokom prerezala. U pitanju je auto-destruktivna strategija. Na zemlje BRICS-a (ekonomski savez Brazila, Rusije, Indije, Kine i još šest država, op. a.) već danas otpada više od polovice svjetskog stanovništva i više od 40 posto globalnog BDP-a, dok se Evropa smanjuje. Prema istraživanju konzultantske kuće Pricewaterhouse Coopers, do 2050. godine u Evropskoj uniji živjet će samo 4,5 posto globalnog stanovništva, a njezin udio u globalnom ekonomskom učinku past će na devet posto. Ukoliko EU drastično ne promijeni svoju međunarodnu politiku, ne vidim svijetlu budućnost za Evropu.

Za razliku od vođa EU-a koji tvrde da će Vladimir Putin nastaviti napadati druge zemlje ako mu se sada popusti, Donald Trump uvjeren je da će Putin prihvatiti njegov mirovni plan jer bi njime mogao dobiti i više nego što je na početku rata tražio. Kako vi to vidite?

Koliko shvaćam, pregovori između ruskih i američkih radnih skupina u Rijadu bili su produktivni i profesionalni. Fokusirali su se na krucijalna ekonomska pitanja, kao što su primirje na Crnom moru, sankcije i pristup Rusije financijskom sustavu SWIFT. To se doima kao obećavajuća polazišna točka za pregovore.

Iako ima još puno posla, čini se da su i TRUMP i PUTIN zainteresirani za iznalaženje održivog rješenja. Za razliku od toga, Evropa se svojim ratnohuškačkim stavom potpuno izolirala i time zauzela mjesto daleko od pregovaračkog stola, pa joj sada ne preostaje ništa drugo nego da svoj uzaludni spektakl izvodi na marginama tih pregovora.

Vi ste evropski parlamentarac koji predstavlja Njemačku, državu u kojoj, prema istraživanju ZDF-Politbarometera od 1. ožujka, većina građana podržava veća ulaganja u vojsku čak i ako to podrazumijeva zaduživanje. Samo 22 posto ispitanih odgovorilo je na to pitanje negativno, dok se s time slaže najviše birača konzervativne koalicije CDU/CSU i zelenih (90 odnosno 89 posto), a najmanje birača ekstremno desne Alternative za Njemačku. Birači Stranke ljevice i vašeg BSW-a to podržavaju s 52 odnosno 59 posto. Također, nije tipično ni to da u Njemačkoj nema protesta protiv militarizacije. Kako to komentirate?

Uzeo bih ovakve ankete s rezervom. Ono što znam sa sigurnošću jest da su krajem ožujka u Saveznom vijeću Bundesratu sve stranke osim BSW-a i Slobodne demokratske stranke (liberali, op. a.) podržale golemi paket ulaganja u naoružanje koji su dogovorili CDU/CSU, socijaldemokrati i zeleni. Prije federalnih izbora upozorio sam birače da glasaju mudro, a sada kada su izbori završili postalo je jasno da su politički vođe bili, najblaže rečeno, neiskreni u vezi svojih planova za postizborni period i započeli proces enormnog povećanja ulaganja u naoružanje, čime Njemačku guraju u rat. Stoga je još važnije, danas više nego ikada, započeti proteste protiv militarističke agende vlade, sudjelovati u mirnim demonstracijama i glasno izražavati svoje protivljenje.

Plan ReArm Europe osmišljen je tako da će od njega ekstremno profitirati industrija oružja u bogatim EU članicama, kakva je Njemačka, dok će siromašne članice još više osiromašiti svoje ionako skromne resurse za važnije investicije. Čini se da ljevica u Evropi nema odgovor na ovu krizu kapitalizma koji elite sada spašavaju ratom ekonomijom?

Nisam stručan za evropsku ljevicu, ali jasno je da bi pitanje mira trebalo biti u srži svake racionalne političke strategije. Na sva druga pitanja, od socijalne politike do politike migracija, duboko će utjecati upravo pitanje mira. Sa svakim korakom bliže ratu društvene tenzije unutar EU-a značajno će rasti, a posljedice toga još ne možemo do kraja predvidjeti. Kao i sa svim ratovima, najviše će patiti oni koji su najranjiviji – nezaposleni i srednja klasa – putem inflacije, smanjivanja kupovne moći, plaća i mirovina, rezanja socijalnih davanja, većih poreza i gubitka radnih mjesta. ■

Tvornice američkim radnicima?

Miris ludila jest u zraku, ali nekakvo se objašnjenje pronaći mora. Prvi pokušaj je onaj najočitiji: Trump carinama pokušava vratiti industriju u SAD. No, tu postoji niz problema. Za to su potrebne godine i desetljeća. I tko bi radio u tim tvornicama? Bi li one konkurirale onim južnoazijskima niskom cijenom rada?

IMA tome točno deset godina. Siriza je vlast na izborima u Grčkoj osvojila početkom 2015. s obećanjem obustave nametnutih mjera štednje. Na mjesto ministra financija došao je JANIS VARUFAKIS koji je smatrao da se plan i program Sirize mogu izvesti unutar administrativnog, političkog i ekonomskog konteksta Europske unije. Ili je barem mislio da vrijedi pokušati unutar tog konteksta, s obzirom na to da je naknadno otkrio i alternativne planove. No, postojale su i struje koje su smatrale da je taj put unaprijed osuđen na propast i da se Grčka mora vratiti vlastitoj valuti drahmi i nacionalnoj ekonomiji. Najeksponiraniji predstavnik te struje bio je drugi svjetski poznat grčki lijevi ekonomist KOSTAS LAPAVICAS. Nakon nekoliko desetljeća na ljevici su se počele odvijati ozbiljne rasprave koje nadilaze okvire supkulturnih stilizacija i osobnih animoziteta. Što znači povratak vlastitoj valuti? Treba li uvesti kapitalne kontrole i carine? Kako započeti reindustrijalizaciju?

Nažalost, kao što znamo, rasprava je kratko trajala: Siriza je kapitulirala pred zahtjevima Trojke, a na ljevici je ostao gorak okus rekreativne diskusijske ekskurzije u neka bolja vremena. Svašta se dogodilo u po-

sljednjih desetak godina, a došla su, barem kad su u pitanju spomenute diskusije, luđa vremena. Danas opet razne platforme i forumi vriju diskusijama o reindustrijalizaciji i carinama, ali povod nije odmetništvo neke poluperiferne države u kojoj su na vlast došle lijeve snage. Zasluge ovog puta pripadaju suprotnom političkom polu: sve je zahao američki predsjednik DONALD TRUMP 2. travnja, koji je nazvao 'danom oslobođenja'. Uveo je carine cijelom svijetu i pritom koristio prilično bizarnu formulu izračuna visine carina za pojedinu zemlju. Formulama su pridani ornamenti u obliku grčkih slova koji bi trebali jamčiti ekspertizu, ali postoje ozbiljne sumnje da je posao izrade formule 'autorsan' ChatGPT-ju. Teško je pronaći ekonomista koji dijeljenje trgovinskog deficita s ukupnim uvozom iz zemlje s kojom imaš taj deficit smatra prikladnom formulom za izračun postotka carina.

Reakcije tržišta već su vam dobro poznate. Pad cijena dionica usporediv je s događajima iz trećeg mjeseca 2020. godine kad su krenuli lokdauni i s najtmurnijim danima početka financijske krize 2008. godine. Tržišta su, dakle, svoje rekla, ali čini se da najmoćniji akteri na tržištima i dalje šute.

Jedini sektor koji je duboko u zelenom posljednjih dana jest trampsplejnanje – tržište objašnjavanja postupaka Donalda Trumpa. S obzirom na ozbiljnu štetu koju carine nanose – doslovno je Trump jednim potezom vjerojatno izazvao recesiju – ne čudi što se i dalje značajan dio tog tržišta, eksplicitno ili implicitno, oslanja na psihologizaciju kao interpretacijsko pomagalo. Naprosto je lud. Pod tim se uglavnom misli na to da svoj stari poslovni instinkt prosto pretvara u makroekonomsku politiku. A taj instinkt kaže da trgovinski deficit s bilo kime znači ekonomski poraz. Ako to i jest istina – a Trumpovi citati otprije četrdesetak godina koji se danas pojavljuju sugeriraju barem izvjesnost te opcije – onda se postavlja razumno pitanje: kako mu to predstavnicima najmoćnijih američkih kompanija dopuštaju? Naime, carinama nisu pogodeni samo Apple i Nike koji su proizvodnju dislocirali u Kinu i Vijetnam, već i firme koje proizvode u SAD-u i moraju značajan dio materijala i dijelova uvoziti. Da ne govorimo koliko opća neizvjesnost i krhkost kompleksnih opskrbenih lanaca utječu na sve poslovne aktere. Zadovoljavajući odgovor i dalje izostaje. A pritom nalog na X-u kineske ambasade u SAD-u, dakle Komunističke partije Kine, objavljuje klip u kojem RONALD REAGAN brani slobodnu trgovinu.

Miris ludila jest u zraku, ali nekakvo se objašnjenje pronaći mora. Prvi pokušaj je onaj najočitiiji: Trump naprosto pokušava vratiti industriju u SAD. Visoke carine će demotivirati kupovinu stranih proizvoda jer će biti preskupi i tu će uskočiti domaći kapital, a može i strani, i ponovno otvoriti tvornice na američkom tlu i kako parola kaže – Make America Great Again. Ta oklada u sebi nosi nekoliko problema. Za početak, sam Trump govori da su carine trajne, ali i da su početna točka pregovora s pojedinim zemljama. Ne mogu carine istovremeno biti sredstvo povratka industrije u SAD i poluga u diplomatskim pregovorima. Također, Trump je u povijesnom uvodu pri predstavljanju carina natuknuo da je dosta toga pošlo krivo

kad je porez na dohodak zamijenio prihode od carina. Ako je cilj zamjena poreza na dohodak 'porezom na uvoz', onda opet dolazimo do neodržive pozicije: ili će se proračun puniti carinama ili carina neće biti jer će se industrija prebaciti u SAD i malo toga će se uvoziti. Postoji i cijeli niz drugih problema. Čak i da carine potaknu povratak industrijske proizvodnje, za takvo što su potrebne godine i desetljeća. Ne radi se samo o tome da se negdje u Midwestu izgradi tvornica i to je to. Potrebna su ulaganja u infrastrukturu – materijalnu i edukacijsku – koja traju i zahtijevaju posebnu koordinaciju. Također, postavlja se i pitanje tko bi radio u tim tvornicama. Svi bi pohrlili jer je tako bilo u dobra, stara vremena? Te bi tvornice konkurirale

Nostalglična slika o industrijskoj Americi, makar i ova koja snatri o ponovnoj uspostavi izričitije rodne dominacije, zaboravlja osnovni razlog koji je zaslužan za nostalglični status tog perioda: radi se o rastu sindikalnog pokreta koji je radnicima u tim tvornicama omogućio dostojanstveniji status

onim južnoazijskima niskom cijenom rada? Kako da ne. Ili bi bile tehnološki sofisticiranije i s visokom razinom automatizacije i tako stvarale konkurentsku prednost? A pričamo li onda o povratku pravih poslova i starim, dobrim vremenima?

TEŠKO, ali čini se da element nostalgije igra važnu ulogu barem među onima koji ideološki nastoje obraniti Trumpovu odluku i navodnu želju za reindustrijalizacijom koja iza nje stoji. I ta obrana se više naslanja na ideju da su tradicionalne rodne uloge bile usko vezane uz industrijsku ekonomiju i da je proces deindustrijalizacije doveo do rasta ženske autonomije i svih ostalih 'rodnih zala' u očima konzervativaca. Ideja da se prirodnost rodni i svih drugih društvenih odnosa zasniva na ponosnom radniku u tvornici ciljana zaboravlja da nema ništa uzvišeno u radu u tvornicu kao takvom. Nostalglična slika o industrijskoj Americi, makar i ova koja snatri o ponovnoj uspostavi izričitije rodne dominacije, zaboravlja osnovni razlog koji je zaslužan za nostalglični status tog perioda: radi se o rastu sindikalnog pokreta koji je radnicima u tim tvornicama omogućio dostojanstveniji status. Nema ništa implicitno proradničko u tvornicama i industriji kao takvima. Vjerojatno najbolju kritiku i karikaturu takvih nostalgličnih ideja i halucinacija o boljoj prošlosti priuštila nam je MAIA MINDEL, ekonomistkinja iz Argentine, koja je na X-u raspravu o carinama prebacila u usta junakinja 'Siksa i grada'. Pa kaže: 'Miranda: Možete li vjerovati da smo uveli carine od 25 posto na sve? I to samo kako bi muškarci dobili poslove? Charlotte: Svi brendovi koje nosim su proizvedeni u Americi, ali ovo je tako odvratno. Samantha: Pa ako su ti dečki iz tvornica slatki, ne vidim nikakav problem... Carrie: Facu su deportirali u Salvador.'

S obzirom na sve primijećene rupe i kontradikcije od kojih smo neke ovdje izložili, postavlja se relevantno pitanje: je li moguće da ih Trump i njegovi suradnici ne primjećuju? Oslanjaju li se samo na dugoročnu

Uvođenje carina izračunatih po bizarnoj formuli – Donald Trump (Foto: Carlos Barria/Reuters/PIXSELL)

relativno racionalnu pretpostavku da će konkurenciju – koristeći polugu najvećeg dužnika i najizdašnjeg potrošača na svijetu – uništiti više nego vlastitu ekonomiju? Mora da postoji još nešto u pozadini. Možda ne racionalna jezgra, iako u carinama kao takvim nema ništa iracionalno po sebi, a onda barem atraktivna i zavodljiva ideološka baza. Iz onog dosad napisanog najbližom toj bazi čini se ideja kanadskog povjesničara i publicista QUINNA SLOBODIANA koji je na stranicama Financial Timesa predložio interpretaciju po kojoj MAGA i Trump budućnost vide u takozvanoj direktnoj ekonomiji. Radi se o ekonomiji inspiriranoj direktnom demokracijom. O ekonomiji koja zaobilazi burzovne indekse, kamatne stope i fiducijarne valute i demistificira ih kao alate u službi elita. Ekonomiju čine neposredni odnosi u kojima dominiraju oni s najbolji poslovnim instinktima i dovoljno hrabri da poraze konkurente. Radi se, naravno, o jednoj vrsti fantazije, ali koja se poklapa s idejom uništavanja svih društvenih institucija koje nisu neposredni dio ekonomije, nose u sebi određeni stupanj društvene autonomije i svijesti o širem upravljanju društvom i čija opstojnost ne ovisi o zaradi na tržištu, kao što je to vidljivo iz obračuna s federalnim agencijama i obrazovnim institucijama. Dakle, s uništavanjem svih 'parazita': bilo u domaćem javnom sektoru, bilo radnika u vijetnamskim tvornicama. I to tako da se biznis i državni aparat naprosto prožmu.

I dok čekamo odgovor različitih frakcija američkog kapitala, možemo ustvrditi barem nekakvu ideološku korist od Trumpovih poteza. Oni su pokazali da se distinkcije između protekcijonizma i slobodnog tržišta ne poklapaju s političkom distinkcijom lijevo i desno i da nema ništa po sebi napredno i lijevo u zazivanju povratka industrije i tvornica. Ekonomski i politički odnosi puno su kompleksniji od tih jednadžbi. ■

INTERNACIONALA

Afričke ceste smrti

U prometnim nesrećama 2021. poginulo je više od četvrt milijuna Afrikanaca. Stopa smrtnosti na tom kontinentu je četiri i pol puta veća nego u Europi. Razlog je i činjenica da zapad vozila s isteklim rokom trajanja preprodaje Africi, što za posljedicu ima i zagađenje zraka

AFRIČKIM je kontinentom u posljednjih desetak godina počela harati nova epidemija: ona prometnih nesreća. Da nije riječ samo o usiljenoj metafori govori nam činjenica da je u 2021. godini u prometu poginuo barem 259.601 stanovnik Afrike, što je broj koji se svakako može usporediti sa smrtnošću od nedavnih epidemija zaraznih bolesti, ali i s nekim od razornih ratnih sukoba koji posljednjih desetljeća potresaju taj kontinent. Podaci o smrtnosti u prometu nedavno su objavljeni u studiji Afričkog programa prometne politike (Africa Transport Policy Program, SSATP), koja je između ostaloga upozorila i na nekoliko zabrinjavajućih statističkih podataka. Stopa smrtnosti u afričkom prometu tako je 2021. iznosila čak 196 poginulih na milijun stanovnika na razini čitavog kontinenta, dok je u nekim državama taj broj bio daleko veći: crnu statistiku predvodile su Gvineja s 374, Libija s 340, te Gvineja-Bisau s 307 poginulih na milijun stanovnika. Usporedimo li te brojke s ostatkom svijeta – a posebice s državama globalnog Zapada – katastrofalno stanje afričkog prometa postaje sasvim očigledno. U Hrvatskoj je 2024. broj smrtno stradalih na cestama iznosio 62 na

milijun stanovnika, dok je na razini čitave Europske unije stopa smrtnosti u prometu bila još niža: 44 poginula na milijun stanovnika. EU pritom bilježi trend laganog smanjivanja broja poginulih u prometu, a prema planovima Europske komisije broj žrtava prometnih nesreća trebao bi se prepoloviti do 2030.

Situacija je u današnjoj Africi posve obratna. Broj poginulih u prometnim nesrećama porastao je za 17 posto u odnosu na 2011. godinu, a Svjetska zdravstvena organizacija predviđa da će se taj trend nastaviti i narednih godina. Afrika je danas relativni predvodnik smrtnosti u prometu: iako čini tek 18 posto svjetske populacije, u Africi stradava između 20 i 25 posto globalnog broja žrtava prometnih nesreća. Ovaj je podatak alarmantniji imamo li na umu da na Afriku trenutačno otpada manje od pet posto ukupnog svjetskog voznog parka. Što dovodi do takvih tragičnih rezultata? S jedne strane, u Africi postoji kritičan manjak kvalitetne prometne infrastrukture čiji razvoj trenutačno ne može pratiti sve bržu stopu motorizacije, odnosno porast broja motornih vozila. U Nigeriji, najmnogoljudnijoj afričkoj državi, ukupna vrijednost uvezenih automobila porasla je s 1,3 milijarde dolara 2019. na oko 2,1 milijardu dolara 2022., što predstavlja povećanje od gotovo 62 posto u samo tri godine. Velik problem predstavljaju i sama vozila. Uglavnom se radi o rabljenim vozilima uvezanima iz SAD-a, Europske unije ili Japana, koji u spomenutim zemljama više ne zadovoljavaju ni najosnovnije ekološke i sigurnosne kriterije. Stoga, kada preprodaja postane prekomplikirana na zapadu, rabljene se automobile sve češće šalje na globalni jug – u Afriku. U afričkim državama sa slabom

regulativom tim se automobilima itekako produžava vijek trajanja: prosječna starost uvezenog dizelaša u Ugandi je 2017. godine, primjerice, iznosila čak dvadeset godina. Budući da se rabljena vozila često uvoze i preprodaju na crnom tržištu, kupci nerijetko završavaju s automobilima bez sve potrebne opreme, što ima vrlo negativne posljedice po sigurnost u prometu.

Masovno korištenje zastarjelih modela automobila donosi i druge opasnosti, od kojih je jedna od najznačajnijih svakako zagađenje zraka. ROB DE JONG, predstavnik Programa Ujedinjenih naroda za okoliš (UNEP), još je 2020. za BBC izjavio da oko 80 posto rabljenih vozila izvezenih u Afriku ne bi moglo proći tehnički pregled u zemljama Europske unije – i to uglavnom zbog prevelikih emisija štetnih plinova. 'Zelena tranzicija', u koju se toliko kunu zapadne zemlje, svoje naličje tako ponovno pokazuje na globalnom jugu. Europa i Amerika polako prelaze na električna vozila – sastavljena uz pomoć afričkih resursa – a Africi preprodaju svoju škart robu. Stanovnici Afrike, željni socijalne mobilnosti i bez kvalitetne alternative, tu robu moraju prihvatiti, pa makar tako riskirali živote.

■ Marko Faber

Iran i uran

TIJEKOM sastanka s izraelskim premijerom BENJAMINOM NETANJAHUOM, aktualni vladar Sjedinjenih Država DONALD TRUMP bacio je novu diplomatsku bombu, najavivši kako će 12. travnja u Omanu započeti izravni pregovori s Iranom. Tema je nuklearni program te zemlje, odnosno odricanje od istog u zamjenu za ukidanje ili ublažavanje ekonomskih sankcija. Američki tim predvodit će Trumpov posebni izaslanik za Bliski istok STEVE WITKOFF, milijarder i trgovac nekretninama čiji su ostali pregovarački pokušaji – postizanje sporazuma Izraela i Hamasa te Rusije i Ukrajine – dosad ostali bez ikakvog opipljivog uspjeha. Iranski ministar vanjskih poslova ABAS ARAGČI je Trumpa djelomično demantirao izjavom kako su predviđeni neizravni pregovori, no naglasio je kako su 'namjere pregovarača važnije od formata'. Iran je vjerojatno iskreno zainteresiran za sporazum. U zemlji vlada ozbiljna privredna kriza: tamošnja je valuta, rial, od 2018. u odnosu na dolar izgubila 90 posto vrijednosti, prema raznim procjenama stopa siromaštva iznosi između 27 i 50 posto, troškovi stanovanja nedavno su porasli za 60 posto, dok se cijena osnovnih prehrambenih troškova u odnosu na prošlogodišnju udvostručila. Teheran je bitno oslabljen i geopolitički: Izrael je uvelike uništio vojne kapacitete Hamasa i Hezbolaha kao važnih članova 'osovine otpora', dok je s padom ASADOVOG režima u Siriji izgubljena i jedina država-saveznik.

Unatoč navedenom, dogovor je daleko od sigurnog. Iranski predsjednik MASUD PEZEŠKIJAN ponovno je istaknuo da Iran ne namjerava napraviti nuklearno oružje. U zamjenu za ukidanje sankcija, iransko vodstvo izgledno namjerava ponuditi

nadzor njihovog mirnodopskog nuklearnog programa, odnosno sporazum sličan onom postignutom 2015. godine. No upravo je Trump tijekom svog prvog mandata iz tog sporazuma povukao SAD te protiv Irana započeo vršiti 'maksimalni pritisak'. Iz Washingtona, sada već uobičajeno, dolaze kontradiktorne poruke: nakon što je Witkoff rekao da je američka namjera uspostava sustava kontrole, savjetnik za nacionalnu sigurnost MIKE WALTZ je kao cilj pregovora postavio 'potpuno razoružanje' – odnosno, ispunjenje zahtjeva da Iran obogaćivanje urana zaustavi, dosad obogaćeni uran preda, a sva nuklearna postrojenja uništi, slično kao što je 2003. s vlastitim oružjima masovnog uništenja postupio MUAMER GADAFI. 'Libijsku' opciju usrdno zastupa i Netanjahu. Bez obzira na ekonomske tegobe Teherana, vrhovni vođa ALI HAMNEI i ostali iranski vođe takav će ultimatum izvjesno shvatiti kao neprihvatljivu kapitulaciju. Propast pregovora obradovala bi Netanjahu, koji ionako preferira uništenje iranskih nuklearnih kapaciteta vojnim udarima te za taj plan nastoji pridobiti SAD. Bio bi to posljednji korak 'preoblikovanja strateške realnosti na Bliskom istoku', odnosno nametanja izraelske hegemonije regiji. Trump je nedavno najavio kako će, u slučaju da odbije dogovor – ili ucjenu – Iranci doživjeti bombardiranje 'kakvo nikada nisu vidjeli'. Ne čudi da u Teheranu prema najavljenim pregovorima vlada skepsa. Analitičar *think thank* International Crisis Group ALI VAEZ ističe kako Iran jest oslabljen, 'ali ne i očajan', te ne želi 'legitimirati pritisak kao alat postizanja ustupaka', rekao je Vaez te dodao kako postoje signali da se iransko vodstvo priprema za rat. Teheran bi na bombardiranje mogao uzvratiti ozbiljnim udarima na američke bliskoistočne baze te naftna postrojenja američkih saveznika, što bi izuzetno destabiliziralo i ovako kaotičnu regiju.

Konačnu će odluku donijeti Trump, razapet suprotstavljenim porivima. S jedne strane tu je namjera da ostavi dojam moći te ispuni Netanjahuove želje. S druge strane, aktualni šef Bijele kuće bezbroj je puta ponavljao kako želi zaustaviti 'beskonačne ratove'. Zadovolji li se uspostavom mehanizma koji bi spriječio izgradnju iranske nuklearne bombe, prostor za dogovor vjerojatno postoji. Ponešto – ne previše – ovisi i o ostalim akterima. Iran je sve važniji vojni, ekonomski i strateški partner Rusije, koja je logično izrazila snažno protivljenje bilo kakvom napadu. No Moskva trenutačno pokušava – ili barem nastoji ostaviti dojam kao da pokušava – postići sveobuhvatni sporazum sa SAD-om o Ukrajini, što je ruski apsolutni prioritet. Ne čudi da su u Teheranu prisutni strahovi kako bi ih Kremlj mogao izdati. Nadalje, Velika Britanija, Francuska i Njemačka do srpnja bi trebale odlučiti hoće li i te zemlje nametnuti sporazumom iz 2015. ukinute sankcije. Iz Teherana je najavljeno kako bi, u slučaju da se to dogodi, Iran mogao ukinuti navodna samonametnuta ograničenja protiv proizvodnje atomskog oružja. Prema izvještaju Međunarodne agencije za atomsku energiju iz veljače, Iran trenutačno raspolaže s 274 kilograma urana obogaćenog do razine od 60 posto, što znači da mu za izradu bombe ne treba mnogo.

■ Jerko Bakotin

Gužva na ulicama Kaira
(Foto: Sayed Hassan/DPA/
PIXSELL)

Rat protiv znanosti

Trump napada zagovornike borbe protiv klimatskih promjena, nastoji ukinuti savezno ministarstvo obrazovanja i ukida financiranje sveučilištima. Iz škola bi mogle biti izbačene teorija evolucije i spoznaja da je Zemlja okrugla, a SAD-u prijeti i odljev mozgova

NAMJERU da kogač povijesti okrene prema vremenu prije prosvjetiteljstva američki predsjednik DONALD TRUMP demonstrira i svojom borbom protiv znanosti. U nepuna tri mjeseca njegovog drugog mandata lista žrtava je podugačka. Prvi na udaru su svi koji proučavaju klimatske promjene, koje su za Trumpa fikcija izmišljena ne bi li se naštetilo SAD-u. Ubrzo nakon što je preuzeo mandat iz Nacionalne uprave za oceane i atmosferu (NOAA) otišao je 1.300 ljudi, dio je dao otkaz, a mnogi su otpušteni. Najavljeno je otpuštanje još tisuću ljudi, pa bi s tom brojkom Agencija ostala bez ukupno 20 posto zaposlenih. NOAA je jedna od agencija zadužena za prognozu vremena. Pojedine aktivnosti, poput puštanja meteoroloških balona, već su suspendirane. Razlog – nema ljudi. Otpuštanja su utjecala na rad NOAA-e u nekim njenim ključnim djelatnostima: predviđanje uragana i tornada, nadgledanje ribarstva i ugroženih vrsta, praćenju klimatskih promjena. NOAA je dio ministarstva trgovine. Zloglasni Projekt 2025 Zaklade Heritage, ekstremno konzervativno-desničarski program Trumpove administracije, za tu je agenciju zaključio da je 'jedan od glavnih pokretača industrije alarma za klimatske promjene'. Projekt 2025 predlaže ukidanje Agencije, a neke njene funkcije bile bi potpuno ukinute ili privatizirane. Trump se očito ne zamara time koliko će štetu nanijeti, primjerice, američkoj poljoprivredi za koju je prognoza vremena iznimno važna. Očito se ne opterećuje ni time što će među oštećenima biti mnogi njegovi birači s poljoprivredno razvijenog Srednjeg zapada.

Otpušta se i u NASA-i, američkoj svemirskoj agenciji. Sa Trumpova stanovišta to je dosta praktično jer će daljnje slabljenje te agencije ostaviti više novca privatnim poduzetnicima u svemiru poput ELONA MUSKA. Glavna znanstvenica agencije KATHERINE

CALVIN otpuštena je sredinom ožujka. I prije otpuštanja onemogućili su je u radu – nije joj dozvoljeno putovanje na sastanak UN-ovog Međuvladinog panela o klimatskim promjenama. Calvin je na dužnost imenovao JOE BIDEN i bila je zadužena za klimatske promjene. Glavni znanstvenik odvojen je od uprave znanstvene misije agencije, posao mu je da bude glas znanosti u vrhu NASA-e, a ta funkcija postoji od osamdesetih godina. Osim glavne znanstvenice u NASA-i na udaru su i uredi za strategiju, tehnologiju te različitost, jednakost i inkluziju. Broj otpuštenih u tim odjelima nije velik (do 30), ali su zato na ključnim mjestima. Kruna u pretvaranju SAD-a u primitivnu zajednicu trebalo bi biti Trumpovo ukidanje saveznog ministarstva obrazovanja. Najavljeno je ukidanje tog ministarstva, ali konačna odluka je na Kongresu. Trump tvrdi da će time 'osloboditi' velike novce, a obrazovanje će prepustiti saveznom državama. Kad već ne može samostalno ukinuti ministarstvo, učinio je ono što može, otpušteno je više tisuća ljudi. Prepuštanje obrazovanja saveznom državama u praksi bi značilo da je samo pitanje vremena kada će se u američkim školama početi podučavati potpuno neznanstveno. Ima li se na umu snaga protivljenja teoriji evolucije u pojedinim saveznom državama i ne baš slabo rašireno uvjerenje o Zemlji kao ravnoj ploči, buduće generacije mogle bi biti obrazovane na razini 15. stoljeća.

Dragulj u kruni je Trumpov uspjeh na Sveučilištu Columbia. Njemu je oduzeto 400 milijuna proračunskih dolara, a optuženo je za antisemitizam (u praksi to znači da su studenti i profesori kritični prema politici izraelske vlade). U pokušaju da povрати oduzeta sredstva, Columbia je pristala na Trumpove uvjete, odlučila je 'disciplinirati' svoj odsjek za Bliski istok, a dopustiti će se snagama sigurnosti da uhićuju na kampusu. Na udaru je više od 60 sveučilišta, Princetonu je oduzeto 210 milijuna dolara, razmatra se mogućnost oduzimanja devet milijardi dolara Harvardu. Posljedica udara na znanost, posebno sveučilišta, mogao bi

biti odljev mozgova. JASON STANLEY, profesor filozofije na Yaleu i ekspert za fašizam, nakon što je vidio što se zbilo na Columbiji, njegovim riječima 'potpuni kolaps i predaja autoritarnom režimu', odlučio je prihvatiti staru ponudu i preseliti se u Toronto. U Toronto se seli i ugledni bračni par povjesničara, TIMOTHY SNYDER i MARCI SHORE. On je ekspert za totalitarizam, ona za Ukrajinu. Snyder je naveo da su razlozi selidbe privatne naravi, Shore da su i privatne i političke, a odluku je donijela nakon izbora u studenom i pobjede Trumpa.

■ Tihomir Ponoš

Kallas na Balkanu

VISOKA predstavnica Evropske unije za vanjske poslove i sigurnosna pitanja KAJA KALLAS bila je u trodnevnom posjetu Crnoj Gori, Albaniji i Bosni i Hercegovini kako bi izrazila podršku procesu EU integracija ovih zemalja. Kallas se u Crnoj Gori susrela s predsjednikom JAKOVOM MILATOVIĆEM i premijerom MILOJKOM SPAJICEM, kao i EU ambasadorima i predstavnicima civilnog društva. Pozdravila je institucionalne reforme koje se tamo provode, rekavši da Crna Gora 'može biti inspiracija drugim državama zapadnog Balkana'. Zahvalila je tamošnjim vlastima na podršci Ukrajini, a zatim i upozorila da 'EU neće tolerirati ustavni poredak Bosne i Hercegovine'. Kallas je naglasila važ-

nost 'normalizacije odnosa Srbije i Kosova', te podsjetila kako je EU povećao broj pripadnika svoje sigurnosne misije u regiji u cilju 'podrške lokalnim vlastima u održavanju sigurnog okruženja'. U Tirani se susrela s premijerom EDIJEM RAMOM i još nekoliko visokih dužnosnika, gdje je rekla da bi Albanija mogla pristupiti EU 2030. godine s obzirom na to da je 'potpuno usklađena s evropskom sigurnosnom politikom' jer je podržala sankcije protiv Rusije i iskazuje 'posvećenost vrijednostima EU-a'. I u Tirani je upozorila na potrebu normalizacije odnosa Srbije i Kosova, sudjelovala je i na sastanku o sigurnosti i obrani, čiji je cilj 'širenje suradnje na područja hibridnih prijetnji, terorizma i upravljanja krizama'.

Kallas je posjet završila u Bosni i Hercegovini, gdje je prozvala vodstvo bosanskih Srba zbog izazivanja najveće ustavne krize od potpisivanja Daytonskog sporazuma. Rekla je da 'lideri Republike Srpske urušavaju ustav i pravni poredak' BiH, te da EU 'neće tolerirati nikakve prijetnje teritorijalnom integritetu, suverenitetu i ustavnom poretku' BiH. Kallas je to poručila iz EUFOR-ove baze Butmir, podsjetivši da je Unija u ožujku povećala broj trupa tamo stacioniranih u cilju 'odvraćanja onih koji potiču podjele i strah'. U Sarajevu je održala sastanke s članovima Predsjedništva BiH, predsjedavajućom Vijeća ministara BORJANOM KRIŠTO i ministrom vanjskih poslova ELMEDINOM KONAKOVIĆEM. Prije sastanka s Kallas, Predsjedništvo je održalo sjednicu na kojoj nisu uspjeli formulirati zajedničku izjavu o uzrocima ustavne krize. Željka Cvijanović, suradnica MILORADA DODIKA, za krizu je optužila institucionalne ovlasti visokog predstavnika međunarodne zajednice u BiH. Cvijanović je članove predsjedništva Željka KOMŠIĆA i DENISA BEČIROVIĆA optužila za separatizam jer su tražili da se u zajedničku izjavu uvrsti zahtjev da EUFOR sudjeluje u privođenju Dodika i drugih dužnosnika RS kojima je sud odredio pritvor.

■ Tena Erceg

PERSONA NON GROATA

Foto: Batard Patrick/
ABACA/PIXSELL

U 71. godini života preminuo je AMADOU BAGAYOKO, pjevač i gitarist koji je zajedno sa suprugom MARIAM DOUMBIA ostvario jednu od najuspješnijih karijera u povijesti afričke glazbe. Nakon što su se 1978. upoznali u školi za slijepce, počeli su nastupati kao duo Amadou&Mariam, miješajući tradicionalni malijski zvuk s rok-gitarom te kubanskim, egipatskim, indijskim i dogonskim instrumentima. Pojedine su njihove skladbe postale hitovi na afričkim i europskim radiopostajama, no globalni uspjeh doživjeli su 2000-tih nakon suradnje s MANU CHAOM. Nastupali su s najvećim svjetskim zvijezdama poput U2, Coldplaya ili Blura, a pojedine nastupe održavale su u potpunom mraku, kako bi publici prenijeli vlastito iskustvo muzike.

■ J. B.

Filološka kopčica

Đuro Daničić ostat će najpoznatijim po prvom srpskom prijevodu Starog zavjeta, objavljenom 1867. godine, koji je kao dio Daničić-Karadžićevog Svetog pisma ostavio golem utjecaj po svem svijetu gdje žive Srbi, ali i ini štokavci s naglaskom na Hrvate, Bošnjake i Crnogorce

NEMA nikakve sumnje da su umjetnost i znanost – jednom riječju kultura – i koblica i kičma duhovne i prirodne nužnosti dobrosusjedskih odnosa između Hrvata i Srba, što se vidi na mnogim primjerima ovdašnjih velikana kojima se dive svi koje povezuju i Dunav i Sava s obje strane Drine. Ponajprije je ta kopčica genijalni (nehotični?) isposnik NIKOLA TESLA, osvjetljivač i povezatelj svega svijeta, čiji je lik dospio i na hrvatsku kovanicu eura i u ime aerodroma u Beogradu. Pa je njemu uz bok ustobočen i JOSIF RUNJANIN, skladatelj hrvatske himne po stihovima ANTUNA MIHANOVIĆA, dok se u istu nomenklaturu svečane i blagodarne komšijske zajedničkosti utiskuje i pjesnik PETAR PRERADOVIĆ, isprva kršten u srpskom pravoslavnom hramu, a kasnije i demijurg koji je, naučivši vani svoj domicilni hrvatski jezik, spjevao na njemu neke od najrodoljubnijih pjesama.

I, onda nam se – nakon fizičara, skladatelja, pjesnika i svakoga još u njima neimenovanoga – pred kapijom doma pojavi: filolog. Na vrata od kuće pokuca nam – ĐURO DANIČIĆ. Ili ĐURA, već prema tome kako hoćemo osloviti čovjeka čije je pravo ime bilo ĐORDE POPOVIĆ (ono Daničić preuzeo je po senjskim uskocima). Rođen je kao sin pravoslavnog popa u Novom Sadu 4. travnja 1825., gdje pohađa Veliku pravoslavnu gimnaziju, a završava srednjoškolsko obrazovanje u požunskom liceju kod slovačkog preporoditelja LUDOVITA ŠTÚRA, koji ga je zadobio idejom panslavizma. Studij prava započinje u Pešti, pa će ga nastaviti u Beču sve dok se ondje ne susretne s jezičnom reformom i kodifikacijom srpskog jezika što ju je provodio VUK STEFANOVIĆ KARADŽIĆ. Napušta pravo i posvema se posvećuje filologiji, bivajući najbližim Vukovim suradnikom na drugom izdanju njegovoga Srpskog rječnika.

Đuro Daničić ostat će najpoznatijim po prvom srpskom prijevodu Starog zavjeta, objavljenom 1867. godine. Već dogodine Srbi će dobiti prvo svoje kompletno Sveto pismo u jednoj knjizi, kad se Daničićevom tekstu pridoda i Karadžićev Novi zavjet, prvotno tiskan u Beču 1847.

U svekolikoj hrvatskoj javnosti i dandanas zaiskri zaprepaštenje iliti čuđenje kako se u dojednom ovdašnjem antikvarijatu može naići i na po nekoliko različitih izdanja Daničić-Karadžićevog Svetog pisma, te se i mnogi pojedinci mirakulozasto iznenađuju kad naletе na taj libar doma u regalu

u tinelu, među knjigama na bibliotečnim policama u hodniku, u kutiji pod krevetom ili škrinji na tavanu gdje ju je pohranio ili zametnuo netko od prethodnika u prezimenu. Dva su razloga za to. Prvi je praktične naravi, drugi je komercijalne prirode. Marko komercijalnost dolazila pogonjena od same praktičnosti.

Nakon što je MATIJA PETAR KATANČIĆ iz Valpova bio načinio prijevod kompletne Biblije s latinske Vulgate, koji je posthumno – zalaganjem njegovoga franjevačkog subrata GRGURA ČEVAPOVIĆA – kao prvi cjeloviti hrvatski svetopisamski prijevod objavljen u Budimu 1831. godine, ukupno u šest svezaka pod imenom Sveto pismo Starog' i Novog' zakona, te pošto je u Beču – u čak 12 tomova u razdoblju od 1858. do 1861. godine – bilo štampano Sveto pismo Staroga i novoga uvi-ta bračkoga svećenika iz Postira IVANA MATIJE ŠKARIĆA, pokazalo se baš vrlo praktičnim rješenjem da se u jedincatoj knjizi među publikom distribuiraju ukupna biblijska građa. Za razliku od Katančićevih šest (gdje je tekst u dva stupca donesen bilingvalno, na latinskom i hrvatskom), te duplo većem broju Škarićevih libara (kojem tucetu voluminoznost je prouzročio, pak, dragocjeni herme-

neutički materijal, višestruko dulji od samih biblijskih napisa), idealno jednosveščano rješenje uspostavljeno je među zajedničkim kornicama prevoditelja Daničića i Karadžića i ispostavljeno je u elegantno raspčavanje među narodima gdje je štokavština bila *lingua franca* opće i nesmetane razumljivosti. Jedna knjiga, naspram njih 6 ili 12...

Drugi razlog prevlasti Daničić-Karadžićeva Svetog pisma u Hrvatskoj jest što je nakladnik Britansko i inostrano biblijsko društvo bio i njegov agilni distributer s kondicijom ustrajnosti Jehovinih svjedoka. Za hrvatsku je publiku preliminarno bio tiskan Karadžićev Novi zavjet s Daničićevim Psaltinom (1877.) u redakciji BOGOSLAVA ŠULEKA, eda bi se 1895. godine pojavilo to famozno cjelovito jednosveščano Daničić-Karadžićevo izdanje u kroatološkoj reviziji MILANA REŠETARA.

Zanimljivo je kako golem utjecaj što ga je za srpsku kulturu na mnogim razinama pribavilo Daničićevo Sveto pismo – i to ne samo na balkanskom prostoru, nego doslovce po svem svijetu gdje žive Srbi, ali i ini štokavci s naglaskom na Hrvate, Bošnjake i Crnogorce – tijekom više od jednog vijeka i tri dekade nije ponukao Srpsku pravoslavnu crkvu da

tom teološkom i kulturološkom, historiološkom i lingvističkom projektu dodijeli službeni imprimatur. Tek 2010. godine, kad je Sveti arhijerejski sinod Srpske pravoslavne crkve objelodanio najnoviju zvaničnu verziju Biblije čiji je starozavjetni tekst preuzet od Daničića (u njegovom originalnom, je-kavskom obliku), njegov je rad poštropljen vodicom blagoslovnom, kako stoji u kolo-fonu verzalno na ćirilici: 'S BLAGOSLOVOM NJEGOVE SVETOSTI ARHIEPISKOPA PEČKOG MITROPOLITA BEOGRADSKO-KARLOVAČKOG I PATRIJARHA SRPSKOG IRINEJA'.

Uzgređ, ovo izdanje Svetog pisma ekskluzivno je u srpskoj bibliistici, jer se u njemu po prvi put u povijesti donose i starozavjetne deuterokanonske knjige, poznate i kao apokrifi, a koje nisu standardnim dijelom pravoslavnoga biblijskog teksta. Pa tako srpska crkvena kultura tek od prije 15 godina u svojem službenom jeziku ima i onih sedam knjiga Staroga zavjeta koje imaju i katolici, od kojih je najpoznatija – Knjiga o Juditi. Ovaj historijski prijevod, dostojan sofisticiranog Daničićevog stila, sa starogrčkog izvornika načinili su pokojni mitropolit crnogorsko-primorski AMFILOHIJE RADOVIĆ i episkop zahumsko-hercegovački ATANASIJE JEVTIĆ.

Nego, osim što je za Srbe Đuro Daničić sačinio prvi kompletirani prijevod Starog zavjeta, za Hrvate je (kao tajnik JAZU-a) pokrenuo danas kulturni Akademijin rječnik što ga čine 23 pompozna toma. Ne zaboravimo: JAZU je hrvatska Akademija, jer je u Srbiji bila SANU, a Daničićeva političko-ideološka bliskost s biskupom J. J. STROSSMAYEROM dostatno govori o snazi ekumenski općeg duhovnog jugoslavenstva. U tom smislu upućujem pučanstvo i čitateljstvo na intelektualna zrcala što ih je bio načinio profesor PREDRAG MATVEJEVIĆ, i kao ogleda i kao knjige, u kojem zrcalu zorno će se ekranizirati precizni horizonti tobožnjeg jugoslavenstva, kao i kakvoća i količina hrvatstva i srpstva kakvom raspolaže domoljubna ambalaža kojom je obložena aktualna mentalna desničarska ljudska blamaža.

Skrupulozni i mamutski Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, čiju je objavu ot-kočio baš Daničić 1880. godine u Zagrebu, a dospio se tek nakon gotovo 100 godina ljeta Gospodnjega 1976., predstavlja do dandanas najveći jezični spomenik što je ikada podignut ovdje među nama koji se pod oblačnim poliglotskim nebom vedro sporazumijevamo bez prevoditelja.

Pišući u prilici najave objave najnovijega hrvatskoga suvremenog biblijskog prijevoda (od koje najave prošlo je onoliko vremena da je u njemu mogao bit zgotovljen još jedan nov-novcati prijevod cijele Biblije!), pisac MILJENKO JERGOVIĆ konstatirao je kako ama ni jedna od ovdašnjih starozavjetnih inačica po estetskoj ljepoti ne može konkurirati Daničićevoj, stvorivši pretočnu rečenicu za oblast traduktologije što bi ju imala citirati ijedna bibliistička egzegetska ekspertiza ili hermeneutička studija: 'Prijevod Biblije ne donosi samo tekst onoga na što se odnosi, nego i cjelokupno sjećanje jezika na koji je Biblija prevedena.' (Jutarnji list, 19. siječnja 2019.)

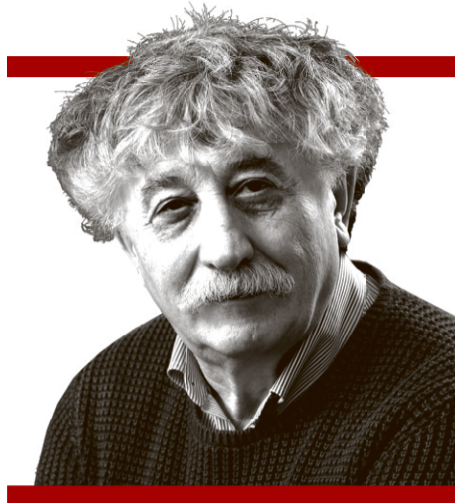
S tim u skladu zaključujem ovo slovo upravo Daničićevim fragmentom s čela biblijskog teksta, gdje se vidi raskoš jezika, stilska rafiniranost i veličajnost od naše ruke umrlih glagolskih vremena: 'U početku stvori Bog nebo i zemlju. A zemlja bješe bez oblića i pusta, i bješe tama nad bezdanom; i duh Božji dizaše se nad vodom. I reče Bog: neka bude svjetlost. I bi svjetlost. I vidje Bog svjetlost da je dobra; i rastavi Bog svjetlost od tame; i svjetlost nazva Bog dan, a tamu nazva noć. I bi večer i bi jutro, dan prvi.' ■

Daničićev portret koji je Josef Mukařovský načinio za praški časopis Světozor 1876. (Foto: Wikipedia)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Aida Kožar

PIŠE Sinan Gudžević

Bila je radost na dvije noge, sa dvije ruke i vedrim licem pod kapama kojima je teško znati broja. Plela je kape raznih boja, a još više je plela čarobne ojice, naplete od raznobojnih konaca kojima je ukrašavala svoju glavu, svoje kape i mahrame. I glave drugih žena. Bila je feministica, nepopustljiva i nepotkupljiva. A blaga i čista duša

EVO, i Aida ode. AIDA KOŽAR, udata PRENZEL. U Kölnu je, u Univerzitetškoj klinici, 2. aprila 2025. otišla s ovoga svijeta čarobna glumica, slikarka, fotografkinja i dramaturgica. Poživjela je 53 godine i 12 dana, više no petinu od toga je bila u borbi s bolešću. Iza nje je ostao muž UDO PRENZEL i sin ELIAS. Sahranjena je u Novom Pazaru, u groblju koje se zove Veliko. Na dženazi je bilo mnoštvo svijeta, sve sami muškarci, nijedna žena. To se Aidi ne bi dopalo, ona bi ne samo dopustila nego i zahtijevala da i žene idu na sahrane, kao što je dopušteno muslimankama u ponekim drugim mjestima na svijetu.

Aida Kožar je rođena u Novom Pazaru, tu je završila osnovnu i srednju školu, a studij glume i pozorišta završila je na Fakultetu umetnosti u Prištini. U Prištini je, uz tu diplomu, stekla još jednu, onu za engleski jezik i književnost. Postdiplomske studije novinarstva i ljudskih prava završila je u Sarajevu i Bolonji. Usavršavala se u pisanju vijesti, izvještaja, učila i za radio i TV dopisnika. Najvažniji profesori za nju su bili ENVER PETROVCI i ZDRAVKO GREBO.

Aida je sva bila biće teatra, glumica, režiserka, agitatorica predstava, partizanski uporna i istrajna, bila je upraviteljica pozorišta u Novom Pazaru. Najzaslužnija je što je pazarsko pozorište stalo na svoje noge. Aida Kožar je išla u kahve i kuće i zvala ljude da dolaze na predstave. Takvim trudom i blagošću uspjela je da uvjeri mnogo ljudi da počnu ići na predstave i da učvrsti teatar u jednoj sredini koja ga je smatrala uglavnom beznačajnim za kulturu, a često i za bogohulno i bezbožničko umijeće.

Onda je 2000. u njen život ušao Udo Prenzel, novinar, putnik po svijetu i Bliskom istoku. Upoznao je Aidu u Herceg Novom, a vjenčali su se 2008. Godinu dana poslije rodio im se sin Elias. Od 2005. do 2013. bila je direktorica Regionalnog pozorišta u Novom Pazaru. U to vrijeme je živjela između Kölna i Pazara. Za Pazar je voljela više da putuje autobusom nego avionom do Beograda, pa dalje autobusom. Kratko mi je od Beograda do Pazara, govorila je. Ljudi nemaju vremena da razvijaju priče. Autobus iz Kölna pun je Sandžaklija, to ti je pozorište sa govornim vježbama, ulogama, monodramama, autobus pun empatije i katarse, govorila je.

Kad smo se upoznali, bilo je to u Pazaru, negdje 1997, rekla mi je: 'Aman, pa će si ti ovoliko vremena!' Malo sam se zbulio, a ona: 'Neka me, bogoti, vidiš da dobro zborim i da nisam alapača!' To je bio uvod u jedan od najčudesnijih susreta: ona puna vedrine, rječita, ne benda nikakve lažne skrupule, a pristojna, a duša koja dobrotom grije i hrani. Iskrena, odmah je nas trojicu muških u društvu prozvala što ne štitimo 'ove žene po Pazaru'. Riječ po riječ, ispriča kako je njoj uzor u životu njena nana SELIMA, koja je, pod pečom bila dovedena pred sudiju koji će je vjenčati sa čovjekom koga prvi put vidi. Tu je Selima rekla sudiji: 'Ja za ovoga čoeaka neću da se udam, on mi se ne sviđa!' I nije se udala. Kasnije se udala za Aidina deda, koji je bio udovac. Moj joj se dedo svideo, rekla nam je Aida. Nanu Selimu je zvala velikom partizankom. I dodavala bi: 'Kikikiki, čudi me da i kahvu nije vikala onima što su došli na venčanje'. Tako mi toga Aidina kikikiki!

Viknuti kahvu, u Sandžaku znači naručiti kahvu. Njen govor je bio pun riječi i izraza

Aida Kožar, negdje na Goliji. Foto: Aida Kožar.

koji mogu razumjeti samo oni koji poznaju govore Sandžaka. U tom govoru je bila majstor, njene sandžačke inačice *joriš* i *kukliš* (za 'jo' i 'kuku') nezaboravne su, tako ih niko nikad neće izgovarati. I kad bi govorila književnim jezikom njena je dikcija bila savršena. Kad sam joj jednom rekao da ima najmanje dvoje usta, rekla mi je spremno i blago preko no: 'Ada, imam i više no dvoje: a pogledni me, vidiš li da imam i sedamnaest ušiju?!'

Bila je radost na dvije noge, sa dvije ruke i vedrim licem pod kapama kojima je teško znati broja. Plela je kape raznih boja, a još više je plela *ojice*, čarobne ojice, naplete od raznobojnih konaca kojima je ukrašavala svoju glavu, svoje kape i mahrame. I glave drugih žena. Bila je feministica, nepopustljiva i nepotkupljiva. A blaga i čista duša. Za neravnopravan položaj žena u Sandžaku krivila je, naravno, muškarce, ali ni ženama nije praštala poturanje vrata pod jaram, često bez otpora, često i dobrovoljno.

Pričala je kako je u djetinjstvu mnogo čitala. U sobi je spavala sa sestrom i bratom, pa dok su njih dvoje spavali, ona bi se namjestila prema uličnoj banderi s koje je dolazila svjetlost, i u krevetu čitala knjigu. Kad bi se načitala, zaspala bi.

UPOZORIŠTU je igrala razne uloge. U Pazaru se pamti njena diplomatska predstava 'Čelave pjevačice' EUGENEA IONESCA. Godine 1997. na festivalu 'Joakim Vujić' dobila je nagradu za najbolju mladu glumicu, te priznanje za monodramu 'Silvia Plath' na 'Pozorištu jednog glumca', iste godine u Nikšiću. U pazarskom pozorištu je režirala MOLIEREOVU 'Školu za žene', čija aktualnost neće nikad prestati, 'Žalosnu svadbu' VEHBİJE HODŽIĆA, COLLODIJEVA 'Pinokija', pa u prištinskom pozorištu 'Ibija u lancima' ALFREDA JARRYJA, 'Dramatski portret Silvije Plat' BARRYJA KYLEA, 'Zlu ženu' Jovana Sterije Popovića i druge. Novopazarsko pozorište sad ima priliku da svoje ne baš spretno izabrano ime *regionalno* promijeni u Pozorište Aida Kožar. Zaslužnije osobe za to ime Pozorišta nema.

Aida Kožar je glumila i na njemačkom. U 'Bakhama' u Krefeldu i Bielefeldu, u Schauspielhaus Düsseldorf igrala je ženu u košmaru Jozefa K, na *online* pozorišnom festivalu 'pet minuta' govorila je 'Manifest za umjetnike strance', a u Theater-Festival 'Fünfzehnten' imala je autorski projekt Zumrine

dunje, u kojem je tematizirala sandžačku pjesmu 'Sanak me mori'. Neka samo ovoliko ovdje bude rečeno o njoj kao glumici, da se ova rubrika ne prelije preko rubova. A ima još mnogo što će se reći, nadam se, na skupu koji bi grad Novi Pazar mogao upriličiti u sjećanje i hvalu Aidi Kožar.

Na Zapadnonjemačkom radiju WDR imala je svoju rubriku u kojoj je govorila o problemima integracije stranaca u njemačko društvo. To su dragocjeni članci, u njima se otkriva koliko je poznavala tu problematiku. Ti se priloge mogu slušati preko interneta, dragocjeni su i za kompetentne sociologe i socijalne radnike.

I slikarka je Aida bila. Imala je dvije grupe i jednu samostalnu izložbu, sve tri u Kölnu. Samostalna izložba imala je naziv 'My Roots are my Wings', može se, zajedno s drugim slikama vidjeti na web stranici: <https://aida-k-art.de>. Tu se mogu čuti i drugi njeni tekstovi i vidjeti njene čudesne fotografije i kolaži. Oni su poglavlje za sebe. Nadam se da će Kulturni centar u Novom Pazaru prirediti prikladnu izložbu slika, fotografija i kolaža ove čarobne Pazarke.

Aida Kožar je bila i biće muzike. Njena ljubav i inspiracija bili su DAVID BOWIE i AMY WINEHOUSE. Nije ih se mogla zasititi. Bila je i na 'labuđem' kalemegdanskom koncertu Amy Winehouse. Rekla mi je nakon fijaska koncerta: 'Ada sve je sudbina, pa i to da je ja ispratim!'

Aida Kožar je bila iskrena vjernica. Klanjala je namaze, postila ramazane. Svaki je postila, osim ovoga posljednjeg, kad ju je muka bacila u postelju. Čuli smo se mjesec dana prije no što je zauvijek sklopila oči. Rekla mi je: 'Sve što je do mene bilo, učinila sam. I moj muž i doktori su sve učinili da mi produže vijek. I Allah je to uslišio. Sretna sam što će me moj sin upamtiti. A ako edžel baš hoće da dođe po mene, bujrum, ja sam spremna.'

Ne znam nijedno biće koje je u svom životu s toliko iskrenosti i znanja u sebi povezalo i spojilo ono što je prozvano Istok i Zapad. Za nju, prije nego i za koga drugoga, važi proročki GOETHEOV stih s početka 'Zapadno-istočno divana':

*Wer sich selbst und andere kennt, wird auch hier erkennen:
Orient und Okzident sind nicht mehr zu trennen.*

Onaj što sebe i druge zna, i ovdje će znati
Istok i Zapad se više razdvojiti neće dati. ■

Jovananka kao subjekt

Izložba 'Glas Jovanke Broz' nastoji opovrgnuti mit o svojoj protagonistkinji kao ikoni jugoslavenske pop kulture čija je estetika odijevanja i javnog nastupa bila ujedno i njezin jedini politički sadržaj

IZLOŽBA 'Glas Jovanke Broz', nedavno postavljena u Srpskom kulturnom centru u Zagrebu, osmišljena je u tri dijela. Tri konceptualna naglasaka biografije JOVANKE BROZ predstavljena su odličnim ilustracijama NATALIJE LINOWSKE na plakatima u sklopu dizajna koji na izložbi potpisuje studio Parabureau.

Prvi plakat s ilustracijom partizanke najavljuje osnovne biografske činjenice, koji-

ma se bavi prva izložbena soba. Rođena 7. prosinca 1924., JOVANKA BUDISAVLJEVIĆ je mlada skojevka iz Pečana, od 1941. ilegalna koja uspostavlja veze između Zagreba i partizanskih jedinica. Prvoj ličkoj ženskoj omladinskoj četi pristupa 1942., kasnije ulazi i u Šestu ličku diviziju. Dvapat ranjavana, bolničarka i organizatorica smještaja ranjenika, rat završava kao poručnica, odnosno najmlađa žena s oficirskim činom u ratu.

Vidimo Jovankine fotografije partizanske svakodnevice, člansku iskaznicu KPJ-a iz augusta 1942. i pano s nekoliko fotografija iz njezinog najranijeg djetinjstva: posvećen je ocu MIČI BUDISAVLJEVIĆU – ZALIĆU za kojeg je, po riječima kustosice izložbe DAVORKE PERIĆ, ona bila posebno vezana.

Drugi izložbeni plakat, kao znak najvećeg izložbenog dijela, prikazuje Jovanku kao prvu damu Jugoslavije. To je onaj iko-

nički znak po kojemu je znamo: pripadnica političke elite čiji je europski stajling u javnosti socijalizma oduvijek imao dvostruku percepciju. S jedne je strane iritirao upadljivom klasnom distinkcijom, s druge imponirao razinom stila kojim se dama jugo-socijalizma mogla nositi sa standardima mode zapadnog svijeta. Način na koji je Ličanka Jovanke Broz kao supruga uspješnog državnika vječito širokog osmijeha nosila tu biranu garderobu – bio je naravno važniji od same garderobe – što je posebno smetalo njezine brojne političke neprijatelje iz neposredne blizine njezina supruga. Logiku druge ili sporedne, u braku Brozovih, ali i u javnoj političkoj percepciji, Jovanke je nosila onako kako se to od nje očekivalo. I svima je, a posebno onom dijelu političke elite koja joj nije bila sklona ili ju je otvoreno sabotirala, odgovaralo da se uloga Jovanke Broz u povijesti zauvijek percipira u domeni popularne kulture lišene bilo kakvog političkog subjektiviteta. Da zauvijek ostane 'pripadnica', ali ne i protagonistkinja jugoslavenske političke elite.

Mit Jovanke Broz kao ikone jugoslavenske pop kulture čija je estetika odijevanja i javnog nastupa bila ujedno i njezin jedini politički sadržaj, ovom se izložbom nastoji opovrgnuti. Autor koncepta izložbe politolog DEJAN JOVIĆ naglašava da se Jovanki Broz ovakvim prikazom njezine biografije u javnost vraća njezin glas. Odnosno, ističe se političnost Jovankine uloge u konfiguraciji socijalističke političke elite, ali i političnost njezinog društvenog statusa koji Jovanke, posebno u desetljećima nakon Titove smrti kad je bila javno deklasirana, nikad nije medijski zlorabila. U tom se smislu Jovanku Broz na ovoj izložbi gleda očima publike 21. stoljeća: imidž prve dame, kao znak moderne socijali-

Protagonistkinja, ne samo 'pripadnica' jugoslavenske elite – Jovanke Broz

Autor koncepta izložbe politolog Dejan Jović naglašava da se ovakvim prikazom Jovankine biografije ističe političnost njene uloge u konfiguraciji socijalističke političke elite, ali i političnost njezinog društvenog statusa koji nikad nije medijski zlora-bila

stičke države koja odlučno parira svijetu, nije tek pop-kulturni bedž nego dokaz meke diplomacije, koju je ona obavljala samouvjerenom. Na izložbi je, zahvaljujući Fondaciji Jovanka Broz iz Beograda, Muzeju i Arhivu Jugoslavije, izložen Jovankin modni asesor sukladan trenutku najnaprednijeg dijela kapitalističke Europe; Jovankini portreti i skulptura njezina lika. Haljine su postavljene uz arhivske fotografije diplomatskih susreta na najvišoj razini. Tako je moguće primijetiti u kojem je smislu *outfit* prve socijalističke dame bio kreiran prema prilikama, i kako su Jovankini stilisti i krojači/ce, manje ili više modno diskretno, odlučivali o karakteru tih događaja u Jovankinoj izvedbi. Državnički stil Jovanke Broz iz suvremene vizure izgleda fascinantno, pogotovo kad znamo da je ona bila itekako svjesna vlastitih političkih ograničenja, ali i specifično ograničenog političkog prostora koji je trebalo koristiti u oportunom trenutku, i gdje se trebalo kretati svakodnevno, oprezno.

Izložena kolekcija haljina Jovanke Broz ima autentično glamurozni šarm čija vrijednost raste s vremenom: podjednako u zoni

vintage mode i na terenu povijesti političke diplomacije s ovih prostora. Međutim, treći dio izložbe je nedvojbeno najzanimljiviji. U njemu se konceptualno opravdava smisao naslova izložbe kao 'povratka subjektu' odnosno emancipaciji (političke) osobe Jovanke Broz. Poznato je da negdje od 1977. godine traje njezina uporna politička i društvena izolacija kao posljedica borbi za vlast nakon TITOVE smrti. Također je poznato da je Jovanka u političkoj areni imala daleko više neprijatelja nego onih koji joj to nisu bili – među kojima i onih koji su, navodno u više navrata, planirali njezinu fizičku likvidaciju. Supružnici Broz su godinama prije Titove smrti bili razdvojeni, ali ne i službeno rastavljeni, a nakon Brozove smrti Jovankina javna, političko-socijalna degradacija poprima jezovite forme. Fabrikacija laži i treša koja se desetljećima, do Jovankine smrti 2013. valjala jugoslavenskim i postjugoslavenskim medijskim prostorom, dovedena je do granice apsurdna. Svjesna kapaciteta svojih političkih protivnika, Jovanka Broz je svoj život poslije Titove smrti provela u samoodabranoj medijskoj šutnji i 'donekle samoskrivljenoj

samoizolaciji', kako je objasnio Dejan Jović. Ta je (samo)izolacija do te mjere iskrivila ukupnu faktografiju njezine posttitovske sudbine, da je kustosica Perić odlučila na izložbi faktografski demantirati neke od najčešćih i najglupljih. Primjerice, lična karta Jovanke Broz izložena je da pobije laž o tome da je ona živjela potpuno zapušteno, čak i bez osobnih dokumenata. Ali ključni dio čitave izložbe, dosad neobjavljeni videointervju s Jovankom Broz koji je 2010. godine s njom vodio novinar i diplomat DRAGAN BIŠENIĆ, najbolje govori o njezinom političkom karakteru. Odnosno, govori o karakteru Jovanke Broz koji će, u političkom i svakom drugom smislu, vjerojatno ostati trajna enigma. Čini se nemogućim procijeniti u kojoj je mjeri nedvojbeno lukavost uma Jovanke Broz otežala, a u kojem olakšala njezin državnički život, a pogotovo postjugoslavensku epohu. Nedvojbeno je, međutim, činjenica njezine izuzetno precizne upućenosti u unutarnju politiku Jugoslavije, memorije o detaljima nevjerojatnih dvorskih spletki u okrilju najuže političke elite, ali i retorike kojom se ona – bojom glasa mnogo svjetli-

Državnički stil Jovanke Broz izgleda fascinantno iz suvremene vizure

jom nego ste možda očekivali – fenomenalno nosi s bilo kojim novinarskim pitanjem i/ili provokacijom.

Na kanalu Vida tv moguće je pogledati čitav, jednoipolsatni videointervju Bišenića s Jovankom Broz, što je tek dio višesatnog razgovora koji je s njom vođen par godina prije njezine smrti. Na izložbi je intervju koncipiran kao niz kratkih dokumentarnih videa. Čujemo Jovankin glas koji odgovara na Bišenićeva pitanja, a ilustriran je montažom fotografija svakodnevice zlatne ere njezine 'titovske' faze. Iz kontrapunkta te montaže onda najbolje proizlazi dojam o Jovanki Broz kao ženi koja se hrabro i uporno držala vlastitih principa: šta košta da košta. U intervjuu Jovanka otvoreno govori o svojim neprijateljima, ali i o onima koji su po njenom mišljenju bili pozitivci kao političari i kao ljudi: O DOLANCU, DEDIJERU, LJUBIČIĆU, KOČI, STAMBOLIĆU, ĐILASU, ČOŠIĆU. O neprikosnovenim Rusima, koji su uvijek imali zadnju riječ. O onima za koje je sigurna da 'nisu dorasli' i onima 'koji su nesposobni'. O imovini koju su joj preko noći oteli i nikad nisu vratili, unatoč presudi o vraćanju imovine. O živopisnim anegdotama iz turneje po zemljama Nesvrstanih, poput one kad joj je prišao (samoprozvani afrički car) BOKASSA.

Citiramo Jovanku Broz: 'Odjednom vidim, Bokassa preko cijele dvorane uputio se i ide do mene. A on pun ordenja, sve do koljena. I ja gledam i mislim si, joj meni, u ovoj Africi svašta ima, vidi kakav je. Kad on direktno ide meni. Nikad ga u životu do tad videla nisam. Prilazi mi i kaže vi ste ta i ta, ja kažem da. Ja sam o vama pročitao da ste sudjelovali u ratu, veli on. I znao sam da ću vas videti pa sam vam donio poklon. I dadne mi čovjek punu šaku briljanata. Poslije gledam te briljante i napišem mu pismo da ću od toga praviti ogrlicu. I on mi odgovori: neće to biti dosta, ja ću vama toga poslati još. I sad šta. Ja nisam ništa tom Bokassi vraćala, a nisam ni kriva što je on to meni dao. I sad s kojim pravom oni meni to uzimaju? Ili kad mi je car Etiopije dao nakit. Ili ovaj iz Malija. Kažem, to je tako išlo. I jednostavno nije fer: niti sam razvedena niti sam osuđivana, niti sam nešto pokrala. Uvredena sam, zato što je otimačina u pitanju.' ■

Jovanka Budisavljević na sanitetskoj obuci u Jajcu, 1943. (Iz foto arhive Fondacije Jovanka Broz)

Nakon Brozove smrti Jovankina javna, političko-socijalna degradacija poprima jezovite forme. Fabrikacija laži i treša koja se desetljećima, do Jovankine smrti 2013. valjala jugoslavenskim i postjugoslavenskim medijskim prostorom, dovedena je do granice apsurdna

Mirotvorac (r: Ivan Ramljak)

(2025.)

Ramljak je veliki majstor
found footagea

PIŠE Damir Radić

Pogledati istini u oči

Film koji se trudi prvo pomesti prašinu ispred vlastita praga

IVAN RAMLJAK, jedan od najistaknutijih domaćih dokumentarista, autor nezaobilaznih naslova 'Kino otok', 'O jednoj mladosti' i 'El Shatt - nacrt za utopiju', na ovogodišnjem je ZagrebDoxu predstavio svoj novi film 'Mirotvorac'. Treći Ramljakov dokumentarni dugi metar posvećen je tragičnom naslovnom protagonistu, koji zahvaljujući vladajućoj nacionalističkoj ideologiji nikad nije dobio društveno priznanje kakvo zaslužuje. Riječ je o JOSIPU REIHL-KIRU, načelniku osječke policije ubijenom otprilike dva tjedna prije službenog izbijanja rata, prvog dana srpnja 1991., na povratku s pregovora s predstavnicima Srba u Tenji. Reihl-Kir bio je remetilački faktor onima koji su rat željeli pod svaku cijenu, jer je bio jedina osoba s hrvatske strane kojoj su uznemireni i dijelom već pobunjeni slavonsko-baranjsko-srijemski Srbi vjerovali i na čije su osobne intervencije, bez pratnje oružane sile, kako se saznaje u filmu, najčešće reagirali micanjem barikada i barem u jednom slučaju vraćanjem oružja koje im je ilegalno podijelila JNA. No u Osijeku i čitavom tom kraju paralelno je postojala vlast BRANIMIRA GLAVAŠA, lokalnog vođe onih koji su rat željeli i provocirali ga, uz potporu 'ustaške' struje HDZ-ove središnjice predvođene GOJKOM ŠUŠKOM, koja je na istoku zemlje bila daleko utjecajnija od one 'partizanske' na čelu s MANOLIĆEM i BOLJKOVCEM (kao ministrom unutarnjih poslova izravno nadređenom Reihl-Kiru, kojeg je pokušao spasiti premještanjem u Zagreb upravo tog dana kad je ubijen). Kao što je poznato, likvidaciju Reihl-Kira i još dvojice pregovarača (četvrti je teško ranjen) izvršio je ANTUN GUDELJ, kojem je potom omogućen bijeg, a kad je napokon osuđen, protuzakonito je pomilovan; iza svega toga stajao je HDZ, pa je ubojica iznova osuđen i poslan na odsluženje dugogodišnje kazne tek u 'mekše' doba IVE SANADERA i JADRANKE KOSOR. Ramljakov film - gotovo isključivo sastavljen od arhivskih materijala iz onog

vremena, bez naratorskog komentara, uz verbalno vođenje u *offu* nekolicine bitnih likova iz tog vremena - usredotočen je na složen i dramatičan kontekst predratnog stanja, na uvjete koji su doveli do likvidacije. Zanimljivo je pritom da, iako naravno nema oniričke ambicije kao odličan roman 'Gdje je nestao Kir' ELVISA BOŠNJAKA, neke sastavnice filma djeluju posve nadrealno. 'Mirotvorac' se otvara *in medias res* nikad ranije javno prikazanim HRT-ovim snimkama prvih reakcija očevidaca zločina, posve konfuznim, punim dezinformacija; sve djeluje prije kao neka nevješta igrana rekonstrukcija nego autentični audiovizualni dokumenti, što maestralno pokazuje koliko stvarnost u izravnom medijskom prijenosu može biti 'nestvarno' sumanuta. A što tek reći na scenu pri samom kraju kad SAŠA KOPLJAR, opet kao u nekoj igranoj inscenaciji (čemu doprinosi osobita kompozicija kadra), zajednički intervjuira Glavaša i MERČEPA, koji tvrde da su bili sputavani u svom djelovanju, da bi Merčep dodao da se on do kraja sputati nije dao i da je neke stvari činio po svom. Znajući za zločine obojice, a posebno potonjeg čije lice je pomalo bjelkasto, scena djeluje kao intervju s vampirima.

Očito, Ramljak je veliki majstor *found footagea*, što su demonstrirala i dva njegova prethodna cjelovečernja dokumentarca, tako da se može govoriti i o svojevrsnoj triologiji. I nije riječ samo o daru pronalaženja intrigantnog materijala nego i o njegovu ritmički besprijekornom komponiranju, čemu je velik doprinos dao ugledni DAMIR ČUČIĆ na poziciji montažera. 'Mirotvorac' će jamačno uzbuditi hrvatske desničare jer iz prve ruke Glavaševog pobočnika svjedoči da su glavaševci vješali, a onda potajno sami parali i palili hrvatske zastave, kao i rešetali Gudeljevu kuću uz njegovo znanje, da bi za sve to okrivili Srbe i širili netrpeljivost. Ramljakov film ne šteti nacionalizam ni jedne strane, ali, posve kršćanski, trudi se pogledati istini u oči i prvo pomesti prašinu ispred vlastita praga. ■

Mala povijest nejednakosti (r: Miloš Lolić)

(ZKM)

Glumci izvedbi daju sve, ali
izvedba nama daje malo
(Foto: Jelena Janković/ZKM)

PIŠE Bojan Munjin

Teatar bez praska

'Umorna' predstava koja mnoga pitanja ostavlja neodgovorenima

SA značajnim interesom očekivala se u Zagrebačkom kazalištu mladih premijera predstave 'Mala povijest nejednakosti', prema motivima grafičkog romana 'Kapital & ideologija' CLAIRE ALET i BENJAMINA ADAMA i u režiji redatelja evropskog prosede MILOŠA LOLIĆA. Kronična provalija između bogatih i siromašnih i današnja globalna nejednakost, koja vrišti o nepravdi većoj nego ikad, obećavale su važnu izvedbu koja govori o toj traumi koja se odvajkada skrupčavala uz noge ljudi cijeloga svijeta. Tematski, predstava govori o trostoljetnom bogaćenju jedne porodice, kao obrascu kako funkcioniraju kapital i moć u kombinaciji sa pompoznom grabežljivošću. Velika pozornica ZKM-a poslužila je tako kao historijska arena u kojoj smo u dvoipolsatnoj izvedbi gledali veoma dugi defile članova ove porodice koja je mešetarila, zaobilazila porezne zamke i sjedala na grbaču slabijih, dok su se mijenjali politički režimi, stilovi ponašanja i modni ukusi. Glumci bi, neprestano presvlačeći kostime, dotrčali kao nakindureni predstavnici čas ove, čas one epohe sa nekom ogromnom uramljenom slikom, a kraj predstave dočekali smo kao da smo u muzeju starih majstora, dok u njegovom holu trešti žurka današnje neobuzdane mladeži. I to bi bilo sve. Cijelo vrijeme smo zapravo čekali da se nešto dogodi i da se sonda analize i razumijevanja ljudskog ponašanja spusti u dublju tamu prošlosti. Nažalost, ta komplicirana ljudska priroda, koja je povijest stoljećima podlijevala krvlju i užasom, u ovoj predstavi nije isplivala na površinu.

Previše toga se sa nama dogodilo da bi nam ova, tek na momente šarmantna i tek ponekad duhovita pokretna povijesna slikovnica, bila dovoljna. Šesnaestoro ZKM-ovih glumaca na sceni, na čelu sa KATARINOM BISTROVIĆ DARVAŠ, DADOM ČOŠIĆEM, MIJOM MELCHER, ANĐELOM RAMLJAK i drugima, dali su sve od sebe ovoj izvedbi, ali je ta izvedba nama dala suviše malo. Ka-

zališna kritičarka BOJANA RADOVIĆ u pravu je kada piše da je ovo tematski najvažnija predstava trenutka u kojem živimo, ali također je u pravu i NATAŠA GOVEDIĆ koja je rekla da je ovo 'umorna' predstava koja funkcionira kao pusta ledina na kojoj su mnoga pitanja ostala neodgovorena. Kurtozni pljesak ZKM-ovog gledališta na kraju samo potvrđuje ovu tvrdnju. Očito da je rasprava o sadašnjem krajnje neizvjesnom trenutku u kojem živimo na dnevnom redu i u teatru, ali nakon ove mlake izvedbe mogli bismo se pitati kako to osjeća i u kojem pravcu kazalište danas zapravo razmišlja. 'Mala povijest nejednakosti', koja djeluje kao kombinacija političkog eseja, filozofskog seminara i scenske radionice, govori nam o čudnom fenomenu udaljavanja od problema, a ne o suočavanju s onim što predstavlja najveću traumu današnjeg življenja. Ono čega nema u predstavi koja govori o tome da je čovjek čovjeku specijalno danas postao vuk jest patnja čovjeka i svijeta, koja nas jedino zanima. Zato je 'Mala povijest nejednakosti' drama bez drame, salonska rasprava koja ne boli ili vježbaonica moždanih vijuga tek za uski krug onih koji u tom intelektualnom laboratoriju sudjeluju. Publika kao da je u ovakvoj 'dramaturgiji transgeneracijskih nelegitimnosti', kako piše u programskoj knjižici, ostala negdje daleko iza, emotivno odsječena i potpuno nezainteresirana za to što bi uopće imala za reći o tome što je gledala. Paradoksalno, tako izgleda i današnji svijet: rasprave o njemu vode se često brzopleto, bez argumenata i proživljene traume, dok sa tim svijetom tonemo sve dublje. Danas je vrijeme za eksploziju suosjećanja i zajedništva koje bi prizvalo očajničku misao da se vratimo sebi samima dok još možemo. Uz čast izuzecima, tog praska u teatru uporno i dalje nema. ■

PREPORUKE: PRIJEVODI

Mieko Kawakami:
Ljubavnici noću(s japanskoga preveo Vojo Šindolić,
Vuković & Runjić, Zagreb, 2024.)

LJUBAVNICI NOĆU' drugi je prijevod MIEKO KAWAKAMI (Osaka, 1976.) na hrvatski jezik. S 'Heaven' nismo znali što točno čitamo i što to držimo u rukama. Roman japanske spisateljice je izmicao, povremeno se činilo da ispijamo onu murakamijevsku čašu hladne vode, a već u drugi tren se činilo da prema grlu tek naginjemo praznu i suhu čašu. S 'Ljubavnicima noću' i dalje nismo sasvim sigurni što imamo u rukama, ali osjećaj konkretnosti same knjige, njene težine, mnogo je jasniji. Ono što je izmicalo sada je razvidno i opipljivo. Mieko Kawakami s 14 je radila u tvornici. Proslavila se kao uspješna pjevačica, kulturna blogerica i pjesnikinja, prozni prvi-njenac 'Moj ego, moji zubi i svijet' objavila je 2007., a roman 'Grudi i jajašca' 2020. je proglašen jednim od romana godine. 'Ljubavnici noću', roman o lektorici i korektorici koja pretjerano pije i bezuspješno traži ljubav i ljudski kontakt, tekst je o onom što se danas naziva 'neželjenim celibatom'. 'Ljubavnici', određeni tamom noći koliko i maglom alkoholizma, emotivnom izgubljenosti koliko i korektorskom preciznošću, ljubavna su priča bez ljubavi i seksa, 'Ana Karenjina' bez Vronskog; TOLSTOJEV roman minus željeznički kolodvor, plus romantični očaj... Južnokorejska spisateljica HAN KANG prošle je godine dobila Nobela za romane o suvremenim rodnim opresijama i pobunama; Mieko Kawakami ispisuje istu geografsku kartu 'ženskosti u krizi'.

Pedro Lemebel:
Moj nježni toreadore(sa španjolskoga preveo Boris Dumančić,
Bodoni, Zagreb, 2024.)

LEMEBEL ne mora pisati poeziju da bi bio najveći pjesnik moje generacije', rekao je ROBERTO BOLAÑO i čileanskom queer piscu PEDRU LEMEBELU (1952. – 2015.) napravio reklamu koja odjekuje i dugo nakon smrti obojice pisaca. 'Moj nježni toreadore' (2001.) roman je o Čileu

osamdesetih, o posljednjim godinama PINOCHETOVA režima, i o dvama žutim šeširima koje će spojiti pokušaj atentata na diktatora: žutom šeširu 'Tetke iz kvarta', ocvale transvestitske kraljice iz četvrti Recoleta u Santiagu, i žutom dizajnerskom šeširu Pinochetove supruge, koji je stilist GONZALO prvoj dami kupio na Ibizi za petsto dolara... No je li Lemebel najveći pjesnik latinoameričke generacije osamdesetih i devedesetih? Na što je Bolaño mislio kada je okrunio Pedra? Umjesto odgovora mogli bismo citirati kako bezuba Tetka puši studentu onesviještenom od alkohola ('ustisnula /je/ baršunasto meki poljubac u rupicu malenu poput japanskih ustašca. A usamljeni majmunčić odgovorio joj je puštivši krupnu staklastu suzu da ona podmaže promukli pjev svoje neshvaćene samoće'). No možda je bolje citirati vožnju Tetke autobusom od režimskih četvrti do Kvarta: 'Ponovo je bila na Aveniji Alameda gdje su se sive zgradurine gušile u smogu, ponovo je bila u centru okružena užurbanim ljudskim mravinjakom i ponovo je vidjela rijeku Mapocho nad kojom se nadvijao dim pržene ribe te prodavače voća u kratkim rukavima koji si češkaju međunožje dok pršteći od životne radosti bezbrižno trguju. Uprkos svemu bio je to njezin Santiago, njezin grad, njezini ljudi što ispendrečeni glavinjaju između diktature i domoljubnih trobojnih vrpce koje lepršaju na proljetnom povjetarcu.'

Bob Dylan:
Kronike: Prvi svezak

(s engleskog preveo Vladimir Cvetković Sever, Vuković & Runjić, Zagreb, 2025.)

ONI koji su duboko uvjereni da postoje DYLAN prije motociklističke nesreće – Dylan šezdesetih – i Dylani nakon nesreće – Dylan sedamdesetih, kršćanski Dylan, Dylan s kraja devedesetih – iznenadit će se kada pročitaju 'Kronike: Prvi svezak' (2004.), od ovog proljeća dostupan i u svom drugom hrvatskom izdanju. Dylanova autobiografija podijeljena je u dva dijela: razdoblje s početka šezdesetih kada je pronašao svoj glas te na ostatak života koji je proveo tražeći ga. Teško je zamisliti kantautora, glazbenika i rock zvijezdu koja bi se odrekla albuma poput 'Blood on the Tracks' (1975.) ili 'Time Out of Mind' (1997.) i pjesma poput 'One More Cup of Coffee (Valley Below)' ili 'Forever Young (Slow Version)', no Dylan to radi. 'Kronike' su autobiografija kreativnosti, okrutno samokritična, i najbolji prikaz umjetnika na djelu još otkada je PASOLINI snimio MICHELANGELOVA kako oslikava Sikstinsku kapelu. Definitivno knjiga mladog Dylana, onog otprije motociklističke nesreće. Definitivno jedna od knjiga 21. stoljeća.

■ Dragan Jurak

Voditeljice Amaterske Šklove
Povezije i urednice pjesničke zbirke
'Što imam protiv dana'BETINA ILIĆ I ANETA
VLADIMIROV Povezija
na četiri strane svijetaBetina Ilić
(Foto: Privatna arhiva)

U opisu zbirke poezije 'Što imam protiv dana' stoji kako je nastala u okviru Amaterske Šklove Povezije, pjesničkog prostora pod vašim vodstvom. Kako otvoriti prostor da u njega stane pjesma?

Raščarati ljudski pogled pa potom oćuditi ljudsko oko je svakako najvažniji uvjet otvaranja, izmišljanja, otapanja, zauzimanja, izobličavanja, prikrivanja, oslobađanja i, ako drugačije ne ide, udvajanja kategorije prostor-vreme, koja razumije poetski jezik kao jedini mogući jezik odnosno alat budućnosti. Amaterska Šklova Povezije baštini dragocjene i zauvijek svježe upute VIKTORA ŠKLOVSKOG dajući skromni, ali uporni doprinos ogoljavanju sistemskih i drugih mehanizama porobljavanja imaginacije te njezinom oslobađanju kroz najrazličitija pitanja iz područja umjetnosti, rada, apsurdna, ljudske prirode, solidarnosti, samokritičnosti, paradoksa i mnogo čega drugog. Tako prostor koji dije-limo i vrijeme kojeg se sjećamo, osobito ono koje dolazi, postaju sve elastičniji i skloniji padu koliko i drugim popularnijim verzijama kretanja malim književnim poljima kakvo je naše. U takvom okruženju čitamo, slušamo i pišemo nastojeći zaštititi se od opsesivnog narcizma na društvenim mrežama i njegovog manirizma, ali i općenito od bilo kakvih verzija individualnog književnog uspjeha, koje sužavaju prostor poetskog iscrpljujućim metodama samo-produkcije u kojoj pitanje autorstva naprosto pojede sve druge aspekte (ako ih uopće ima) datog književnog djela.

Aneta Vladimirov (Foto:
Sandro Lendler)

pjesničkog antiratnog vriska, razgraničavanju ličnog i univerzalnog, lomljenju žanrovskih i drugih kalupa, pisanju bez ruku, upisivanju u tuđu pjesmu, pisanju manifesta... Iz takvih i sličnih pokušaja nastale su zdravice lopatama, dnevničke bilješke svjetioničarki, tople međusobne posvete metodom onoplastike (jedne od metoda Amaterske Šklove koja se koristi osobnim iskaznicama), dugoročno održivi lirski subjekti, kontraintuitivna slaganja stihova, kontraindikacije u poetskim razmjenama s minulim pjesničkim istraživačima/cama... Opus svake od autorica započinje malom posvetom, koje ujedno ostaju i neka vrsta internog ljubavnog artefakta koji svakako funkcionira i kao osvrt na izabrane pjesme, pjesnički rad i impuls koji stoji iza njih.

Koje nam pouke o kolektivnosti pjesničke proizvodnje donosi Povezija?

Budući da su pjesnikinje i pjesnici češće puta i majstorice anticipacije, na ovo smo pitanje rade dati odgovor iz hibridne kombinacije proročanstva i izreke, koju smo za potrebe ovog i sličnih pitanja smislile:

MLADA POSLOVICA
Pjesma u dva oka
Poezija u četiri

Povezija na četiri strane svijeta

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

Nakon pritisaka koji su kulminirali homofobnim člankom na o35portal.hr-u, bend ŽEN je u dogovoru s Galerijom umjetnina Slavonski Brod odlučio održati svoj koncert 11. travnja izvan programa dječje manifestacije 'U svijetu bajki Ivane Brlić Mažuranić'. ŽEN podržavamo, homofobiji upućujemo sav prijezir, a regulatorne reakcije s interesom iščekujemo.

■ L. P.

Svirkom protiv homofobije – ŽEN (Foto: ŽEN/Facebook)

ALEKSANDAR RELJIĆ

Klinci ispisuju najsvetlije stranice naše istorije

Studenti imaju svojevršno primenjeno obrazovanje i koriste ga na najbolji mogući način. Veliki pomak u odnosu na ranije proteste jeste tendencija brisanja svih razlika – nacionalnih, verskih, klasnih...

NA otvaranju ovogodišnjeg međunarodnog festivala dokumentarnog filma ZagrebDox prikazana je i 'Najglasnija tišina' ALEKSANDRA RELJIĆA, koja govori o tome kako su novosadski studenti na prijelazu iz 2024. u 2025. obilježili pogibiju petnaestoro (kasnije šesnaestoro) ljudi u padu nadstrešnice na željezničkoj stanici u njihovom gradu. Film koji je u Zagrebu imao svjetsku premijeru izazvao je i brojne reakcije, o čemu razgovaramo s njegovim autorom. Reljić je inače priznati novinar i dokumentarist s više nagrađenih filmova, kao što su 'Novosadsko sećanje', 'Enkel', 'Proces Sandžak', 'Do daske', 'Mamula All Inclusive' i drugi.

Kako je došlo do snimanja 'Najglasnije tišine' i hoćete li nastaviti pratiti proteste kamerom?

Od samog početka, odnosno tragedije na novosadskoj željezničkoj stanici, hteo sam da se uključim u priču i da snimim i dokumentujem sve što je krenulo da se dešava, pokušavajući da tome pristupim na različite načine, uz brojne dileme. Međutim, kad su studenti objavili da će 2025. dočekati tako što će odati pomen žrtvama i tako kročiti i u novu godinu i novo vreme, shvatio sam da treba da snimim film o toj jednoj noći. Mislim da sam uspeo da zaokružim i kontekst cele priče i obradim dovoljno njenih slojeva. Što se tiče nastavka, ne bih ništa ni obećavao ni najavljivao jer te proteste snima jako puno ljudi, tako da će iz toga izići još dosta dokumentaraca; znam bar troje autora koji rade na njima. Mene je interesovao pokret u svom začetku i ne znam da li ću se time baviti i dalje.

Po čemu se ovaj protest razlikuje od onog iz 1996. – 1997. godine?

Velika je razlika u odnosu na ranije proteste i studentske buntove koje poznajemo od 1991. godine – i one iz 1992., i one iz 1996., a na kraju i 2000. pred pad SLOBODANA MILOŠEVIĆA. Studenti su na ovaj ili onaj način vrlo organizovano učestvovali u tim protestima. Ono što se izdvajalo je višemesečni protest 1996. – 1997., koji je krenuo zbog pokušaja vlasti SPS-a da falsifikuje rezultate lokalnih izbora i koji ima najsnažniju vezu sa ovim današnjim u smislu kreativnosti,

prepametne mladosti, dugotrajnosti i maštovitosti u načinu kako su caru govorili da je go. Ono što ovaj današnji protest izdvaja od drugih jeste to da nemamo nikakva nova lica, nove harizme, vođe ili buduće narodne tribune. Imamo masovnu i jaku organizaciju studentskih plenuma, pregršt mladih i sposobnih ljudi koji svakodnevno izviru s različitih strana i s mandatom svojih plenuma da govore o ovoj ili onoj temi. Zapanjeni smo koliko je ova mlada generacija ispred svih naših.

Kad se krenulo s protestima, jeste li se nadali da će se tako razviti i da će imati takvu podršku građana?

Moram da priznam da nisam, iako su postojale naznake da je tako nešto moguće. Ipak, bio sam jako dugo skeptičan, posebno zato što sam, kao i većina ljudi, mislio da je ova mlada generacija potpuno nezainteresovana, zagledana u mobitele i slične stvari. Međutim, ispalo je potpuno suprotno – pokazalo se da se ova generacija ima mnogo više informacija, da ih mnogo brže crpi, da im vrlo selektivno pristupa i koristi ih na najbolji mogući način. Studenti imaju svo-

jevršno primenjeno obrazovanje i zdušno ga koriste. Još jedan veliki pomak u odnosu na ranije proteste jeste tendencija brisanja svih razlika – nacionalnih, verskih, klasnih, vršnjačkih itd. Studenti uspevaju da ih prevaziđu i da povedu ljude sa sobom u pokušaj da se društvo iz korena izmeni i da se ovaj nakaradni sistem demontira. Naravno, javljaju se kritike zbog pojedinih primera denskih ikonografija koje se povremeno mogu videti, ali moram da kažem da su one zaista tek dekor koji ne utiče na tok protesta jer su se studenti pokazali politički zreli. Osim toga, uspeali su da oko sebe okupe celu Srbiju – ljude u gradovima preko društvenih mreža, a ljude na selu tako što su dopešali do njih ili prolazili kroz sela i naselja na svojim marševima. Uspeh je što su studenti i građani Novog Pazara i Sandžaka uopšte osetili da su ravnopravni građani Srbije i zajednički se s drugima uključili u ova dešavanja.

Kakve su vaše prognoze oko raspleta situacije?

Sve je neizvesno. Stvari idu u dobrom pravcu u smislu da tiha voda breg roni, što vidimo, ali znate da mogu da se podignu i neke brane.

Zato ne bih ulazio u prognoze, jer ne znamo da li neka društva koja nazivamo normalnim i u koja smo zagledani podržavaju i u kojoj meri ovu vrstu tektonskih promena na prostoru Balkana. Uticaj protesta je zaista velik: to je, ako ništa drugo, pokazalo veliko interesovanje za moj film. Nisam mogao da očekujem da će kod publike da se stvori takva reakcija i da će toliki broj ljudi da bude njime ganut. Zato mislim da sve ono što se dešava u Srbiji itekako utiče na region i da potiče procese koji vode ka ozdravljenju naših društava. A ako bi zbog pripreme poštenih izbora i priprema za obračun sa korupcijom trebalo da se obrazuje prelazna vlada, nju bi, s obzirom na stanje opozicije koje praktički i nema, mogli da predlože samo studenti.

S obzirom na to da ste zaposleni na Radio-televiziji Vojvodine (RTV), kakvo je raspoloženje novinara u tom, ali i u drugim medijima?

Ljudi u programu RTV-a zaista žele da profesionalno rade, pa ta borba traje i mislim da će još potrajati. U našoj kući imamo jako dobre novinare i mislim da bi se stvari mogle promeniti u roku od 24 sata, pa da RTV koji sada gleda jako malo ljudi povрати uticaj. Govorimo o poslednjem vojvođanskom kombinatu i nema smisla da ne učinimo sve da ga odbranimo. Zato se stalno dešavaju borbe unutar RTV-a. Bilo je štrajkova glada, naš sindikat jača, a svakog petka u 11:52 odemo na ulicu i blokiramo glavni put koji je ispred Televizije. Na svaki taj skup izide između 150 i 200 ljudi, što uopšte nije mali broj. A kao što imamo znakove otpora u RTS-u, od performansa prilikom čitanja saopštenja SNS-a do pobune niških dopisnika koje je VUČIĆ izveđao, i u našoj kući stalno imamo sitne provokacije u raznim segmentima programa.

Koliko ste zadovoljni što je film imao svetsku premijeru u Hrvatskoj i očekujete li njegovo javno prikazivanje u Srbiji?

Ovaj film je trebao da ima svetsku premijeru na Martovskom festivalu u Beogradu, najstarijem eks-jugoslovenskom festivalu, međutim termin je pomeren. Ideja o prikazivanju na ZagrebDoxu postojala je od samog početka. Meni je velika čast što je svetska premijera bila u Zagrebu, pogotovo zato što se u Hrvatskoj pomno prati šta se dešava u Srbiji i odavde dolazi velika podrška srpskim studentima – direktna ili indirektna, ali u svakom slučaju jaka.

Koji je značaj festivala kao što je ZagrebDox u pogledu približavanja javnosti tema koje bi ostale skrajnute ili manje poznate?

ZagrebDox je jedan od najozbiljnijih festivala dokumentarnih filmova u Evropi i šire. Od samih svojih početaka pokretao je važne teme koje su na nekim drugim mestima bile tabu. To je još jedan razlog zašto mi je velika čast što je moj film otvorio festival, zajedno s filmom 'Crveni tobogan' NEBOJŠE SLIJEPEČEVIĆA, jer nam je zajedničko što se bavimo protestima građana.

Prije nekoliko godina, Vladimir Perišić, autor filma 'Lost Country', čiji su okvir protesti 1996. – 1997., rekao je u intervjuu za Novosti da mu je taj period jedna od rijetkih svijetlih točaka u devedesetima. Slažete li se s njim?

Od 1991. sam bio učesnik svih protesta, a onih iz 1996. – 1997. sećam se kao stvarno značajnih i vrlo lepih, ali danas toliko želim da budem student da ne mogu da vam opišem. Klinci danas ispisuju najsvetlije stranice naše istorije. ■

TV RAŠETANJE

Manga i manda

PIŠE Boris Rašeta

Nekako s proljeća evo nas u Tokiju. U seriji 'Noćna zalogajnica' ima puno izvorne japanske kulture, ali su priče univerzalne. U svakoj epizodi uzak krug stalnih gostiju izakaye, koju vodi gazda s ožiljkom na licu, vode kasno-noćne razgovore na teme kao što su orijentacija u prostoru, žene sa sporim metabolizmom ili sukob generacija...

Noćna zalogajnica, Netflix

NEKAKO s proljeća evo nas u Tokiju, gdje se odjednom bude sjećanja na kulturni 'Kafić 'Uzdravlje'' s nezaboravnim TEDOM DANSONOM, SHELLEY LONG, KELSEYJEM GRAMMEROM, KIRSTIE ALLEY... Sve to i još malo više, jer smo igrom prilika dio škvadre u *izakayi*, baru/restorančiću u kojem se može sjediti i ugodno časkati, a možda je najbliže japanskom pandanu kulturnog britanskog puba. Virtualni skok u mračne ulice okruga Shinjuku omogućuje Netflix, koji je nažalost propustio priliku da dobije licencu za posljednje dvije sezone ove izvršne franšize. Serija se inače temelji na mangi 'Shinya Shokudo' YAROA ABEA, a rejting joj je doista zavidan (94 posto korisnika Rotten Tomatoesa izjavilo je da im se sviđa). Kako se može i pretpostaviti, ima puno lokalne boje (izvorne japanske kulture), ali su priče – mali krokiji – univerzalne. U svakoj epizodi uzak krug stalnih gostiju *izakaye*,

Poseban dodatak seriji 'Noćna zalogajnica' su recepti (Foto: Screenshot/Netflix)

koju vodi gazda s ožiljkom na licu, a o kojem zapravo ne znamo ništa, plus pokoji padobranac, vode kasno-noćne razgovore na teme kao što su orijentacija u prostoru, žene sa sporim metabolizmom (gošća u srednjim četrdesetima tako ističe da uvijek jede tan-men bez nudla, zbog brige o kalorijama) ili, recimo, sukob generacija (komičar koji se mora natjecati s mlađim ženama oko poslova i žena). Obuhvaćene su i teme poput problema niskog samopouzdanja ('Tonteki'), međunarodnih brakova ('Omlet s rižom'), samohranih očeva ('Tofu s jajima'), samoće i starosti ('Umeboshi i vino od šljiva'), tajne prošlosti ('Sotirani batat'), izgubljenog brata ('Svinjski kotlet'), prijateljstva na kušnji zbog posla ('Kitsune udon'), samopouzdanja ('Curry ramen'), ili kako stvoriti vlastito ime uz očevu ostavštinu ('Slatki rolani omlet')... Usput doznajemo i što je *shunga* (druga riječ za *ukiyo-e* ilustracije, odnosno grafike

o ljudskom erosu), koja se inače koriste kao talisman protiv uroka, odnosno da se u Japanu i žene ponekad briju u brijačnicama ('Losos i gljive') ili što su to muljaže s otimanjem duše (situacija kada muškarci ženama pokazuju svežanj novčanica kako bi ih nagovorili da se prostituiraju). Poseban dodatak su prefini recepti uz naputak da se ne zaboravi prošlogodišnju nesreću umiješati u nudle (tzv. sobu rezance) da bi je se odagnalo... Vrijedi probati. Zanimljiv je taj Japan, stvarno.

Vesti, Happy TV, 3. travnja, 8:50

PREDSJEDNIK Srbije ALEKSANDAR VUČIĆ danas je... e, nećemo sad nastaviti tu, najfrekventniju srpsku rečenicu svih vremena, nego ćemo spomenuti nešto strateški važnije. U vijestima je prikazan veliki prilog o susretu mađarskog ministra vanjskih poslova PÉTERA SZIJJÁRTÓA i srpskog kolege MARKA ĐURIČA. Sadržaj tog razgovora trebao bi jako zabrinuti Hrvatsku. Projekt izgrad-

izlaz za Janaf je da MOL i NIS kupe Janaf pa da, kao i većina rafinerija, imaju transportni sustav u svome vlasništvu, kažu stručnjaci. Janaf nije potreban Hrvatskoj, a poslije izgradnje naftovoda od Százhalombatta do Pančeva više neće biti potreban ni NIS-u ni MOL-u. Kao rezervni pravac može biti jedino interesantan ako MOL i NIS zajednički kupe Janaf.

Nedjeljom u 2, HRT, 6. travnja, 14:02

PREMDA smo na ovim stranicama već pisali o nastupu DRAGE HEDLA u emisiji MORANE KASAPOVIĆ, nedjeljni nastup kod STANKOVIĆA zaslužuje novi spomen. Tek nakon sinovljeve smrti, Hedl je počeo propitivati kakav je otac bio. Prisetio se kako mu je MATIJA kazao kako mu je najčešće gledao leđa. Drago je mislio da novine bez njega neće izaći i da redakcija bez njega ne može. Kad je shvatio da je u pogledu obje stvari bio u zabludi, bilo je kasno. Sina više nije bilo. Ne treba ponavljati njegovu grešku. 'Tema je važna i osjetio sam to po reakcijama ljudi koji su je pročitali. Dvoje ljudi mi je reklo gotovo identičnu rečenicu i potvrdilo da knjiga ima smisla. Rekli su mi da su nakon čitanja knjige 'Matija' prišli svom djetetu, zagrlili ga i rekli mu koliko ga vole', kazao je Hedl, a mi prenosimo, da ostane zabilježeno i na papiru.

Oblak u službi zakona, HRT, 7. i 8. travnja, 21:06

NITKO da ne dođe, do prijatelja drag', 'Oblak u službi zakona' SNJEŽANE TRIBUSON, velike hrvatske autorice, nema izraženu nevino-subverzivnu notu, kao GOLIKOV 'Inspektor Vinko' – to je diskretnija, nježnija, u boljem smislu riječi malogradanska serija. Scenarij 'Oblaka' je površniji, zapleti su manje ozbiljni, neki su karakteri na rubu parodije (šef policijske postaje KÖNIGSKNECHT kao Božo je neuvjerljiv u nespretnom sricanju težih riječi), krimi zapleti najčešće su na razini prekršaja, a ne kaznenog djela, ali 'Oblak u službi zakona' lijepo i nostalgično sjeda u kaotičnu sliku naših dana. Oblak, naime, ima normalnu obitelj, ispred njegove kuće je metar i pol pločnika, tu se može komotno parkirati, meso se kupuje u kvartovskoj mesnici kod KSENIJE MARINKOVIĆ, pije se u kvartovskom kafiću, a policija na kraju sretno riješi sve slučajeve...

'Oblak' nas, kako smo već pisali u povodu prve sezone, vraća u idilične krajolike, u mirne kvartove u kojima krađa šnicle prima razmjere istinske drame. Ponedjeljkom i utorkom, kako je HRT već uobičajio, emitiraju se po dvije epizode. ■

nje mađarsko-srpskog naftovoda dugog oko 300 kilometara, a dovršetak je planiran za tri godine. Građevinski bi radovi mogli početi u posljednjem kvartalu ove godine. Srbija i Mađarska postigle su dogovor o izgradnji naftovoda 2022. godine, a resorni ministri obiju zemalja potpisali su sporazum u lipnju 2023. Novi naftovod u potpunosti će zadovoljiti godišnje potrebe Rafinerije u Pančevu, a Mađarska je već završila studiju izvodljivosti koju je predstavila vladama dviju zemalja. 'Nema više ovisnosti o nepouzdanim partnerima – ovako izgleda energetski suverenitet', rekao je Szijjártó, a to je bila zvučna pljuska hrvatskom partneru.

Mađari su procijenili da je politika Janafa ucjenjivačka, pa su zaključili da je gradnja naftovoda od Mađarske prema Pančevu bolja od ovisnosti o hrvatskoj strani. Jedini

